

Merhaba, sevgili gönül dostları!

Âlemlerin Rabbi'ne, Melik'ine, İlâh'ına... Canlıcansız bütün mevcudatı tasarlayıp var eden, onları yaşatan, vadesi gelenin ruhunu cesedinden ayıran, ruhları berzah/kabir âleminde bekleten ve vakti geldiğinde yeniden beden giydirip mahşere sevk etme kudretine sahip olan Hâlik-i Zîşân'a yarattıklarının adedince, kelimelerinin sayısınca ve kendi razı olduğu şekliyle hamd ü senâlar olsun.

Selam gelmiş ve gelecek bütün insanların Efendisine... Yetimlerin hâmisine, insanların en dertlisine, Rabbu Zü'l-Celâl'in mahbûbuna, ümmetin gözbebeğine...

Yine O'nun tertemiz âline, güzide ashâbına ve kıyamete kadar halis bir kalple onların izinden gidenlere...

Günler günleri aylar ayları takip etti ve bizler yine mübarek bir mana iklimine kavuştuk elhamdülillâh. Kandil gecelerinin ruhumuzu aydınlattığı, duaların kabule çok yaklaştığı, fakir, mazlum ve mahzun kulların sevindiği, günahkâr, zengin, kibirli ve muannit olanların hallerini mütalâa etme fırsatı yakaladığı ve en önemlisi de Rızâ-i Bârî'ye eren bahtiyarların, halis niyet ve sâlih amellerinin verdiği manevî hazı iliklerine kadar hissettiği mübarek "Üç Aylar" var önümüzde... Receb, Şa'bân ve on bir ayın sultanı, rahmet-i Rahmân'ın cûş u hurûş olduğu kerem ve mağfiret ayı Ramazân-ı Şerif bütün nefasetiyle hazırlanıyor inanan kalpler için.

Bu kutsal ayların dindeki yeri ve ehemmiyeti, yayın çizgimizle paralel olan sair görsel ve yazılı medyada enine-boyuna ele alındığı için bizler sadece üç aylara münhasır kılmadık bu sayımızı. Gayemiz insan ve insanı ilgilendiren temel konularda fayda sağlamaktır. Bu bağlamda; Allah'ı hatırlamak, kopup gel-

diğimiz ruhlar âleminde lahutî haberler, Rabbimiz ile aramızdaki bütün perdelerin kaldırıldığı gözümüzün nuru namaz ve namazdaki huşû, hikmet dolu hikâyeler, Allah Rasûlü'nün söz, fiil ve takrirlerinin dinî bakımdan önemi, ölüm, kabir âlemi ve arka planı, müslümanların yaşadıkları kimlik bunalımları ve bunlardan kurtulmanın yolları, eğitim-öğretim alanında tekke ve zaviyelerin geçmişte oynadıkları rol ve Kur'ân-ı Kerim tilâveti hakkında bilinmesi gerekenler alanında uzman ve mâhir kalemler tarafından ele alınmış, titiz bir çalışmanın sonunda da siz kıymetli okurlarımıza sunulmuştur.

Kalplerin anahtarı, Allah'ın elindedir.

O, kullarının niyet ve amellerine göre kalpleri evirir, çevirir. Anlaşılan o ki, temiz bir niyet ve bu niyeti süsleyen güzel ve faydalı işler insana Allah katındaki gerçek vasfını kazandırabilir.

"Niyet hayır, âkıbet hayır" demiştir büyüklerimiz...

Efendimiz (s.a.s) de:

"Mü'minin niyeti, amelinden hayırlıdır" buyurarak hangi iş üzerinde bulunursak bulunalım iyi bir niyete ve sağlam bir zihniyete sahip olmamızın önemini vurgulamıştır âdetâ.

İşte bu duygu ve düşüncelerle derlenen yazılarımızı, aynı duygu ve düşüncelerle okuyacağınızı ümit ediyor,

Sizleri, **Zuhûr'la** baş başa bırakıyoruz.

Müstefit olmanız temennisiyle...

İçindekiler

Dört Unsur

Abdullah Demircioğlu / 3

Allah'ı Anmak

Prof. Dr. Mustafa Kara / 6

Hız. Peygamber'de Vefâ Duygusu

Prof. Dr. Hüseyin Algül / 15

Nasıl Bir Medeniyet?

Prof. Dr. Ali Akyüz / 24

Ne Olurdu?

Abdullah DEMİRCİOĞLU / 8

Bezm-i Elest

Hakkı AKKUŞ / 9

Namazda Huşû

Dr. Durak PUSMAZ / 12

Üç Aylar

Zü'l-Cenâheyn / 20

Hoca Ahmed YESEVÎ / 23

Ölüm ve Mahiyeti

Prof. Dr. Süleyman ULUDAĞ / 28

Sünnet'in, Sünnet'e Sarılmayı Emretmesi

Yrd. Doç. Dr. Aynur URALER / 33

Şanlı Selâhaddin ve Büyük Nüreddin

Dursun GÜRLEK / 36

Tasavvufî Açıdan Eğitim-Öğretim

Mustafa ÖZDAMAR / 39

Ey Gönül

Dîvân-ı Kebir'den / 42

Kur'an Okuyor muyuz?

Dr. Yunus AKYÜREK / 43

Tasavvufî Hallerden Vecd

H. İbrahim DURGUTLUOĞLU / 44

Gönül Âlemi / 46

Kitap Tanıtımı / 47

Yayın Türü: Yaygın Süreli • **Fiyatı:** 3 TL - Yurt Dışı İçin 5 € • **Abone Bedeli:** 15 TL - Yurt Dışı İçin 25 € • **Abone Hesap**

Bilgileri: Posta çeki hesabı, Eyüp Emre SARAÇ 613 28 25 / Kuveyt Türk Eskişehir şubesi, Eyüp Emre SARAÇ Hesap no:

691 697 / zuhurdergisi@hotmail.com / www.zuhurdergisi.com • **Değirmen Yayınları Adına Sahibi:** Hamdi SARIYILDIZ •

Yazı İşleri Müdürü: Dr. Yunus AKYÜREK • **Grafik Tasarım:** Furkan Selçuk ERTARGİN • **İstanbul İrtibat Bürosu:** Fevzipaşa

Cd. 233/2 Fatih – İstanbul - Tel: 0212 621 52 99 - 0533 474 70 26 • **Baskı:** Erkam Matbaası

Dört Unsur

Abdullah Demircioğlu

Eskiden “anâsır-ı erbea” derlerdi. Bugünkü dil ile dört unsur olarak aktarabileceğimiz toprak, ateş, hava ve su. Bugün dünya, bu dört unsurun tehdidi altındadır.

Bize, yani Kur’ân ve hadis ölçülerine göre bu olayların mecmûu, taraf-ı İlâhîden bütün insanlığa bir ikazdır. Azgınlaşan ve her türlü günahı alenen işleyenlere ve bunlara seyirci kalan müslümanlara da bir uyarıdır. Hani nerde sizin elleriniz, hani nerde sizin dilleriniz, hani nerde sizin kalpleriniz? Bunlar toptan mı öldüler ki hâlen sessiz kalıyorsunuz? Bunları yapamıyorsunuz, buğzedecek bir kalbinizde mi yok? Dünya gemisi deliniyor, hâlâ duymadınız mı, görmüyor musunuz, işitmiyor musunuz?

Müslümanlar birbirleriyle uğraşıyorlar. Bir siyasi birliktelikleri yok. Müslüman gençlerimiz para karşılığında hıristiyanlaştırılıyorlar, kimsenin umurunda değil. ‘Eh Avrupa Birliğine gireceğiz, bu kadar da olmalı’ diyorlar. Tamam, İslâm kimseleri zorla, tehditle veya kılıç kuvvetiyle inanmaya zorlamaz. Bunu, tarihte Müslüman devletler icraatlarıyla göstermişlerdir. Yıllardan beri ilim ve irfan yu-

vaları olan İmam-Hatip Liseleri ve Kur’ân kursları türlü oyunlarla taammüden kapatılmaya çalışılmıştır. Eğer Avrupa Birliği meselesi ise, nerede eşitlik anlayışı!

Efendim, Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde Müslüman ülkelerden gelip çalışanlar orada camiler açıyorlar, dini vecibelerini serbestçe yapıyorlar vesaire, vesaire...

Unutulmamalı ki, küfür tek millettir. Bu yazı kaleme alındığından bir iki gün önce Hollandalı bir yetkilinin hezeyanlarına şahit olduk. Kur’ân-ı Kerim sattırılmamalı, alım- satımı yasaklanmalı, onu kimse okumamalı imiş. Neden? Güya onu okuyanlar anarşist oluyormuş, zararlı oluyormuş, falan filan. Düşünüyor musun ey inançlı kardeşim, elin gavuru ne diyor? Tabi onlar kendi inançları doğrultusunda bunu yapıyorlar ve söylüyorlar. Ya bizdekiler! Asırlardan beri bitmez tükenmez din düşmanlığı, Kur’ân’a cephe alış, İslâm’a saldırmalar, müslümanları ezip yeryüzünden silme süpürme hareketleri...

İlâhî, Senin nurun üflemeyle söner mi?

Kangren olmuş yaraya ilaç sürmek hüner mi?

Kimse boşuna uğraşmasın. Kur'ân eskimeyen yeni olarak, kıyamete kadar kalacaktır. Bunu Mevlâmuz, Kelâm-ı Kadîm'inde on tekit ile haber veriyor. Şefaatine muhtaç olduğumuz ve bunu ümit ettiğimiz Peygamberimiz ifade buyuruyor. O, Allah'ın yerden göğe uzanan kopmaz ipidir... O'na düşman olanların Rabbu'l-Âlemîn belini kırar.

Gelin ey İslâm çizgisinden, onun doğru yolundan çıkip sapanlar! Tövbe edin, dini mübîn-i İslâm'a girin. Yaptığınız İslâm dışı her davranışınız, her adımınız müthiş bir azap, kıyamette dayanılmaz sıkıntı ve çile olacak, unutmamız. Saldırganlık, size hiçbir şey kazandırmaz. Haklı olmak ve batilda başarılı olmak çoklukta değildir. Dünya üzerinde insanlara bakınız. Küfre nasıl koşuyorlar. Beş altı milyarlık dünya nüfusunun ancak iki milyarı müslümandır. O da şu an itibariyledir. Ya daha önce, iki yüz, üç yüz sene önce durum nasıldı düşünüyor musunuz? Veya ilk insandan beri nasıl gelişmeler olmuştur? Şeytan insanlara yaptıracağı işleri süsleyip-püsleyip, allayıp-pullayıp sunuyor. İnsanları aldatıyor, onları saptırıyor. Atasözümüzde 'zehri, teneke kupa içerisinde sunmazlar' denilmiştir. İşin dünyaya bakan kısmı bu. Ya âhiret... Orası nasıl diye sormalıyız. Cennete girecek insanların bir deve üzerindeki tüylerin sadece küçük bir noktası kadar olacağı haber veriliyor. Ve o müthiş azap merkezi kükrüyor, korkunç bir şekilde haykırıyor;

"Hel min mezîd / Daha yok mu, daha yok mu?"²¹ diyor.

İfade buyruluyor; cehennem, âhiret senesi itibarıyla kâfirler için hazırlanmak üzere bin sene yakıldı.

Ateşi kızıl bir ateş haline dönüştü. Tekrar bin sene daha yakıldı akkor halini aldı. Bundan sonra bin sene daha yakıldı, simsiyah katran halinde bir alev deryasına dönüştürülmüş oldu.

Bunlar tüylerimizi ürpertmiyor, beynimizde düşünce ve fikirlerimizi dondurmuyor mu? Ne demek, âhiret yılı itibarıyla üç bin sene yakıla yakıla kâfirler, münafıklar için hazırlanmış bir cehennem? Oradan çıkış ve kurtuluş yok. Mevlâ buyuruyor:

"Lâbisine fihâ ahkâbâ / Orada asırlar boyu kalıcıdırlar."²²

Âhiret senesi, dünya seneleri gibi de değil. Dünyadaki elli bin sene, âhiretin sadece bir günüdür unutmayalım. Aman Allah'ım, ne korkunç durum! Cenâb-ı Allah bizleri muhafaza buyursun ve bizlere hidayet verdikten sonra delalet düşürmesin. Vaadinde hulf etmeyen, gücü her şeye yeten Rabbimiz buyuruyor:

"Lâ yezûkûne fihâ berden ve lâ şarâbâ / Orada asla ne bir serinlik ve ne de içecek bir şey tatmayacaklardır."²³

Muhtelif diğer ayetlerde; onlar susadıkları zaman kendilerine, yine cehennemlik olan arkadaşlarının, yanmaktan dolayı kan ve irin haline dönüşmüş cesetlerinden geriye kalmış artıkları verilir ve onlara 'haydi için' denilir. Zakkum ağacının usaresi, sıkılmış suyu kendilerine içirilir.²⁴ Zakkum ağacı

neymiş? Dünyadaki zakkum ağacına benzemez. Sadece isim benzerliği vardır. Buyrulmuş ki; cehennemliklere içirilecek olan zakkum ağacının suyundan sadece bir damla dünya denizlerinden veya okyanuslarından birine damlatılacak olsa, dünyanın tadı bozulur, meyveler acı mı acı, sular zehir mi zehir, sebzeler meyveler, gıda olarak arpa, buğday ne

Gelelim anâsır-ı erbeadan suya, kuraklığın artmasına, yağmurların yağmayışına. İki ayetle ve bir hadisle konuya girmek istiyorum. Hadisten başlayayım. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s): "Beş şey, beş şeyin karşılığıdır: Bir topluluk verdiği sözden dönerse, düşmanları başlarına musallat olur. Dinin emrine uyulmazsa, fakirlik yaygınlaşır. Fuhuş yaygınlaşır, ölümler çoğalır. Ölçü ve tartıda hile yapılırsa, bereketsizlik olur. Zekât verilmezse, yağmurlar kesilir" buyurur.

varsa topyekûn ağza alınmayacak derecede acılaşırdı. İşte bu... Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az.

Gelelim anâsır-ı erbeadan suya, kuraklığın artmasına, yağmurun yağmayışına. İki ayetle ve bir hadisle konuya girmek istiyorum. Hadisten başlayayım. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s):

“Beş şey, beş şeyin karşılığıdır: Bir topluluk verdiği sözden dönerse, düşmanları başlarına musallat olur. Dinin emrine uyulmazsa, fakirlik yaygınlaşır. Fuhuş yaygınlaşırsa, ölümler çoğalır. Ölçü ve tartıda hile yapılırsa, bereketsizlik olur. Zekât verilmezse, yağmurlar kesilir”⁵ buyurur.

Bu afetlerin biri de susuzluk ve kuraklıktır. Şunu unutmamak lazımdır ki kul azmayınca Mevlâ afet ve bela indirmez. O (c.c) buyuruyor ki:

“Eğer bir köy (karye) ahalisi, iman eder de sâlih işler yaparlarsa, biz onların üzerlerine yerlerin ve göklerin rahmet kapılarını açarız.”⁶

Yani bunu şöyle de anlayabiliriz. Bir köy ahalisi imansız ve amelsiz olurlarsa, onların üzerlerine göklerin ve yerlerin rahmet ve bereket kapıları kapatılır.

Cenâb-ı Allah, İslâm'a karşı tavır koyan Mekkeli müşriklere ve kâfirlere, Mülk Süresi'nin son ayetlerinde:

“De ki; Allah, beni ve benimle beraber bulunanları isterse yok eder veya isterse merhamet eder. Söyleyin bu takdirde inkârcuları can yakıcı azaptan kim alıkoyabilir? De ki; suyunuz yere batarsa... Söyleyin, size kim temiz bir su kaynağı getirebilir?”⁷

Suyun önemli olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Susuz hayat düşünülemez. Biz canlıları o şekilde halk etmiştir. Yapılan deneylere göre bir insan yaklaşık iki ay kadar yemek yemeden durabildiği halde, susuz olarak yaşaması ancak bir iki gündür. Asla susuzluğa tahammül edemez ve ölümler gider. Vücudumuzun yüzde yetmiş sudur. Dünyamız denizlerle çevrilidir. Yani dünyamızın da üçte ikisi sudur. Kısacası her canlı suya muhtaçtır. Ama her canlının susuzluğa tahammül oranı farklı farklıdır. Suyun iki hidrojen ve bir oksijen atomundan meydana geldiği bilinmesine rağmen insanoğlu onu yoktan var edemez. Bu

husus, sadece ve sadece Cenâb-ı Allaha mahsustur. Biz insanlar her şeyi külfetsizce elde edip istifade ettiğimiz için bu nimetlerin farkında olamıyoruz. Tabii ihtiyaçlarımızdan nefes alışıma kadar her şey sıhhatli bir beden içinde pek fark edilmiyor. Ne zaman bunlarda bir aksaklık olsa, o zaman kendimize geliyoruz. Bunları bahşeden, emanet olarak veren bir kudret var. O da ezeli ve ebedî olan Cenâb-ı Allah'tır. O Allah, insanlar dünyada neye çok fazla muhtaç iseler onu bol bol tabiata bahşetmiştir. Mesele, hava ve su bunlardan birkaçıdır. Altın, demirden daha pahalıdır. Ama insanların demire ihtiyacı altından daha fazladır. Bir an demirin olmadığını düşünün, binaların yapımından silahlara varıncaya kadar her şey durur ve ilerleme olmazdı.

Dört unsurdan olan su, dünyada boldur. Bütün canlılara yetecek kadardır. Suyu kullanamama, israf etme, inkâr ve isyan; kaynakların kurummasına, toprağın derinliklerine doğru çekilip gitmesine sebep olmuştur. Dünkü cahiliye Arabına bu sorulunca:

“Sizin boğazlarımızdan aşağıya kayarak giden tatlı suyunuz yerin dibine geçer ve kaybolursa onu kim geri getirecektir?” Onlar cevap verdiler.

“Biz o suyu baltalarla, kazmalarla geri getiririz.” Ama hızları yarıda kaldı, omuzları düştü kolları yoruldu, her biri bir tarafa düşüp kaldılar.

Bu soruya mü'minin cevabı:

“Kaybolan suyu bize tekrar iade edecek olan Allah'tır. Bunu, iman ve güzel ameller de çabuklaştıracaktır.”

Şayet öyle değilse, bu susuzluklar ve şikâyetler niye, yağmur dualarına çıkışlar niçindir?

Yoksa cahiliye devri inkârcuları, rollerini bunlara mı devrettiler?

1. Kâf, 30.

2. Nebe, 23.

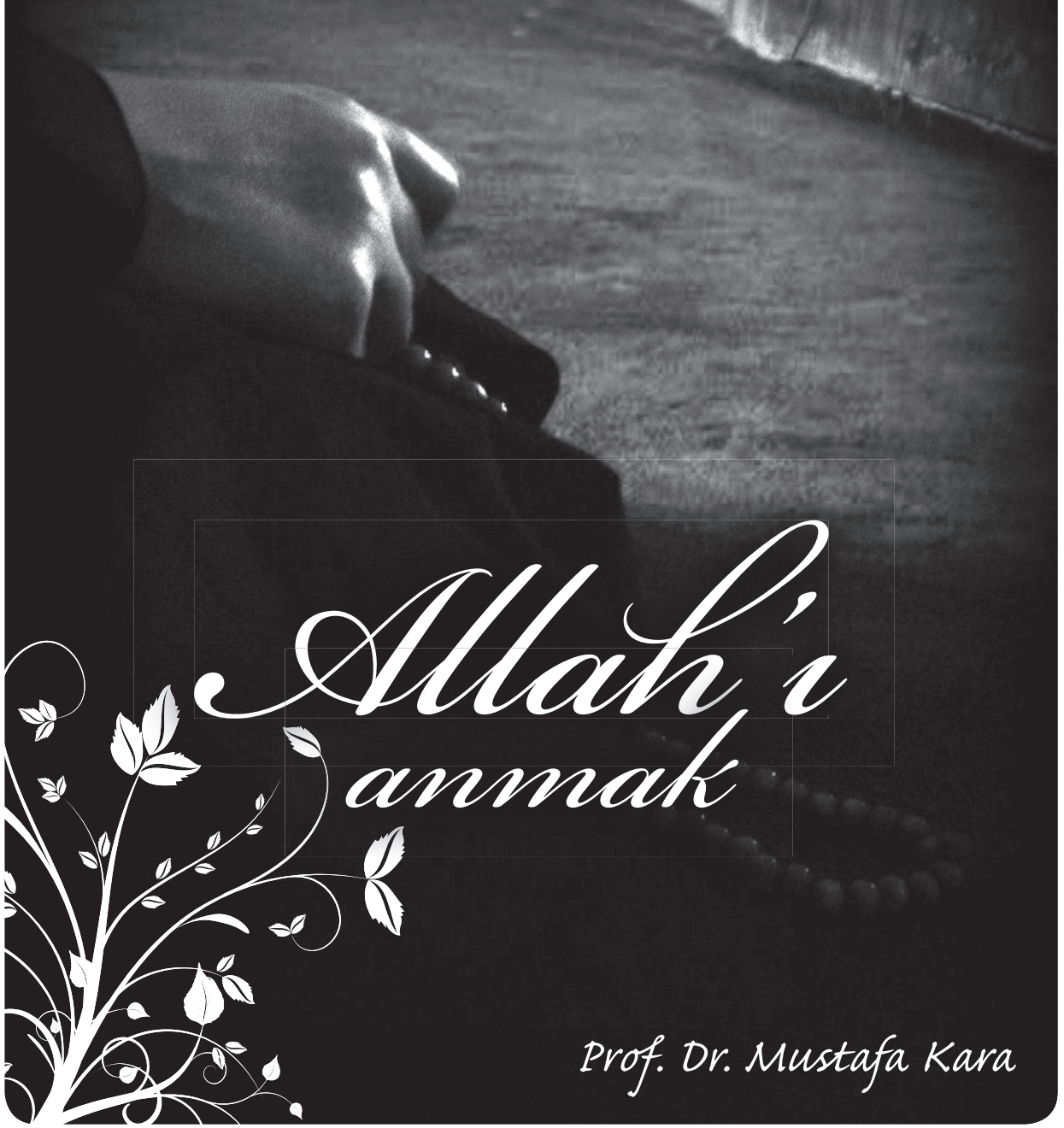
3. Nebe, 24.

4. Bkz. Sâffât, 62-67.

5. Taberânî'den.

6. A'râf, 96.

7. Mülk 28-30.

Bütün tarikatların temel unsuru olan zikir kelime olarak anmak, zikretmek, hatırlamak demektir. İstilah olarak Allah'ın isimlerini, belli duaları, çeşitli zamanlarda belli miktarda sesli veya sessiz söylemek, tekrar etmektir

Zikirde esas unsur, diğer varlıkları unutarak, hatta yok sayarak Allah'ı anmaktır. Böyle yapılan zikir "zıkr-i muttasıl", dünya ile ilgili iş ve meseleleri düşünceden çıkaramadan yapılan zikir ise "zıkr-i munfasıl" adını alır.

En efdal ve üstün zikrin "Lâ ilâhe illallâh" olduğunu Peygamberimiz söylemiştir. (İbn Mâce, Edeb, 65) Sûfîler de bu hadisten hareketle bu cümleyi zikrin temeli olarak almışlar ve bunun üzerinde ısrarla durmuşlardır.

Kelime-i tevhidin (Lâ ilâhe illallâh Muhammedu'r-Rasûlullâh) birinci bölümü olan, bu cümlenin ilk yarısı lâ ilâhe "hiçbir ilâh yoktur" demektir. Bu olumsuz bölümün adı "nefy"dir. İkinci bölümü ise "ancak Allah vardır" manasındadır. Bu ise "isbât" adını alır.

Necmüddîn Kübrâ'ya göre nefy bölümü kalp ve gönül hastalıklarına sebep olan, ruhu çeşitli meşgalelerle bağlayan, nefsi kuvvetlendirip güçlendiren zararlı madde ve mikropları yok eder. Bunlar kötü ahlâk ve hayvanî isteklerdir. İsbât bölümü ise kalbin sıhhat ve selâmetini temin ile rezil huylardan kurtarır.

"Lâ ilâhe illallâh" nefy ve isbattan meydana gelmiş olan bir laçtır, dervişlerin ruh hayatını onarır, teda-

vi eder. Şeyh, dervişlere bundan başka; Allah, Hû, Hakk, Hayy, Kayyum, Kahrî gibi isimlerle de Allah'ı zikretmelerini telkin eder. Allah, Allah diye zikretmeye "zikr-i müfred" de denir.

Sûfilere göre zikir telkini yapan ilk kişi de Hz. Peygamber'dir. Rasûl-i Ekrem (s.a.s) dört halifesine de değişik usullerle zikir telkin etmiş, daha sonraki tarikatlar bu usullere göre zikirlerine yön ve şekil vermişlerdir.

Bu dört telkin (zikir) şöyledir:

1. Sıddîkiye: Hz. Peygamber, Mekke'den Medine'ye hicret ederken mağara arkadaşı Hz. Ebû Bekir'in kulağına üç defa zikir telkin etmiştir. Bu esnada Hz. Peygamber uylukları üzerinde, Hz. Ebû Bekir ise murabba (ayakları önde kavuşturarak oturma) şeklinde oturmuştur. Hafî (gizli) zikir bu olaya dayanmaktadır.

2. Kübreviye: Hz. Ömer müslüman olduğu esnada Hz. Peygamber ile kucaklaşmış, bu sırada Rasûlullâh (a.s), ona kelime-i tevhîdi sesli (cehrî) olarak telkin etmiştir. Fakat Hz. Ömer ayakta duramayıp çöktüğü için Kübrevîler murabba oturarak zikrederler.

3. Nurbahşiye: Hz. Osman'a da kalbî zikir "harfsiz ve sessiz" telkin etmiştir.

4. Cehriye: Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi diz çöktürüp gözlerini yumdurmuş ve üç kere "Lâ ilâhe illallâh" demiştir. Daha sonra üç defa da aynı cümleyi ona tekrarlatmıştır. Zikri, cehrî (sesli) olarak yapan tarikatlar genel olarak silsileleriyle dördüncü halifeye bağlanırlar. (Aynî, Tasavvuf Tarihi, s.198-200)

Tarikatlarda şeyh, dervişlere ferdî olarak yapmaları gereken zikir ve diğer ibadetler talim ve tarif ettiği gibi toplu olarak yapılan zikir meclislerini de idare eder.

Ferdî Zikir

Müridin kendi başına yaptığı zikirdir. Mürid, kesin olarak şeyhin tarifinin dışına çıkmaz. Ruhî hayatı bütünüyle şeyhin kontrolindedir. Şeyh, müridin anlattıklarından, hissettiklerinden ve gördüğü rüyalarından hareketle değişik zikirler telkin eder. Müridin yaptığı zikre vird, okuduğu duâya ise hizb denir. Her tarikat pirine nisbet edilen hizb ve dualar vardır.

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi "Lâ ilâhe illallâh"ta nefy ve isbat adı ile iki yön vardır. Allah'ın diğer isimlerinde ise tek yön söz konusudur. Bazı sûfiler buradan hareketle geceye tek rengin hâkim oluşu sebebiyle Allah, Hû, Hakk gibi isimlerle zikretmeyi gece vakitlerinde daha uygun görmüşler ve buna "vird-i leylî" adını vermişler, kelime-i tevhîd ile zikre ise "gündüze has zikir" anlamına gelen "vird-i nehârî" demişlerdir. (Tasavvufî Hayat, s.59)

Zikir için yapılan tasnif ve taksimler çok ise de biz bir tanesini ele almak istiyoruz.

a. Dilin zikri (lisanî zikir): Dil ile yapılan, sesli veya sessiz zikirdir. Zikrin sesli olması nefse işittirmeye ve onu zabt u rabt altında tutmaya vesiledir.

b. Kalbin zikri (kalbî zikir): Bir takım kelimeleri tekrarlamaktan öte bir nevi derin tefekkürdür. Dil ile kalp zikrinin beraber olması daha üstündür.

Toplu Zikir

İlk asırlarda pek yoksa bile, özellikle tarikatların kurulup bünyeleşmelerinden sonra tekkelerde toplu zikir meclisleri icra edilmeye başlanmış, zamanla belli adâb ve erkânı olan tarikat zikirleri meydana çıkmıştır. Genel olarak âyin-i ehllullâh, icrâ-yı zikrullah gibi isimler alan bu toplu zikirler tarikatlara göre farklılıklar arz ettiği için değişik isimler de almışlardır. Bunlardan meşhur olanlarını şöyle sıralamak mümkündür.

a. Sema': İlk asırlarda dinî mûsikî anlamına gelen sema' Mevlevî tarikatının zikrine verilen isimdir.

b. Hatm-ı Hâce: Nakşibendiye tarikatının şeyhin huzurunda oturarak icra ettiği zikirdir. Sessiz olarak (hafî) yapılır.

c. Darb-ı Esmâ: Halvetîler, toplu zikirlerine bu adı vermişlerdir. Halka halinde oturarak hafif sallanarak yapılır.

d. Zikr-i Kıyâm: Ayakta ve sesli olarak yapılan bu zikir Rıfâî ve Sadîler'in zikirlerine verilen isimdir.

e. Deverân: Kâdirî zikri. Ayakta, oturarak, dönerek yapılır.

Ne Olurdu?

Ne olurdu

Gökyüzünde bembeyaz bir bulut olsaydım

Rüzgâr götürseydi beni her iklime

Rahmet olup insanların üstüne

Ekinlere, tarlalara, bağlara

Taşlara, dağlara

Şıp şıp yağsaydım

Gökyüzünde parıldayan

Yıldız olsaydım

Bir elimle aya

Bir elimle güneşe

Ve bütün rûhumla

Bedenimle, duâlarımla

Gökyüzüne yıldızlara uzansaydım

Ellerimle dokunsaydım

Bir senede güneşin etrafında

Dünya dolaşır diyorlar

Mevsim olsaydım

Bahar ve kış olsaydım

Kar olsaydım, bembeyaz

Tepelere âheste âheste

Yağsaydım

Yemyeşil yeşillikler olsaydım

Bütün dünyayı

Kaplasaydım

Güneşin harâretini, sıcaklığımı

Yaradan'dan ötürü

Yaratılmışı sevmek için

Kalbimde duysaydım

Olmasaydım olmasaydım

Kalp kırıcı, can yakıcı

Vandalist ve yıkıcı

Olmasaydım, olmasaydım

Eritselerdi beni bir demir gibi de, davam için

Istırabımdan, çilemden

Ağlamasaydım

Kesilen bir ağaç, koparılan bir ot olsaydım

Ama sorumlu olmasaydım

Bu yükler bana ağır geldi

Taşıyamıyorum

Ya yükü taşıyan gücüm olsaydı

Yâhut da

Yaşamayıp, yaşamayıp

Günahkâr olacaksam

İsyân edeceksam

Gözlerim, ayaklarım, ellerim, mâni olsaydı

Yâhut da olmasaydı

Mademki okuduğum bana fayda vermiyor

İlmim, kitaplarım,

Sanki kitaplarımın üstüne basarak

Yükseldiğim makâmım

Olmasaydı, olmasaydı

Okudum Rabbimin kelâmını, Kur'an'a do-yamadım

Manevî lezzetine, onun adına kanamadım

Ya kansaydım, ya doysaydım

Abdullah Demircioğlu

Bezm-i Flest

Hakkı Akkuş

"Hani Rabbin, Âdemoğullarının sırtlarından zürriyetlerini almış ve onları kendi nefislerine karşı şahitler kılmıştı. 'Ben, sizin Rabbiniz değil miyim?' (demişti de) Onlar: 'Evet (Rabbimizsin), şahit olduk' demişlerdi. (Bu,) Kıyamet günü: 'Biz bundan habersizdik' dememeniz içindir." (A'râf, 172)

Azîz, Vedûd Rabbü'l-Âlemîn, zamansızlıkta bir zaman, mekânsızlıkta bir mekân yaratmayı diledi. Ne zaman zamansızlığa, ne de mekân mekânsızlığa dâhil oldu. Yokluk denizine tecelli güneşini aksettirdi. Ne denize düşen güneşin şuası ıslandı ne de deniz güneş oldu. Akseden güneş denizdeki sevgi köpüklerini harekete getirdi. Denizde büyük bir dalgalanma meydana geldi. Bu dalga aşkla coştukça sayısız köpükler zuhur etti. Önce enbiyâ (a.s), sonra evliyâ (k.s), sonra mü'minler, sonra da diğer ervâh belirdi.

Sonra; 'Alîm ve Hakîm Hüdâ-i Lemyezeli, bu mahlûkata ezeli ve ebedi kelamıyla, harfsiz ve sessiz, cihetsiz olarak hitap etmeyi diledi.

Buyurdu ki:

"Elestü bi Rabbiküm/Ben, sizin Rabbiniz değil miyim?"

Bu bir hitapta, saadet ve şekâvetin anahtarı gizlendi. Ruhlar bu hitaptan alacağını aldı. Hitabın nurunu tamamıyla kabul edenler dedi ki:

"Kâlû belâ / Evet, Sen bizim Rabbimizsin."

Hitabın nurunu tamamıyla kabul edenler enbiyâdır. Sonra bu nur enbiyâdan evliyâyâ aksetti. Her velî ne kadar aksetmişse o kadar hisse aldı. Enbiyâyâ en yakında onlar oldu. Velîlerden de diğer mü'minlere aksetti. Onlar nuru, nurânî gölgelerden seyretti. O sebepten dünyada gölgelere takılı kalarak iman ettiler. Diğer mahlûkata yayıldı, hepsi isteyerek "Belâ" dediler.

Ayette: "Yere ve göğe 'isteyerek veya istemeyerek gelin' dedi. Onlar da 'isteyerek geldik' dediler" (Fusilet, 11) buyruldu.

Bu nur en son kâfirlere yansıdı, ancak onlar bu nuru koyu bir karanlıkta zulmet olarak gördüler ama hitaba karşılık olarak da, "Belâ" dediler. Bu âlemde de nasipleri seçtikleri karanlık oldu.

Hitabı işitmekte kuvvetli olan diğerlerini yanında topladı. Zayıf güçlüye yanaştı, O'ndan kuvvet aldı. Orada kim kime istinat ettiyse bu âlemde onunla buluştu.

"Ruhlar sıralanmış ordular gibidirler, o âlemde anlaşılan bu âlemde anlaşır, anlaşamayan anlaşamaz" hadis-i şerifi bu sırdan haber verdi.

"Kıyamet koştugu zaman -ki onun oluşunu yalanlayacak hiçbir kimse yoktur- O, alçaltıcı, yükselticidir. Yer şiddetle sarsıldığı, dağlar parçalandığı, dağılıp toz duman haline geldiği ve sizler üç sınıf olduğunuz zaman... Sağdakiler, ne mutlu o sağdakile-

re! Soldakiler, ne bahtsızdırlar onlar! Önde olanlar, en öne geçenler, işte o ileride olanlar! İşte bunlar, (Allah'a) yakınlaştırılanlar, en yakın olanlardır ki onlar na'im cennetlerindedirler" (Vakıa, 1-12)

Herkes İlâhî hitaptaki nasibini aldı. Kimi bu hitaptan hayrete düştü hayran oldu, bu âlemde de hayran olarak devam etti. Kimi hitaptan marifete erdi âlim oldu, kimi mest oldu mest yaşadı, kimi hitabın sahibine âşık oldu, dünyada âşık yaşadı. Hülâsa herkes bu hitaptan alacağını aldı. Kimi hitabın Sâhibine bir yol aramak için ileri geçti, bunlar "Sabikûn" oldu.

"İleri geçenler (sâbikûn)... İşte onlar mukarreblerdir (yakınlaşanlar)" (Vâkıa, 10-11) ayetinde bildirildiler. Zâta talip oldular, yalnız O'nu dilediler.

Cennet cennet dedikleri

Birkaç köşkle birkaç huri

İsteyene ver âni

Bana Seni gerek Seni.

diyen Yûnus Emre (k. s) Hz. leri gibi.

Kimi de sıfatlarda kaldı, işte bunlar sağcılar "Ashâb-ı Yemin" oldu.

"Sağdakiler... Ne mutlu o sağdakilere!" (Vâkıâ, 27)

Sıfat gölgelerinde kalanlar da mü'minler oldu. Allâh'ın celal sıfatının tecellisi eseri olan cehennemden korktular; Cemâl sıfatı tecellisinin eseri olan cenneti arzuladılar ve bunlardan dolayı ibadet ve kulluk ettiler. O sebepten mukarreblerden bir derece altta kaldılar. İbn Abbas Hazretleri demiştir ki: "Cennettekilerin içtiği içkilerin en şerefli ve en güzeli 'Tesnim'dir. Çünkü

Allah'a yaklaştırılmış kullar onu katıksız olarak içteler. Kitapları sağlarından verilen iyi kullara ise içecekleri karıştırılarak sunulur." (Elmalılı Hamdi Yazır, Mutaffifin sûresi tefsiri)

En geride kalanlar sola kaydı, gölgelerin ardına saklandı nura tahammül edemedi ve "Ashâb-ı Şimâl Solun adamları" adını aldı. "Soldakiler... Ne bahtsızdırlar onlar!" (Vâkıâ, 41)

Münafıklar ise bir nura bir zulmete baktı, kararsız kaldı, zulmette idilerse de sağdan görünmeye çalıştı. Ama zulmetten ayrılmadan, zulmeti severek. Bu sebepten onlar ikiyüzlüler olarak anıldı.

Bu İlâhî hitap o kadar ahenkliydi ki ruhlar bu ahengi duyunca titrediler. Târifsiz bir lezzet aldılar. Bu kelamın tecellisi gerçek manada Kur'ân'dır. O sebepten okuyanlar daima ondan lezzet aldı. Perdeli olarak ahengi tadanlar onu şiir ve musiki perdelerinde aradı. Kimi zulmâni musikiye kimi de nûrâni musikiye kulak verdi. O ahengi tadanlar hitabın sahibini zikre başladı. Eşyanın ruhu da bundan nasibdardı. Zata talip olanlar bu âlemde hep 'İsm-i A'zam' ile zikretti. Sıfata talip olanlar sıfat esmasını yâd etti. Perdeli olanlar, karanlıktakiler ise Latîf (c.c) diyemedi, lat dedi, Mennân (c.c) diyemedi, menat dedi. Rahman (c.c) diyemedi, putperest oldu, ram dedi. İşte bunlar da müşrik kâfirlerdir. Münafıklar ise içi lat, menat derken dışı Latîf, Mennân dedi ama itibar olunmadı.

Ruhlar kabiliyet ve istidadına göre "Belâ / Evet" dediler. Kimi Celâl nurundan dikilmiş şekvâ elbisesini beğendi, çünkü yaratılışı bunu sevdi, kimi de Cemâl nurundan saadet elbisesini beğendi. Herkes hitaptaki takdirine "evet" dedi. Kimi zenginliğe kimi yoksulluğa. İşte bu takdirdi. Cebr olmadı, herkes istidadının uygun olanını diledi ve razı oldu. Kimi imâmî ve kemâli yoksullukla diledi, çünkü kabiliyeti böyle idi, bu sebepten ona zenginlik verilse sapıtır. Kimi de bunu zenginlikle diledi buna uygundu, yoksulluk verilse sapıtır.

Ruhlar kabiliyet ve istidadına göre "Belâ / Evet" dediler. Kimi Celâl nurundan dikilmiş şekvâ elbisesini beğendi, çünkü yaratılışı bunu sevdi, kimi de Cemâl nurundan saadet elbisesini beğendi. Herkes hitap

taki takdirine "evet" dedi. Kimi zenginliğe kimi yoksulluğa. İşte bu takdirdi. Cebr olmadı, herkes istidadının uygun olanını diledi ve razı oldu. Kimi imânî ve kemâlî yoksullukla diledi, çünkü kabiliyeti böyle idi, bu sebepten ona zenginlik verilse sapıtır. Kimi de bunu zenginlikle diledi buna uygundu, yoksulluk verilse sapıtır. Kimi zulmetten ibaret dünyayı diledi iman ve hidayet dilemedi, bunların gözü de, kulağı da, kalbi de mühürlendi. İmtihan şemalarını da çizdi ve bunları âlemde zuhur ettirmeye başladı. Herkese her şey bir ölçü ile verildi. Orda ekmeğe talip olana burada et vermedi. Verdiyse de imtihan olarak verdi. Kimi kullarını da hem zenginlik hem yoksulluk, hem hastalık hem sağlık vs ile denedi. Fakirliğe sabredeni gerçek takdiri olan zenginlikle taltif etti. Buna ulaşma yolunu ise çalışmak olarak kıldı. Hastalığa sabredeni sağlıklı nimetlendirdi, buna sebebi ise tedavi olmaya bağladı.

Denildi ki:

"Ya Rasûlallâh! İlaçlarla tedavi olalım mı?"

Ayet ve dua ile hastalıktan korunalım mı?"

Hastalık korkusuyla önceden tedbir alalım mı?"

Bunlar, Allah'ın takdir ettiği bir şeyi engeller mi?"

Buyurdu ki:

"Bunlar da Allah'ın takdirleridir." (Tirmizî, Tıb, 21)

Bunların hepsini kader levhasında yazdı, evvelîni de ahirini de ve bunu yalnız Kendisi bildi ve bildirdikleri muttali oldu.

Buhârî ve Müslim'de Ali b. Ebî Talib'den (r.a) şöyle rivayet edilir:

"Garkad arazisinde bir cenazedeydik. Rasûlullâh (s.a.s) yanımıza geldi, oturdu. Biz de etrafında oturduk. Elinde bir baston vardı. Sonra başını eğip daldı, o sırada elindeki asasıyla toprağı eşeliyordu. Bir süre sonra şöyle dedi:

'Sizden hiç kimse ve nefes alıp veren hiçbir şahıs yoktur ki Allah, onun cennetteki ve cehennemdeki yerini ve mutsuz veya mutlu olacağını yazmış olmasın.'

Bir adam şöyle dedi:

'Ya Rasûlallâh! O halde bu yazıya tevekkül edip

amel etmeyi bırakalım mı? Nasıl olsa mutluluk ehli olan kimse, mutluluk ehli olanların amellerinin akıbetine ve mutsuzluk ehli olan kimse de mutsuzluk ehli olanların amellerinin akıbetine varacaktır."

Rasûlullâh (s.a.s) buyurdu ki:

'Amel edin! Çünkü herkese ameli kolaylaştırılır. Mutluluk ehli olanlara mutluluk ehlinin amelleri kolaylaştırılır. Mutsuzluk ehli olanlara da mutsuzluk ehlinin amelleri kolaylaştırılır.'

Ardından şu ayetleri okudu:

"Kim verir ve sakınırsa, en güzeli tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız." (Leyl, 5-10) (Buhârî, el-Cenaiz, 83; Müslim, Kader, 6)

Rivayet, Buhârî'de şöyle geçmektedir:

"O zaman bizimle ilgili olarak yazılana güvenip amel etmekten vazgeçmeli değil miyiz? Nasıl olsa, bizden mutluluk ehli olanlar, mutluluk ehlinin amelinin gerektirdiği akıbet ve mutsuzluk ehli olanlar da, mutsuzluk ehlinin amelinin gerektirdiği akıbet varacaktır!"

Rasûlullah (s. a. s) buyurdu ki:

"Mutluluk ehlinin amelini işle."

Allah (c.c) nefse iyiyi de kötülüğü de ilham etti ve irade verip seçmesini buyurdu. Nefs seçiminden sorumlu oldu. Şimdi herkes durumuna baksın; kötülükteyse iyiliğe dönüp hayırlı amel işlesin; iyilikteyse iyi amelini artırsın.

Dua ise ibadetin özü oldu.

"Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapkınlarınkine değil" (Fâtiha, 7)

Kaderden şikâyet ise caiz olmadı.

Men âmene bil kader emîne minel keder / Kim kade inandırsa, üzüntüden emin olur.

"(Bu,) Kıyamet günü: "Biz bundan habersizdik" dememeniz içindir." (A'râf, 172)

ve'l-Hamdulillâhi Rabbil Âlemîn...

namazda [^] huşû

Dr. Durak Pasmaz

Yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de, Bakara sûresinin 45. ayetinde sabır ve namazla Allah'tan yardım istememiz emredilmekte, devamında namazın huşû içerisinde olanlardan başkasına ağır geleceği ifade edilerek: "Sabır ve namazla Allah'tan yardım dileyin. Şüphesiz namaz, huşû içerisinde bulunanlardan başkasına ağır gelir" buyrulmaktadır.

Mü'minûn sûresinin ilk ayetlerinde ise kurtuluşa erecek olan mü'minlerin bir takım vasıfları sayılmakta, bunlardan ilkinin namazlarını huşû içerisinde kılanlar olduğu bildirilmektedir: "Mü'minler kurtuluşa ermişlerdir. Onlar namazlarını huşû içerisinde kılarlar." (Mü'minûn, 23/1-2)

Namazın kıyam, kıraat, rükû ve sücut gibi dış organlarla yerine getirilmesi gerekli olan farzları bulunduğu gibi, huşû, huzû ve ihlâs gibi kalbe ait bir takım özellikleri de bulunmaktadır. Nitekim yukarıdaki ayetler bunu ifade etmektedir.

Huşû sözlükte; insanın kendisini üstün görmemesi, alçak gönüllülük, tevazu, kalbin yumuşaklığı, inceliği, daima Allah'tan korkup ona karşı saygıyla dolması gibi manalara gelir. Namazda huşû demek; namaz kılarken insanın, kalbini dünya sevgisi ve meşgalelerinden uzak tutarak Allah'a bağlaması, kendisini tam manasıyla namaza vermesi, namazın dışındaki her şeyi unutmaması, zihni ve kalbi sadece namaza teksif etmesidir.

Namazlarını huşû içerisinde kılanlar Allah'ın huzurunda bulunmanın, bütün benlikleriyle O'na yönelmenin hazzını tadarlar, bundan büyük bir zevk alırlar, dünyanın gam ve kederinden, sıkıntı ve eleminden kurtularak sükûna ererler, büyük bir rahatlık ve ferahlık duyarlar. Kalplerinde hissettikleri bu ferahlık, huzur ve sükûn bütün vücutlarını kaplar. İbadetlerinde ve na-

mazlarında sadece Allah'ı düşünürler, zihinlerindeki bütün meşguliyetler silinir. Gönülleri sadece Rablerine bağlanır. İnsan canı sıkıldığı, bunaldığı zaman ibadete sarılır, namaza yönelirse ruhu açılır, sıkıntısı gider, içi rahatlar. Peygamber Efendimiz namazla meşgul olduğu zaman dinlenir, içindeki gam, keder, tasa gider huzura kavuşurdu. Onun için içinde bir sıkıntı hissettiği zaman hemen namaza kalkarak Allah'a sığınır, "Gözümün aydınlığı namazdadır" derdi. Biz de öyle yapmalıyız. Şair Vehbi ne güzel söylemiş:

Yüzünü sür o ulu dergâha

Kıl huşû ile niyaz Allah'a

Kalbin huşû içerisinde olması diğer organlara da tesir eder, bunun eseri diğer organlarda da görülür. Nitekim Peygamber Efendimiz, namaz kılarırken sakalıyla oynayan birini görünce: "Bunun kalbi huşû içerisinde olsa idi, organları da huşû içerisinde olurdu" buyurmuştur. (Sübülüs-Selâm, I, 147)

Huşû ibadetlerimizi anlamlı kılar, huşû namazın ruhudur. Huşûsuz kılınan namaz da sahih olur, fakat huşû ile kılınan namazın sevabı daha fazla olur. Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Efendimize hitaben: "Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da usulüne uygun şekilde kıl. Çünkü bu şekilde kılınan namaz insanı her türlü fenalık ve kötülükten alıkoyar" (Ankebût, 29/45) buyrulmuştur. Ayetinin sırrının tecelli etmesi, namazın zahiri farzlarından başka, huşû, huzû ve ihlâs gibi kalbî hususların da yerine getirilmesine bağlıdır.

Namazı huşû içerisinde kılanlar denilince hiç şüphesiz ilk akla gelen Peygamber Efendimiz olur. Peygamber Efendimiz namazlarını son derece huşû ve huzû içerisinde kılar, her hususta olduğu gibi bu hususta da ümmetine örnek olurdu. Onun namazından bahseden sahabiler şöyle diyorlar: "Rasûlullâh namaz kılarırken (Allah'ın huzurunda bulunmaktan dolayı) göğsünden, dönmekte olan değirmen taşının veya kaynamakta olan tencerenin sesi gibi ses işitilirdi." (Ebû Davud, Salât, 156)

Fiiliyle ümmetine örnek olan Peygamber Efendimiz sözleriyle de onları namazlarını huşû içerisinde kılmaya teşvik ederdi. Hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah beş vakit namazı farz kıldı. Kim güzelce abdest alıp namazları vakitlerinde kılar, huşû ve rukûunu tam yaparsa, Allah'ın onu bağışlayacağına dair vaadi vardır. Böyle yapmayan kimse için ise Allah'ın bir vadi yoktur; dilerse onu bağışlar, isterse azap eder." (Ebû Davud, Salât, 9)

"Bir müslüman namaz vakti girince güzelce abdest alır, huşû içerisinde rukûunu tam yaparak namazını

kılırsa, büyük günah işlemediği müddetçe, geçmiş küçük günahlarına kefarete olur. Bu ömür boyunca böyle devam eder." (Müslim, Tahâret, 7).

Görüldüğü gibi adabına uygun bir şekilde huşû içerisinde kılınan beş vakit namaz, vakit aralarında işlenen küçük günahlara kefarete olmaktadır. Büyük günahlara gelince, onlar için ayrıca tevbe edilmesi gerekir.

İhlâs ve huşû kalple ilgili özellikler olup namaz ve diğer ibadetlerde çok önemlidir. Namazda ihlâs ve huşûdan uzak olan kimse, onun diğer şartlarına da riayet etmez, eksik yapar. Nitekim Peygamber Efendimiz bir defa ashabına kötü davranışlardan ve hırsızlıktan bahsederken:

"Hırsızlığın en kötüsü kişinin namazından çalmasıdır" buyurdu. Bunun üzerine onlar:

"Ya Rasûlullâh, kişi namazından nasıl çalar?" diye sordular. Efendimiz şu cevabı verdi:

"Rükûsunu ve secdelerini tamamlamaz, yani namazını adap ve erkânına riayet ederek kılmaz." (Muvatta, Kasrûs-Salât, 72)

İslâm büyükleri de namazda huşûa büyük önem verirler, namazlarını tam bir huşû içerisinde kılarlar, böylece kendilerinden sonra gelenlere örnek olurlardı. "Bir defasında ensârdan biri harp esnasında namaz kılarırken üç defa oklara hedef olmuş, fakat namazını bozmamıştı. Onun Kur'an okurken duyduğu zevk, okların verdiği azaba galip gelmişti."¹

Hz. Ali'nin Namazı

Rivayet edildiğine göre Hz. Ali namaz vakti gelince yüzünün rengi sararır, titremeye başladır. Kendisine:

"Ey mü'minlerin emiri! Ne oluyor sana?" denilince:

"Allah'ın yere, göklere ve dağlara arz edip kabul etmedikleri ve insanın kabullendiği emanetin ifası vakti geldi. Korkum bu emaneti gereği gibi yerine getirememektir" derdi.²

Hz. Ali bu sözü ile Ahzab sûresinin 33/72. ayetine işarete ediyordu. Ayetin anlamı şöyledir: "Şüphesiz ki biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, sorumluluğundan korktular. Onu insan yükledi. Şüphesiz ki o, çok zalim ve çok cahildir."

Emanetin birçok anlamı vardır. Burada söz konusu olan işlenmesinde sevap, terk edilmesinde azap olan ibadet ve benzeri sorumluluklardır. Sorumluluk insanlara mahsus bir meziyettir, diğer yaratıklar için söz konusu değildir.

İmâm-ı Azam'ın Namazı

Diğer İslâm büyükleri gibi İmâm-ı Azam da ibadetlerini huşû ile ifa eder, namazını huşû içerisinde kılardı. Biri İmâm-ı Azam'a gelerek:

"Ey İmâm! Ben namazlarımı huşû içerisinde kılamıyorum. Namazda iken develerimi otlatıyor, onlarla ilgileniyorum. Oysa siz benden daha zenginsiniz. Peki, siz ibadet zevkine nasıl erişiyor, ibadetlerinizi huşû içerisinde nasıl yapıyorsunuz?" diye sormuş.

İmâm Azam Ebû Hanife Hazretleri şöyle cevap vermişler:

"Ben develerimi kalbime bağlamam ki, ahıra bağlarım..."

Peki, namazda huşû nasıl elde edeceğiz? Hoca Ba-haeddin Nakşibend Hazretleri (ö.791/1389) namazda huşû elde etmek için şu dört şartın yerine getirilmesi gerektiğini söyler:

Helal lokma, Allah'ın huzuruna çıkacağı şuuruyla abdesti dikkatlice almak, iftîh tekberi getirirken Allah'ın huzurunda olduğunu hissetmek ve namaz dışında da namazdaymış gibi hareket etmeye çalışmak.

Diğer İbadetlerde Huşû

Kalbi huşû içerisinde olmayan insan ibadetlerinden zevk almaz. Huşû hem ibadetlerin değerini artırır, hem de insana ibadetlerinin zevkini tattırır. Onun için huşû sadece namaza mahsus değildir, diğer ibadetlerde de söz konusudur. Peygamber Efendimiz ibadet ve bütün davranışlarında huşû içerisinde bulunur, dualarında huşûdan mahrum kalpten Allah'a sığınır. Efendimiz şöyle dua ederdi: "Allah'ım! Huşû içerisinde bulunmayan kalpten, kabul olmayan duadan, doymayan nefisten ve faydasız ilimden sana sığınırım."³

Huşû ve ihlâsla ibadet yapmak, hadisi şerifte belirtilen ihsan derecesine yükselmek demektir. Peygamber Efendimize ihsanın ne olduğu sorulunca şöyle cevap vermiştir: "Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmendir, sen her ne kadar O'nu göremiyorsan da O seni görüyor." Demek ki ihsan, dünyevi duygulardan sıyrılarak sanki Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmektir. Buna Kur'an'da da işaretler vardı. Yüce Rabbimiz şöyle buyurur:

"Çok güçlü ve çok merhametli olan Allah'a güven. O, namaza kalktığın zaman seni görüyor. Secde edenler arasında dolaşmanı da görüyor. Çünkü her şeyi işiten ve bilen O'dur." (Şuara, 26/217-218)

"Ey Muhammed! Ne işte bulunursan bulun, Kur'an'dan ne okursan oku ve siz ne iş yaparsanız yapın, ona daldığınız anda sizi mutlaka görürüz. Gerek

yerde ve gerekse gökte zerre kadar bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük veya büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın." (Yunus, 10/61)

Huşû genellikle ihlâs gibi kalple ilgili bir iştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

"İman edenlerin kalplerinin Allah'ı zikretmek için huşû içerisinde bulunmaları ve ondan inecek gerçeğe içten bağlanmaları zamanı hâlâ gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilip de üzerlerinden uzun zaman geçmiş ve kalpleri katılaşmış kişiler gibi olmasınlar. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış fâsıklardır" (Hadîd, 57/16) buyrulmuştur. Hazreti Ali de: "el-Huşû'u fi'l-kalb / Huşû, kalptedir" demiştir.⁴

Ashaptan Huzeyfe (r.a.), dinimizden ilk kaybedeceğimiz şeyin huşû olduğunu, Sehl b. Abdullah da huşû sahibi olan kimseye şeytanın yavaşlamayacağını, söylemiştir.⁵

Mutlu Bir Olay

Ferîdüddin Attar'ın "Tezkiretü'l-evliyâ" isimli eserinde naklettiğine göre bu âyet-i kerime Horasan'da yetişmiş olan meşhur sûfi Fudayl b. İyaz'ın (ö.194/809) gaflet uykusundan kurtulup hak yola girmesine sebep olmuştur. Şöyle ki; Fudayl önceleri yollardan gelip geçen kervanları soyan haramilerin/haydutların, yol kesenlerin başı idi. Haramiler, gelip geçen kervanlardan soydukları malları Fudayl'a getirirlerdi, aralarında o taksim ederdi. Bir gün yine bir kervan geliyordu. Fudayl ve adamları kervanı soymak için pusuya girmişlerdi. Kervan içerisinde bulunanlardan biri yukarıdaki ayeti (Hadîd, 57/16) okuyordu. Ayet, Fudayl'i çok etkilemişti. Kendi ifadesiyle "ayet sanki onun için okunuyordu." Her şeyin bir zamanı vardı, artık Fudayl için de gelip geçen kervanları soyup insanlara zulmetmeyi terk etme zamanı gelmişti. Nitekim öyle de oldu. Fudayl başını secdeye koydu, yaptıklarından dolayı pişmanlık duydu, içtenlikle tevbe etti, herkese hakkını vererek helallik diledi.

Yüce Rabbimiz cümlemizi kendisine ihlâsla, huşû ile ibadet eden kullarından eylesin. Cümlemizi riyadan, gösterişten muhafaza buyursun.

1 Mevlânâ Şîblî, Asr-ı Saadet (trc. Ömer Rıza Doğrul), I, 476.

2 H.Kamil Yılmaz, Tasavvuf ve Tarikatlar, İst. 2000, s.94; Maverdî, Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, 71.

3 Tirmizî, Daavât, 69; Nesâî, İstîâze, 2

4 Bk. Sübülüs-Selâm, I, 147.

5 Bkz. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, 859.

Hz. Peygamber'de Vefâ Duygusu

Prof. Dr. Hüseyin Algül

Vefâ; sözünde durma, kendini seveni unutmama, ilgiyi kesmeme gibi anlamlara gelir. Tarih, başta peygamberler olmak üzere pek çok vefâkâr insana tanıklık etmiştir. Bunlar arasında Peygamberimizin (s.a.s) mümtaz bir yeri vardır. Çünkü Cenâb-ı Hakk, kıyamete kadar gelecek olan bütün insan ve cinler için, duyduğu sonsuz güvenden dolayı onu "elçi" olarak seçmiş ve görevlendirmiştir. O da bu görevi hakkıyla yerine getirmiştir.

Rasûlullah (s.a.s) başta Allahu Teâlâ olmak üzere, diğer peygamberlere, annesine, sütanesi ile kardeşlerine ve amcası Ebû Talib'e, iş arkadaşlarına ve hatta müşriklere bile vefâlı olmuştur.

Allahu Teâlâ'ya Olan Vefâsı

Hz. Peygamber (s.a.s) Cenâb-ı Hakk'ın ihsanlarına karşı yüksek vefâ duygusunun eseri olarak çok şükredici ve çok hamd edici idi. Çünkü Yüce Allah O'nu Peygamber olarak vazifelendirmişti. Bu vesile ile O, dalaletin pençesine düşmüş insanları İslâm'la saadete erdirmeye imkânına sahip kılınmıştı. Dolayısıyla Hakk Teâlâ'ya karşı şükür ve hamdde çok gayretli idi.

Öncelikle Nebî'nin (a.s) bir adı da Ahmed'dir. Ahmed; "Noksan sıfatlardan münezzeh, kemal sıfatlarıyla mutasıf olan Yüce Allah'ı öven ve övmesini bilen" demektir. Ümmeti de kendi saadetlerini sağlamak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan aziz Peygamberine karşı övgü ve sevgi bağlılığı içindedirler. Bu da O'nun "Muhammed/Övülen kişi" adının tecellisidir. Bunlardan başka Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamberimizin peygamberlik süresinde ifa ettiği yüksek hizmetlerinin birer simgesi olarak geçen "Rasûl, Nebî, Şâhid, Mübeşşir, Beşîr, Nezîr, Munzîr, Dâî ilellâh, Sirâcûn Münîr, Raûfû'r-Rahîm, Musaddık, Müzekkir, Müzzemmil, Müddesir, Abdullah, Kerîm, Hakk, Mübîn, Nur, Hâtemü'n-

Nebiyî'n, Rahmeten li'l-Âlemîn, Hâdî, Tâ-hâ, Yâ-sîn, Emîn, Kademe Sıdk, Nebiyî-i Ümmî, Sırât-ı Müstakîm, Urvetü'l-Vüskâ, Nimet, Necm-i Sâkıb gibi isim ve nitelelendirmeler dikkate alındığında Peygamberin (s.a.s) nübüvvet ve risâletin gereği olan hizmetleri tam bir fedakârlık içinde ifa ettiği görülür. İşte bu durum, peşinen O'nda mevcut vefâ hissini derinliğini gösterir.

Hz. Peygamber'in farzları ifadan sonra tarife sığmaz bir içtenlikle teheccüd vb. nafilere zaman ayırması karşısında Bilâl'in, geçmiş ve geleceğinin ilahî mağfirete erdirdiğinden bahsetmesi üzerine "Allah Teâlâ'nın bana ihsan buyurduğu nimet karşılığında gereken şükür yerine getirmeyeyim mi?" cevabını vermesi de düşündürücüdür. Burada şükretmenin, vefâ duygusunun bir meyvesi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hz. İbrahim (a.s.)'e Olan Vefâsı

Rasûl-i Ekrem'in mübarek zatı ve nübüvveti Hz. İbrahim'in:

"Rabbimiz! İçlerinden, onlara senin ayetlerini okuyan, Kitâb'ı ve hikmeti öğreten, onları her kötülükten arıtan bir peygamber gönder!" (Bakara, 2/129) ayetinde belirtilen mübarek ve samimi duasının bir neticesidir. O, bu duayı oğlu İsmail (a.s) ile Kabe'yi bina ettikten sonra yapmıştır. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.s) de "Ben büyük babam İbrahim'in duasına, kardeşim İsa'nın müjdesine ve annem Âmine'nin rüyasına mazhar olmuşumdur" buyurmak suretiyle hem Hz. İbrahim'i, hem Hz. İsa'yı, hem de annesini minnetle anmıştır. Bu, O'ndaki vefâ duygusunun bir eseridir. Bilhassa Hz. İbrahim'in duasına karşı Rasûl-i Ekrem (s.a.s) ömür boyu minnettar kaldığı gibi, kıyamete kadar da bu minnet duygusunu ümmetinin zihnine naksetmiştir. Namazlarda son tahiyyatta ikinci ile yatışının ilk sünnetinde aynı zamanda birinci tahiyyatta

da okunan "Salli-Bârik" dualarında Âl-i Muhammed'in ardından hemen Âl-i İbrahim zikredilmiştir. Bu dualarda Hz. İbrahim ile Ehl-i Beyt ve ashabının Hz. Muhammed (s.a.s) ile Ehl-i Beyti ve ashabının peşinden zikredilmesi Rasûl-i Ekrem'in, kendisinin Peygamberliği için Hz. İbrahim tarafından yapılan duanın Allah (c.c) katında kabulüne karşı Cenâb-ı Hakk'a bir şükranesi, Hz. İbrahim'i de minnet ve rahmetle anmasıdır. Bu, çok zarif ve çok hassas bir vefâ duyusunun eseridir.

Annesine Olan Vefâsı

Hz. Peygamber Hudeybiye umresinde Mekke'ye giderken Ebvâ'ya uğrayarak annesinin kabrini ziyaret etmiş, eliyle kabrini düzeltmiş, annesinin şefkat ve merhametini hatırlayarak teessüründen ağlamıştı.

Sütanne ve Kardeşlerine Olan Vefâsı

Rasûl-i Ekrem'in vefâsına en güzel örneklerden biri de Süveybe, Halime, Şeyma, Atiken (Ümmü Eymen) ve Fatıma gibi hanımların iyiliklerini, annesi Âminé'nin de emek ve hizmetini asla unutmamasıdır. Süveybe hanım, Hz. Peygamber'i doğumunda ilk hafta emzirmişti. Hz. Peygamber ömrü boyunca bu hanımla ilgilenmiş, hatta Medine'ye hicretinden sonra bile sürekli hediyeler ve erzak göndermiş, gidip gelenlerle selam yollamıştı. Ölüm haberini aldığı anda da bir yakını olup olmadığını soruşturmuş, kimsesi olmadığını tespit etmişti. Hz. Peygamber, anneciğim diye hitap ettiği sütanesi Halime'ye son dedece hürmet göstermiş ve ihtiyaçlarının karşılanması için elinden geleni yapmıştır. Hevâzin muharebesinde esirler arasında gördüğü sütkardeşi Şeyma'yı hemen tanımış ve kıymetli hediyelerle memleketine yollamıştır. Sırf kendi ülkelerinde dört yıl kalmanın hatırını güden Hz. Peygamber bu savaşın sonunda Hevâzinli süt teyzeleri, süt halaları, hatırına ganimetleri geri vermeyi bile düşünüyor-du. Ancak Hevâzinliler başvuruda gecikince bilhassa ordudaki bedevilerin ısrarı üzerine Cî'rane'de toplanmış olan ganimetleri taksim etmek zorunda kalmıştı. Yine de sonunda Abdülmuttalib Oğullarının hisselerine düşen esirleri serbest bırakınca ashab da serbest bırakmış, fidye ödemeksizin hürriyetlerine kavuşmuş-

lardı. Bilindiği gibi cahiliye devrinde köle ve cariyelere insanlık dışı muameleler yapılırdı. Hz. Peygamber bir cariyeye statüsünde olan Ümmü Eymen-Bereke'ye "Sen benim ikinci annem sayılırsın!" buyurarak onu anne mevkiine yükseltiyor, onun kendisiyle ilgilenmesine karşı şükranlarını böyle belirtiyordu. Bir de Ebû Talib'in eşi Fatıma Hatun vardır ki, bu hanım Hz. Peygamber'e çocukluk, yaşlarında çok iyi davranmış, onu kendi çocuklarından hiç ayırmamış, hatta daha da üstün tutmuştu. Müslüman olarak Medine'ye hicret eden bu hanım öldüğünde Rasûl-i Ekrem (s.a.s) "Annem öldü" demiş, gömleğini kefen olarak vermiş, kabre eliyle indirmişti. Bu sıcak ilginin sebebini merak edenlere de şöyle cevap vermişti: "Ebû Talib'ten sonra bu kadıncağz kadar bana iyiliği dokunan hiçbir kimse yoktur. Ahirette cennet elbiselerinden giyinmesi için ona gömleğimi kefen olarak verdim, kabre ısınması, alışı-

ması için de oraya kendisiyle birlikte uzandım. O benim annemdi. Kendi çocukları aç durur, suratlarını asarlarken o, önce benim karnımı doyurur, saçımı tarardı, o benim annemdi!"

Bütün bu örnekler Nebiyy-i Muh-terem (s.a.s)'in kendisine çocukluk yıllarında az-çok emeği geçen hanımlara derin bir vefâ hissiyle mukabele ettiğini göstermektedir.

Amcası Ebu Talib'e Olan Vefâsı

Müslüman olmadığı halde kendisini her türlü güçlûge karşı himaye eden, düşmanların hücumuna karşı siper alan amcası Ebû Tâlib'i de İslâm'a kazandırmayı çok arzu

etmiş ve bu vesileyle ahirette ona şefaati gönlünden geçirmiştir. Bu, amcasına nasıp olmamışsa da gönlünden bunu geçirmiş olması bile O'nun ne kadar ince bir vefâ hissine sahip olduğunu göstermektedir. Amcası Ebû Talib'in ve yengesi Fatıma hanımın yakın ilgilerine karşı Hz. Peygamber daha o yaşlarda tam bir vefâ örneği göstermiş, Mekke otlaklarında koyun gütmek dâhil elinden gelen her işi yaparak barındığı evin aile bütçesine sürekli katkıda bulunmuştur. Hz. Hatice ile evlenip müstakillen ticari hayata başladıktan sonra malî bakımdan iyi bir duruma gelen Hz. Muhammed (s.a.s), Hz. Ali'nin bakımını üstlenmiş, Cafer'in de amcası Abbas'a intikalini sağlayarak Ebû Talib ailesine samimi bir destek vermiştir. Bu sıralarda Peygamber (s.a.s) yaklaşık 36 yaşında idi.

İş Ortaklarına Olan Vefâsı

Rasûl-i Ekrem gerek iş ortaklarına, gerek ticari münasebetlerdeki muhataplarına karşı son derece vefâkar davranmıştır. Üstelik vefâkârlık, nübüvvetten önceki dönemde de en bariz vasfı idi. Nitekim naklolunduğuna göre ashabdan Abdullah b. Ebi'l-Hamsa (r.a.) bisetten önce Hz. Muhammed (s.a.s) ile alış-verişte bulunmuş, biraz borçlu kalmış, ödeme günü için sözleşmişti. Hz. Peygamber gününde ve saatinde sözleşilen yere varıp Abdullah'ın gelmesi için tam üç gün beklemek zorunda kalmıştı. Abdullah, üç gün sonra hatırlayıp da oraya vardığında Peygamber (s.a.s) onu azarlamamış, sadece meraklandığını ifade ile yetinmişti.

Mut'im b. Adiy'e Olan Vefâsı

Mut'im b. Adiy, Kureyşli inkârcıların ileri gelenlerinden. Mekke döneminde Hz. Peygamber Taif yolculuğundan şehre dönerken düşmanları onu şehre almak istememişlerdi. Rasûl-i Ekrem (s.a.s) sıra ile birçok ileri gelen Mekkelinin himayesini istedi, fakat hepsi reddettiler. Ancak Mut'im kabul etti, oğullarını silahlandırarak Hz. Peygamber'i himayeye layık bularak şehre aldı. Aradan yıllar geçti, Mut'im, Bedir savaşında Kureyşli diğer inkârcılarla birlikte Müslümanlara karşı savaştı ve öldürüldü. Peygamber devri İslâm şairlerinden Hassan b. Sabit, bu zatın ölümünün ardından anlamlı bir mersiye yazmış, şiirinde onun vaktiyle Peygamber (s.a.s)'i himaye ettiğinden söz ederek iyilikle anmış, Rasûl-i Ekrem (s.a.s) de kendi adına gösterilen bu vefâkarlıktan hoşnut olmuştu. Düşman esirlerine ne yapılacağı tartışılırken Nebiyy-i Muhterem (s.a.s)'in söylemiş olduğu şu söz de onun vefâkârlığının hangi noktalara ulaştığını göstermesi bakımından anlamlıdır: "Şayet Mut'im b. Adiy sağ olup da benden esirleri isteseydi fidye almadan hepsini serbest bırakırdım."

Ashabına Olan Vefâsı

Hz. Peygamber (s.a.s) vefâkârlığının bir neticesi olarak ashabına düşküdü, onların menfaatini ve hayrını ister, zarar görmelerinden üzüntü duyardı (Bk. Tevbe, 9/128).

"And olsun ki, içinizden size, sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen, size düşkün, inananlara şefkatli ve merhametli bir Peygamber gelmiştir"

Bunun tabii bir sonucu olarak ashabına iyiliği dokunanları hiç unutmaz, bunları daima minnetle anardı. Şayet mukabele etme imkânı doğarsa iyilik ve hizmet

konusunda daha fazlasını yapmak isterdi. Bunun tipik örneğini Habeşistan Muhacirleri meselesinde görmek mümkündür. Bilindiği gibi bisetin beşinci ve altıncı yıllarında toplam olarak 105 Müslüman, Mekke'den Habeşistan'a göç etmişlerdi. Kureyş'e mensup müşrik elçilerin tahriklerine rağmen hükümdar Ashame adaletli davranmış ve Müslümanların, kendi ülkesinde, huzur içinde kalabilmelerini sağlamıştı. Aradan yıllar geçti, bir defasında Habeşistan hükümdarının elçileri, Rasûl-i Ekrem'in huzuruna gelmişlerdi, Peygamber (s.a.s) bunlarla yakinen ilgilendi, hatta bizzat hizmet etti, Ashab'ın bu hizmeti kendilerinin yapabileceğini hatırlatması üzerine Hz. Peygamber'in verdiği cevap çok anlamlıdır: "Bunlar Habeşistan'a göç etmiş olan ashabıma yer göstermiş, ikram etmişlerdi. Bunlara karşılık şimdi ben de hizmet etmek isterim."

Hz. Peygamber yüksek vefâ duygusunun bir neticesi olarak ashabının hayatına tahminlerin ötesinde değer veriyordu, Hatta bir sahabinin haksız yere öldürülmesini savaş sebebi sayabiliyordu. Buna dair pek çok yaşanmış olaydan birkaçı şunlardır.

Reci (4/625-626) vak'asında on, Bi'r-i Mâûne faciasında (4/626) altmış dokuz Müslüman pusuya düşürülerek Kureyş müşriklerine destek veren caniler tarafından hunharca şehit edilmişti. Hâlbuki bu insanlar İslâm'ı öğrenmek arzusunu izhar eden kabilelere muallim ve mürşit olarak gönderiliyorlardı. Hz. Peygamber İslâm'ın tebliği yolunda canını feda eden bu öğretmen kadrosunun ardından gözyaşı döktü ve sebep olan zalimlere uzun süre beddua etti (40 gün sabah namazı, ikinci rekattan doğrulunca), bundan sonraki mürşit ekiplerinin yanına askerî müfrezeler (seriyyeler) refakat etti.

6 (628) yılında Hz. Muhammed (s.a.s) yaklaşık 1400 kişiyle umre niyetiyle Mekke'ye gitmişse de müşrikler şehre girmeye izin vermemişlerdi. Hz. Peygamber sadece umre niyetiyle geldiklerini bildirmek üzere elçi yolladıysa da sonuç alınamadı. Bunun üzerine Ümeyye oğullarının ileri gelenlerinden sayılan Hz. Osman'ı gönderdi. Hz. Osman, süresi içinde dönmediği gibi, hapsedildiği, hatta öldürüldüğü söylentisi duyuldu. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem sırtını bir ağaca dayamak suretiyle sadece yolcu kılıçları olduğu halde oradaki bütün Müslümanlardan, şayet Osman öldürülmüşse onun kanını yerde bırakmamak niyetiyle biat aldı. Kur'ân-ı Kerim'de bu olay "Rıdvan Biati" diye geçmektedir.

8 (629) yılında Hz. Peygamber'in elçisi Haris b. Umeyr'in Busra emiri Şurahbil b. Amr tarafından şehit edilmesi Mute savaşının sebebi sayılmıştır. Sayıca Müslümanlardan çok bile olsalar, Hz. Peygamber mil-

letler arası hukuka aykırı biçimde öldürülen aziz elçisinin kanını yerde bırakmamak üzere üç bin kişilik ordunun başına çok sevdiği üç şahsı sıra ile kumandan tayin ederek göndermiştir. Keza ebedî âleme intikalinden hemen önce hastalığına rağmen Üsâme (r.a.)'ye İslâm sancağını vermiş, onun babası Zeyd ile Cafer-i Tayyar ve Abdullah b. Revâha'nın vaktiyle şehit düştüğü Mute taraflarına gitmesini söylemiş (bu olayın intikamı için), buna ömrü yetmemişse de Üsâme ordusunun bu sefere çıkışı ilk halife Hz. Ebû Bekir tarafından gerçekleştirilmişti.

Şehit Yakınlarına Olan Vefâsı

Rasûl-i Ekrem (s.a.s) Allah, Kur'ân ve Peygamber yolunda cihat edip şehit düşenleri asla unutmaz, onların geride kalan çocuklarının (yetimlerin) yetiştirilmesi, hayata hazırlanması ve dul kalan eşlerinin ihtiyaçlarının giderilerek yaşayışlarını aksamadan sürdürebilmelerinin sağlanması hususunda şahsen büyük çaba gösterdiği gibi ashabını da bu istikamete sevk ederdi. Buna dair yaşanmış yüzlerce olay arasından üç tanesini nakletmek, istiyoruz:

H. Peygamber Hudeybiye Umresinden (H.7/M.629) dönerken Uhud (H.3/M.625) savaşında şehit düşen Hz. Hamza'nın, küçük kızı Ümâme'yi Mekke'den Medine'ye getirmişti. Acaba bu şehit çocuğunun hayata hazırlanmasına kim yardım edecek, elinden kim tutacaktır? Aynı anda üç kişinin buna istekli olduğu ortaya çıktı. Bunlardan birincisi Zeyd b. Harise (r.a.) olup Rasûl-i Ekrem (s.a.s) onu hicretten sonra Hz. Hamza ile birbirlerini her yönden desteklemek üzere kardeş kılmıştı. İkincisi Hz. Ali olup Ümâme'nin amcası sayılırdı. Dolayısıyla Hz. Hamza da Hz. Ali'nin amcası idi. Üçüncü şahıs Cafer b. Ebî Tâlib (r.a.) olup Ümâme'ye yakınlığı aynen Hz. Ali'deki gibiydi. Ancak bir farkla ki, Hz. Cafer'in, zevcesi Ümâme'nin teyzesi idi ve teyze anne yarısı sayılırdı. Nebiy-i Muhterem (s.a.s) bir şehit çocuğuna gösterilen bu ilgiden son derece duygulandı. Demek ki ashab, Rasûlullâh'ın vefâ mektebinden yeterli dersi alabilmiş ve bu konudaki Nebevî öğretimi algılayabilmişlerdi. Hz. Peygamber "Ey Zeyd, sen Allah ve Rasûl'ünün dostusun. Ey Ali, sen de benim kardeşim ve dostumsun. Ey Cafer, sen de bana yaradılışça ve huyca çok benzersin" diyerek üçüne de ayrı ayrı iltifat etmiş ve teyzesiyle evli bulunması dolayısıyla Ümâme'yi gözetip yetiştirmeye Hz. Cafer'i daha uygun bulmuştu. Ayrıca Hz. Peygamber her safhada Ümâme ile ilgilenmiş ve zamanı gelince Hz. Ümmü Seleme'nin oğlu Seleme b. Ebî Seleme ile evlendirmişti.

Mûte muharebesinde (H.8/M.629) diğerleriyle birlikte en başta üç kumandan (Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebî Tâlib, Abdullah b.Revâha) peş peşe şehit düşmüşlerdi. Savaş sonunda İslâm ordusu Medine'ye döndüğünde şehitlerin ardından bizzat Hz. Peygamber ve Müslümanlar gözyaşı döktüler. Bu esnada Hz. Peygamber'in, Müslümanları; dövünerek, feryat ederek ağlamaktan menettiği görüldü. Bunun yerine şehit evlerine yemek götürülmesini, çünkü onların başına mutfakla ilgilenmekten onları engelleyecek bir sıkıntının geldiğini söyledi. Bilhassa geri kalan yetimlerin himayesi ve hayata hazırlanması ile yakinen ilgilenilmesini tembih etti. Bu konuda bizzat kendisi ashabına örnek oldu, Hz. Cafer'in ailesine başsağlığı diledi, teselli etti, üç gün süreyle yemek yaptırıp ikram etti ve Hz. Cafer'in çocuklarını himayesine aldı.

Bu konuda üçüncü örneğimiz Cüleybîb (r.a.)'in evlendirilmesiyle ilgilidir. Bu zat İslâm'dan önce kadınlar arasına sıkça girip onlarla şakalaşmak itiyadında idi. Dolayısıyla Ensâr, ailelerini ondan sakındırırlardı. İslâmî dönemde böyle insanların kazanılması kendileriyle ilgilenilmeye bağlıydı. Bu münasebetle Hz. Peygamber, bizzat Ensâr'dan bir zata giderek kızını Cüleybîb için istedi. Baba ve anne isteksiz davrandılarsa da kız bunu duyunca Rasûlullâh'ın üzülmesinden endişe ederek onun istediğine verilmesi gerektiğini anne-babasına ifade etti. Rasûl-i Ekrem'in yakın ilgisiyle düğün oldu. Aradan, çok geçmedi düşmanlarla bir muharebe meydana geldi. Savaş sonunda Rasûlullâh'ın gözleri hep Cüleybîb'i aradı. Meğer düşmandan yedi tanesini öldürdükten sonra şehit düşmüştü. Peygamberimiz bu aziz şehidi hüznle süzdükten sonra üç kere: "Cüleybîb bendedir, ben de ondanım" buyurdu ve mübarek eliyle kabrine defnetti. Ashabın anlattığına göre Hz. Peygamber Cüleybîb'in dul eşi hakkında hayır dua yapmış, zaman zaman evine giderek şenlendirmiştir ve zaman içinde bu hanım çok itibar kazanmış evinde daima bolluk ve bereket görülmüştür.

İlk iki örnekte bir vefâ borcu olarak şehitlerin geride kalan çocuklarıyla ilgilenmek vurgulanırken, üçüncü örnekte şehit eşinin görüp gözetilmesi konusuna dikkatler çekilmektedir.

Ashabın İleri Gelenlerini Övmesi

Nebiy-i Muhterem (s.a.s) zor anlarında kendisine destek verenleri hiç unutmamıştır ve kalbinde onlara hususi bir yer ayırmıştır. En zor zamanda ona en yakın desteğini esirgemeyen Hz. Hatice'yi "Kendi zama-

nındaki İslâm kadınlarının en hayırlısı” olarak nitelendirilmiş ve “ona cennette bir ev verileceği”ni müjdelemiştir. Kendi grubu içinde ilk Müslüman olan ve tereddüt etmeden İslâm’a girmesiyle tanınan, -miraç dâhil- Rasûl-i Ekrem’in naklettiği her haberi hiç şüphe etmeksizin tasdik eden Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber tarafından “Siddîk ve Atîk” unvanlarıyla taltif edilmiş, “İslâm kardeşliğiyle bütünüyle Müslümanlar kardeş kılınmamış olsaydı insanlar arasında onu birinci dost (halil) edinebileceğini” ifade buyurmuş, vefâtından önce camiye açılan evinin kapısının açık kalmasına izin vermiş ve sağlığında imamete getirmiştir. Keza ebeveynine kavuştuğu halde, kendisinin yanında kalmayı tercih eden Hz. Zeyd’e ve onun oğlu Hz. Üsâme’ye hususi bir sevgi beslemiş, her ikisini de -vuku bulan itirazlara rağmen- kumandanlık mevkiine getirmiştir. (Mekke’nin fethi sonrası Kabe’ye giren Nebi (a.s.)’nin yanında ikisi de zenci olan Üsâme ve Bilal vardı. Yine Bilal, çektiği sıkıntıların karşılığını ömrü boyunca Nebi (a.s.)’nin yanından ayrılmamış, onun müezzinliğini ve hazinedarlığını yapmıştır) Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Sa’d, Hz. Zübeyr, Hz. Talha, Hz. Abdurrahman b. Avf, Hz. Ömer, Hz. Ebû Ubeyde ve Zeyd b. Amr gibi zatlari İslâm’ın ilk yıllarındaki hizmetlerinden, zor zamandaki desteklerinden dolayı daima övmüş ve cennetle müjdelemiştir.

Müttefiklerine Olan Vefâsı

Diğer taraftan Hz. Peygamber (s.a.s) müttefiklerine karşı da vefâli idi. Kureyşlilerle Müslümanlar arasında imzalanan Hudeybiye Barış Antlaşması (H.6/M.628) hükümlerine göre Mekkeli bir şahıs Medine’ye iltihak etmek isterse geri çevrilecekti. Kureyş heyetinin reisi olan Süheyl b. Amr’ın oğlu Ebû Cendel, İslâm’a girmesi sebebiyle bağlı olduğu yerden kaçıp Rasûl-i Ekrem’e sığınmak istemişti. Üstelik bedeninin çeşitli yerlerinde işkence izleri vardı. Bu acıklı görüntü ashabi müteessir etti, hüzne boğdu. Bununla beraber Süheyl’in katı tutumuna karşı, Rasûlullah (s.a.s), Ebû Cendel’e, kurtuluşu için dua etmekte yetindi. Zira O, bir antlaşmaya evet demişti ve Müslümanlar, ahitlerini bozamazlardı. Keza, daha sonraki aylarda Mekkeli Ebû Basîr kaçarak Medine’ye ulaşmış, fakat Hz. Peygamber antlaşma gereği onu almaya gelen Mekkeli yetkililere geri vermek zorunda kalmıştı. Hatta yolda giderken görevlile-

rin elinden kurtulup tekrar geldiği halde Hz. Peygamber onu Medine’ye yine kabul edememiş, fakat bu sefer Mekke’ye değil de Mekke-Şam ticaret yolu üzerindeki İsbölgesine gitmesini işaret etmişti. Bu durumda hem Rasûl-i Ekrem (s.a.s) antlaşmayı bozmayarak ahde vefâ göstermiş hem de İsbölgesinde meydana gelen bazı gelişmeleri müteakip Mekkeliler söz konusu maddenin Müslümanların lehine olarak değiştirilmesini bizzat istemek durumunda kalmışlardı.

Hayber savaşında (H.7/M.628) cereyan eden çoban Yesar örneği de fevkalade ilginçtir. Nakledildiğine göre Yahudi ileri gelenlerinden birinin koyunlarını güdererek geçimini sağlayan siyahî bir çoban Hayber savaşının cereyan ettiği günlerde kale içinde adı sıkça geçen Hz. Muhammed (s.a.s) ile görüşebilmeyi çok arzulamış ve bir sabah kaleden çıkıp koyunlarını sevk ederken onunla karşılaşmıştı. Bir süre sohbetten sonra Yesar adlı çoban İslâm’a girdi ve müslümanlara katılmak istedi. Fakat Hz. Peygamber ona, önce koyunları her zamanki yerine yerleştirip öyle gelmesini tembih ederek en zor zamanda bile sorumluluk, vazife şuuru ve ahde vefânın çok anlamlı bir örneğini verdi. Üstelik savaşın uzadığı ve müslümanlar arasında erzak sıkıntısının baş gösterdiği bir

ana tesadüf etmesi, bu olayın anlamını daha da derinleştiriyor. Çoban, koyunları teslim ettikten sonra İslâm ordusuna iltihak etti. Yahudilere karşı Müslümanların safında savaştı ve üzerinden bir namaz vakti bile geçmeyen bir süre içinde şehit düştü. Bu zat, ashab arasında “Bir vakit namaz bile kılmadan cennetlik olan şahıs kimdir?” diyerek, bulmaca gibi sorulurdu.

Ahde vefâ konusunda ilginç bir örnek daha var, Hudeybiye Barış Antlaşmasına Müslümanların yanında katılan Huzâe kabilesi Kureyş’in yanında antlaşmaya giren Benû Bekir’in saldırısına uğramıştı. Kureyşliler de bu saldırıyı el altından destekliyorlardı. Huzâeliler durumu Hz. Peygamber’e ilettiklerinde O, Mekkeli müşriklere derhal iltimatı göndermiş ve Huzâelilerden; gasp edilen malların iadesini, öldürülenlerin diyetlerinin ödenmesini, Benû Bekir’in antlaşma dışı bırakılmasını belirtmişti, Mekkeliler buna uymayınca derhal ordu hazırlığına girişti, bunu antlaşmanın ihlali ve tek tarafı olarak ahde vefâsızlıkla nitelendirdi, Mekke fetih seferinin (H.8/M.630) sebebi saydı. Huzâelilerin de o sırada müşrik bir kabile olması, konunun önemini artırmaktaydı.

Üç aylar

Zü'l-Cenâheyn

“Allah’ım! Receb’i ve Şa’bân’ı bize mübarek kıl ve bizleri Ramazân’a kavuştur.”¹

Üç aylar; kandil gecelerinin, iftarların, teravihlerin ve Kur’ân ayı olan Ramazan ayının yaklaştığının ilk işaretlerindedir. Müjde aylarıdır. Af ve mağfiret aylarıdır. Üç aylar Peygamberin (s.a.s) mübarek dilinden medh u senâ edilmiştir. Cenâb-ı Allah ayet-i kerimede:

“Allah indinde ayların sayısı on ikidir. Bunların dördüne eşhuru hurum, yani haram aylar denilmiştir. Bu aylarda günah işleyerek, nefislerinize zulmetmeyiniz”² buyurmuştur.

Bu aylar; Muharrem, Safer, Rabîu’l-Evvel, Rabîu’l-Âhir, Cemâziye’l-Evvel, Cemâziye’l-Âhir, Receb, Şa’bân, Ramazân, Şevvâl, Zilkade ve Zilhicce aylarıdır.

Kur’ân-ı Kerim’de haram ay (eşhuru hurum) olarak adlandırılan aylar da; Receb, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Son iki ay, yani Zilkade ve Zilhicce ayları aynı zamanda hacc aylarıdır. Bu adla adlandırılması, ta önceki peygamberlere kadar uzanır. Onlar zamanında da bu aylarda kan dökülmez-

di. Kan dökmek haksız sebeplerle her zaman yasak olmasına rağmen eski dinlerden gelen emirler doğrultusunda, bu aylarda Araplar, Kabe’de ve onun etrafında kendi can düşmanlarıyla karşılaşmış olsalar bile bu yasağa riayet ederlerdi.

Diğer taraftan Kur’ân-ı Kerim’de haber verilen bu aylar sebebiyle bir takım kimselerin hac mevsimini değiştirmek istediklerini de hayretle izlemekteyiz. Bu dinde reformistler diyorlar ki; hacc senenin sadece Zilkade ve Zilhicce aylarındaki belirtilen vakitlerde olmamalıdır. Bilakis senenin her zamanında yapılmalıdır. Bu hem insanlığa kolaylık olur hem de oradaki kalabalık, meşakkat ve çeşitli sıkıntılar ortadan kalkar, diyorlar. Bunlar çok gülünç şeylerdir. Bir defa dini zamanların mukaddes ve mübarek oluşlarını veya ibadet için belirlenmiş zamanları kul olarak kimsenin değiştirme salahiyeti yoktur. Peygamberler bile bunu değiştiremezler. O, Cenâb-ı Allah’ın yetkisi dâhilindedir. Haccda ibadetin yeri de aynı hükme tabidir. Bir kimse Kabe’de tavaflarını ve özellikle hacc için farz olan tavafı ve yine haccın şartından olan vakfeyi Arafat’ta tayin ve tespit edilen o vakitte -ki öğleden başlayıp güneş batıncaya kadar

ki bir zamandır- yapmalıdır. Vakfenin yapılacağı yerin dışında dursa veya vakfenin vaktinde bu duruş yapılmısa, kişi hac vazifesini yapmış sayılmaz. Bu hususlar teferruatıyla fıkıh kitaplarında fukahâ tarafından açıklanmıştır. Konumuz aslında üç aylar idi. Gördüğüm bir yanlışa da işaret etmek istedim. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat böyle inanırlar, böyle kabul eder ve böyle yaparlar. Ehl-i dalâlet de böyle Kur'ân dışı şeylerle müslümanların itikâd ve amellerini zedelemeye çalışırlar. Benim gayem bunlardan sakındır.

Yine malum çevreler mübarek gün ve geceleri bidat sayarlar. Bu itibarla Ehl-i Sünnet âlimleri nezdinde kabul görmüş bu üç aylar içerisinde mevcut mübarek kandil gecelerimizden de kısaca bahsetmekte fayda vardır. Bu mübarek geceler mü'minlere birer fırsat ve ganimet olarak Taraf-ı İlahî'den bahşedilmiştir. Meşguliyet, dünyanın ağır basması sebebiyle senenin dokuz ayını yeterince değerlendiremeyenler, hayır-hasenât ve ibadetçe zayıf geçirenler, Receb ayında Şaban ayında kendilerine gelsinler, ama bu iki ayı değerlendiremeyenler, Ramazan ayını hiç kaçırmassınlar, manasını taşır. Nitekim aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz de hutbe esnasında merdivenlerde tam üç defa "âmin, âmin, âmin" demiştir. Bu âminlerin denilmesine sebep, Cebrail'in (a.s) birinci, ikinci ve üçüncü basamaklarda Peygamberimizin önüne çıkarak yapmış olduğu duadır.

"Kim Ramazan ayını sıhhat afiyet içersinde hastalıktan beri olarak idrak eder, onu gerektiği şekilde

değerlendirmese, af ve mağfirete eremeden cenneti elde edemeyerek yolcu ederse Allah'ın rahmetinden uzak olsun."³ Bu dua Cebrail'e ait. Sonundaki "âmin" de Hz. Peygambere aittir.

Buna göre Receb ayının ilk Cuma gecesi Regâib kandilidir. Miraç gecesi de bu ayda olmuş, Peygamberimiz davet üzere göklere çıkarılmıştır. Bu ay hakkında:

"Receb, Allahu Teâlâ'nın ayıdır. Bu ayda bir geceyi ihya eden ve hiç olmazsa bir gün oruç tutan kabir azabı görmez. Kıyamette herkes aç, oruçlular değildir" buyrulmuştur. Receb ayına "Şehrullah" ismi verilmiştir.

Şaban ayı Peygamberimizin ayıdır.⁴ Kendisine bu ay Allah tarafından ihsan edilmiştir ve bu vasıf O'nun ölümüyle son bulmaz, kıyamete kadar böyle devam edip gidecektir. Bu ayda oruçlu bulunmak, Beratta oruçlu olarak yazılmaya sebeptir.

Peygamberimiz tarafından "ümmetimin ayı" olarak vasıflandırılan Ramazan ayı birçok fazileti, bereketi içinde bulunduran bir aydır. İçinde tutulan orucun fazileti ve bereketi, "Oruç benim içindir, onun sevabı da bana aittir"⁵ üstünlüğü ile yerini bulmuştur. Mazeretsiz oruç tutmayanların, içerisinde Ramazan olmayan günleri tamamlamak suretiyle bir yıl oruç tutmalarının, o bir gün yerine geçemeyeceği malumdur.

Bu ay Efendimizin dilinden şöyle anlatılmıştır.

"Gökyüzünün rahmet kapıları açılır, cehennem kapıları kapatılır. Şeytanlar kalın kalın zincirlerle bağlanır."⁶

Özellikle rahmet ayı olan Ramazan-ı Şerif'te peygamberler ve özellikle Peygamberimiz de unutulmamalı, hiç değilse her gün "Kur'ân'ın kalbi" olarak vasıflandırılmış olan Yâsîn sûresi, üç İhlâs, Muâvizeteyn ve Fâtîha sureleri okunup Peygamberimizin ruhlarına, onun âl ve ashâbının ruhlarına ithaf olunabilir. Mensubu bulunduğumuz silsilemiz de unutulmaz, onlara da bağışlama yapılır. Hodgâmlık yapılmaz. Kendi ihvanlarından ölmüş olanların ruhlarına ve sağ olanların ruhlarının makamlarına bağışlanılır.

Bu üç ayda şu hususların yapılması da tavsiye olunmuştur.

Bu üç ayda her gün biner tevhit okumak. Böylece Ramazan'ın nihayetinde bunu doksan bin tevhide tamamlamak.

Berat ve diğer kandil gecelerini oruçla karşılamak.

Bu aylarda ve özellikle Ramazan'da yetmiş bin tevhid okunarak sevapları ana-babaya başışlamak. Bu davranış bir evlat için asil bir davranıştır. Eğer onların azapları varsa, azaplarından kurtulmaya sebep olur. Azapları yoksa derecelerinin yükselmesine vesile olur. Bu husus Kitâb ve Sünnet'e muhalif bir şey değildir. Çünkü hadiste;

"İnsanoğlu ölünce amel defteri dürülür, üç şey müstesna..."⁷ buyrulmuştur. Malum kişiler kabir azabının olmadığını iddia ederler. Peygamberin hadisleri, karşılarında dağ gibi duruyor, onlar da saptıkça sapıyorlar. Kişi, kelime-i tevhidi kendisi için de okuyabilir. Bir oturuşta okuyup bitirmek şart değildir. Böyle bir külfet yoktur. Ara ara okunup tamamlanabilir.

Özellikle rahmet ayı olan Ramazan-ı Şerif'te peygamberler ve özellikle Peygamberimiz de unutulmamalı, hiç değilse her gün "Kur'an'ın kalbi"⁸ olarak vasıflandırılmış olan Yâsin sûresi, üç İhlâs, Muâvîzeteyn ve Fâtîha sureleri okunup Peygamberimizin ruhlarına, onun âl ve ashâbının ruhlarına ithaf olunabilir. Mensubu bulunduğumuz silsilemiz de unutulmaz, onlara da başışlama yapılır. Hodgâmlık yapılmaz. Kendi ihvanlarından ölmüş olanların ruhlarına ve sağ olanların ruhlarının makamlarına başışlanır. Oraya varınca hazır bulmak niyet ve temennisiyle kendi ruhunun makamına da başışlanır. Tabi bu mübarek yola girilmeye sebep ve vesile olan da asla ihmal edilmez. Bunlar af olup başışlanmaya sebeptir.

Cenâb-ı Allah, haftanın Pazartesi ve Cuma gecelerini feyizli ve bereketli kılmıştır. Bu hususta Peygamberimiz nafil orucu tavsiye ederken Pazartesi ve Perşembe günlerinde oruçlu bulunmayı önermiştir.⁹ Kendisi de o günlerde oruçlu bulunurlardı. Hafta içindeki amellerin bu günlerin akşamlarında

Cenâb-ı Allah'a melekler tarafından arz olundukları hatırlatılır. Ameller ilahî divana yükseltirken mü'minin oruçlu bulunması ne güzeldir!

Ayrıca her haftanın Cuma gününün çok faziletli olduğu malumdur.

Üç ayların faziletli oluşu kullara Cenâb-ı Allah'ın bir ikramıdır. Bu ayların faziletli oldukları ayetlerde ve hadislerde sabittir. Bununla beraber her ay içinde bulunan bir gecenin mübarek ve faziletli oluşu nasıl inkâr olunur ve bidat sayılabilir! Bu mümkün mü? Onları bidat saymak, ayları da bidat saymak olmaz mı? Bu durum bunların faziletli oluşunu bildiren ayet ve hadisleri de inkâr etmek olacağından, ne kadar büyük tehlikedir. Bunlar hakkındaki hüküm de bellidir. Nâsları inkâr, kişiyi münkir yapar, maazallah.

Şöyle bir şekilde ortaya koymamız, konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Receb ayı içerisinde, biri ilk Cumasında ve biri de bu ayın yirmi yedinci gecesinde olmak üzere iki kandil gecesi, iki mübarek gece vardır.

Şaban ayının on beşinci gecesine rastlayan geceye de "Berat Gecesi" denir.

Nihayet Ramazan ayında bin aydan daha hayırlı "Kadir Gecesi" vardır.

Bu gecelerde yapılacak ibadetlerden bazı kitaplar da bahsedilmektedir.

Bu anlayış içerisinde üç ayların Müslüman âlemine hayırlar getirmesini diler, gelecek olan kandillerini de tebrik ederiz.

1. İbn Hanbel, Müsned, 1/259.

2. Tevbe, 36.

3. Müslim, Birr/10.

4. Adüni, Keşfu'l-Hafâ, 1/423.

5. Buhârî, Savm/9; Müslim, Sıyâm/163.

6. Buhârî, Savm, 5/III, 33.

7. Muhtârü'l-Ehâdis, Hadis no/126.

8. İbn Hanbel, V, 26; Şevkânî, Neylü'l-Evtâr, IV, 52.

9. Tirmizî, Savm/44; Müslim, Birr ve's-Sıla/36; Nesâî, Sıyâm/70.

*Şüphesiz bilin, bu dünya bütün halktan geçer ha!
İnanma malına, bir gün elden gider ha!
Ata, ana, kardeşler nere gitti, fikir eyle
Dört ayaklı tahta at bir gün sana yeter ha!
Dünya için gam yeme, Hakk'tan başkasını deme
Kişi malını yeme, sırat üzerinde tutar ha!
Çoluk-çocuk kardeş hiç kimse olmuyor yoldaş
Yiğit ol garip baş, ömrün yel gibi geçer ha!
Kula Hoca Ahmet ibadet eyle, ömrün bilmem kaç yıl
Ashını bilsen su ve toprak, yine toprağa gider ha!*

Hoca Ahmed YESEVİ

Nasıl bir medeniyet?

Prof. Dr. Ali Akyüz

Çağdaş dünyanın en ciddi problemlerinden biri, bireyselleşen ferdin yalnızlığıdır. Belki de tüketimden daha fazla pay almak gibi bir bencilliğin ortaya çıkardığı bu çağdaş hastalık, paylaşımın getirdiği aritmetik somut eksileri hesaplarken, bölüşme ve diğer gam olmanın insanoğluna sunduğu hazzı, mutluluğu, mütebessim çehrelerden dua eşliğinde yükselen pozitif enerjinin geometrik soyut artılarını görememiş veya görmezden gelmiştir.

Çok veciz bir değerlendirmeyele doğu-batının en temel farkı; doğu, suje/insan merkezli bir medeniyettir, batı ise obje/eşya merkezli bir toplumdur. Doğunun değerler sistemi insan eksenli gelişirken, batı merkeze nesneyi oturtmuştur. Bu perspektif birine insanı üretme misyonu yüklerken, diğeri bütün enerjisini eşyayı üretme yolunda tüketmiştir.

Bireyselleşerek mutlu olmayı hedefleyen insan, sadece somuttan hareket ederek, üretim-tüketim ilişkisinin dışındaki verileri yok saymış veya hesaba katmamış ve neticede hayal kırıklığının yanında çok pahalı bir bedel ödemiştir. Kaybolan yıllar, boşa çıkan

umutlar ve yok edilen nesiller... En pahalısı da aşınan değerler...

Değerler erozyonu bugünden yarına sonuçları görülebilen bir mevzu teşkil etmez. Toplamların ortak paydasını teşkil eden değerler aşınmaya görsün, bir daha yerine koymak çoğu kere aynı nesillere nasip olmaz. Bu mümkün olmayınca da bozulup dağılan tuğlalar misali, toplamları oluşturan ferdin, toplumun çözülmesine zemin hazırlayan çürümesi kıyametin, toplumsal kıyametin başlangıcını hazırlar. Toplumsal kıyamet sonrasında enkazın üstünde nasıl bir ufuk ve gelecek belirir, işte enkazın altında kalanlar kesinlikle bu sürecin belirleyicisi olmazlar. Enkaz ve harabe olmadan iradelerini sonuna kadar kullanma hakkına sahip olanlar zamana karşı sorumlu ve saygılı olmalıdır. Aksi halde hem zamanı hem de zemini kaybederler. İşte bu, tam anlamıyla bir toplumsal kıyamettir. Toplamların çöküşü, zemini kaybedenlerin hikâyesi... Zemini kaybeden toplamların yeryüzündeki macerasına bakılırsa, halen yaşayan örneklerinin ne denli bir dengesizliğin içinde yeni erozyonların habercisi olmaya devam et-

tiklerini büyük bir endişeyle müşahede etmekteyiz. Yer kabuğunun hareketindeki dinamizme denk fit-ratın kendisine sunduğu misyona uygun bir ahengi yakalayınca kadar başını taşlara vurup uçurum-lardan yuvarlanmaya devam edecektir. Ancak bu es-nada evreni de deprem ve felaketleriyle sarsacak ve evrendeki herkes de duyarsız-lığının ve bana neciliğinin be-delini ödemeye devam edecektir. Belki de yukarıda sayılan olumsuzlukların neredeyse tamamı hiç de hesaba katılmayan bencilliğin getirdiği sonuçlar... Dahası var. Bugünün modern ve çağdaş dünyası ruhsal rahatsızlıkların ve psikolojik depresyonların artış gösterdiği mutsuz bir insan profili sunmaktadır. Yanlış tercih olan bireysellikten, toplumsallaşmaya kadar fert ve toplumun ahenk içinde uyum ve hukukuna riayet eden adalet toplumuna giden yolu bilgelerin izinde yeniden keşfetmeliyiz. Herkesin ve her şeyin hukukuna riayet şeklinde özetleyebileceğimiz İslam kültüründe “Allah’a saygı ve yaratılmışlara şefkat ve merhamet” (*Keşfu’l Hafâ, II, 544*) hadisi ve Yunus Emre’de “Yaratılanı hoş gör Yaradan’dan ötürü” ifadesiyle formüle edilen anlayışın yeniden keşfedilmesi, yaşanılabilir bir dünya için elzemdir. Bu “kaybolan iksirin” bir âb-ı hayat gibi toplumun tüm fertleri tarafından yudum yudum, kana kana içilmesiyle mutluluk toplumuna ulaşabileceğimizi bilmek zorundayız.

Yüce Peygamber; kaba, sert, haşin, kırıcı, yontulmamış, çığ, densiz, sözünü bilmez, müsamahasız, acımasız, zalim, kibirli ve katı kalpli duyarsızlığın insa-

nı dünya ve ahirette cehennemî bir hayata ve körlüğe mahkûm edeceğini hatırlatmıştır. Yine dış görünüşü itibarıyla, hiç kimsenin herhangi bir kıymet vermeyeceği öyle pejmürde insanlar var ki, onların habireler gibi ne hazine ve cevherler saklıyor olabileceğini ve ehli cennet olduklarını ihtar etmiştir. Hz Pey-

gamber, her şeyin dış görüntüden ibaret olmadığını, dış görünüşünden dolayı küçümse-nen insanların Allah katındaki değerine değinerek asıl muhtevada saklı güzelliklerin fark edilmesini bize öğütlemiş, kibirden uzak durmak suretiyle hem dünyayı hem de ahreti mamur edecek bir ahlâki erdemle var olmak gerektiğini vurgulamış, nazik, nahif, zarif, ince ve narin gönüllü ve duyarlı olmayı teşvik etmiştir.

Hayat yeniden tecrübeye imkân vermeyecek kadar kısa, tarih buna gerek duyurmaya-cak kadar bol malzeme saklamaktadır. Aşınan değerleri yeniden fark etmeliyiz. Bütün samimiyetiyle ve içtenliğiyle... Makyavelist/pragmatist bir oportünizm/fırsatçılık kolaycılığıyla değil, tam bir içtenlikle değerler üzerinde yükselen bir toplumun inşası zaruridir. Bu yolun çizgisi ve tecrübesi, tarihin derinliklerinden günümüze ulaşan, en yüksek seda ile halen kendisinden en çok söz edilen çizgidir.

Üstad Necip Fazıl’ın dediği gibi;

Bir medeniyet projesi-nin en vazgeçilmez unsuru da ifade edilen değerleri özümsemiş ve erdemleriyle var olma çabasından mutluluk duyan yetişmiş insandır. Dünyanın her yerinde her yaş-tan, her cinsten, her ırk-tan ve her meslekten insanın neredeyse tamamının mutsuz bir şekilde bir şeylerin peşinden koştu-ğunu, sızlanıp şikâyet ettiğini müşahade etmekteyiz. Kimi kişisel, kimi sosyal, kimi küresel kimi de çevreyle ilgili beklenti ve taleplerini dile getirmekte ve bunlar için çe-şitli eylemler düzenle-mektedir.

İşte iz...

Geliniz

Toprak post

Allah dost...

Hep düşündüğüm ve sorduğum bir soru vardır. Hz. Peygamber ve öğretisi nasıl bir insanı önceliyor? Mutlu mu, mutsuz mu? İyimser mi, kötümser mi? Optimist mi, pesimist mi? Yarısu dolu bir bardağa baktığında; 'bardağın yarısı dolu' diyen biri mi, yoksa 'bardağın yarısı boş' diyen biri mi? Yılların kazandırdığı birikimden öğrendiğim kadarıyla, "kimseye eliyle ve diliyle zarar vermeyen erdemli bir insan yetiştirme azmiyle hayatını insanlığa adanmış olan Hz. Peygamber'in kişisel tavrı ve mütebessim çehreye dair öğretileri, iyimserliği tercih ettiğini ve önceliğini göstermektedir.

Bir medeniyet projesinin en vazgeçilmez unsuru da ifade edilen değerleri özümsemiş ve erdemleriyle var olma çabasından mutluluk duyan yetişmiş insandır. Dünyanın her yerinde her yaştan, her cinsten, her ırktan ve her meslekten insanın neredeyse tamamının mutsuz bir şekilde bir şeylerin peşinden koştuğunu, sızlanıp şikâyet ettiğini müşahade etmekteyiz. Kimi kişisel, kimi sosyal, kimi küresel kimi de çevreyle ilgili beklenti ve taleplerini dile getirmekte ve bunlar için çeşitli eylemler düzenlemektedir. Oysa görünüşte sahip olduklarına bakılırsa, geçmişte yaşayanlarla mukayese edilemeyecek kadar çok şeye sahipler. Yine de bu olgu onları mutlu etmeye yetmemektedir.

Gereğesi ister sahip olduklarıyla yetinmeyi bilmek, isterse sahip olduklarının değerini bilmemek olsun, her halükârda sonucun şikâyet ve sızlanmak şeklinde tezahür ettiği bir vakıadır. Mevcut pek çok kurum, şahıs ve bilim adamı, konuyla ilgili tahlil, tespit ve girişimlerde bulunmakta ve bu konuyla ilgili duyarlılıklarını dile getirmektedir. Gerçek şu ki, tek teselli ve ümit verici ameliye de işte mevcut bu duyarlılıktır. Bir de o olmasa... Tahayyül etmek bile istemem. Yoksa insanların mutluluğunu başarabilmiş bir sonuç ortaya konulabilmiş değildir.

Çeşitli felsefi akımların sözcülüğünü yaptığı düşünce sistemleri, kısmen veya tamamen kendisine bazı coğrafyalarda hayat hakkı ve uygulama şansı bularak insanlığa kısmen bir tecrübe şansı sunduysa da, bir daha hiç kimsenin hatırlamak bile istemediği bir hayal kırıklığından başka bir hatırası maalesef kalmamıştır. Kişisel özgürlüklerin en yüksek sesle dillendirildiği

bir çağ olarak kayıtlara geçen iki yüzyıllık mazi de belki tarihin hiçbir döneminde görülmediği kadar insanın ve doğanın tahrip edildiği zaman dilimi olarak tarihin karanlık sayfalarında kendine kayıt düşmüştür.

Yanlış da olsa toplumsal tabuları değiştirmek çok zordur. Bu zorları başarmak herkese nasip olmaz. Toplumsal hayatın bütün davranış biçimlerine ait örnekleri, Hz. Peygamber'in öğretilerinde görmek mümkündür. Her defasında O'nun (s.a.v) zor ya da kolay demeden hep doğruyu ve adil olanı tercih etmesi ve sonuç alması bize çok güzel ve umut dolu bir örneklik teşkil etmektedir.

Vahyin öncülüğünde erdemlerin ve değerlerin vazedicisi Yüce Allah'ın huzurunda söz vererek 'baş üstüne' deyip boyun eğerek, hiçbir olumsuzluğa aldırmadan ve bahane üretmeden fert ve toplumun ortak paydasını adalet ilkesine dayalı bir zeminde yeşertmek mutluluk iksiridir. İşte bu iksirin sunucusu Hz. Peygamber'dir ve ilk örneği de yine kendisidir. İşte sunduğu iksirin ana hatları, işte örnekleri...

Cahiliye devrinde, bizzat kendi toplumunda bütün vahametiyile geleneksel ayrımcılık gören kadın, kız çocukları söz konusu olduğunda daha katı ve acımasız kuralları olan bir sosyo-kültürel panoramayı yansıtıyordu. Öyle ki, diri diri gömülmeden, bir arada bulunmamaya özen gösterilen ve utanılacak bir nesne imiş gibi kabul edilmeye kadar pek çok ayrımcılığın dipdiri olduğu bir sosyo-kültürel gerçeklik... Hz. Peygamber bu çirkin telakkileri değiştirmede fevkalade kararlı ve başarılı olmuştur. İnsanlık, yüzyıllar sonradan kendi kültüründe farklılaşan bu telakkilerin bir zamanlar çok canlı birer sosyo-kültürel figür olduğuna inanmayı bile aklına sığdıramamıştır. Ancak ne yazık ki, günümüz modern dünyasının çağdaş! bir üyesi olan Hindistan'da ortaya çıkan cahiliye devrine benzer davranışın halen devam ettiğinin korkunç bir örneğini göstermiştir. 10 milyon kız çocuğunun doğar doğmaz ağzına toprak doldurarak öldürülmesi, çok korkunç bir cahiliye ayrımcılığının çağdaş örneğidir. Diğer medeni dünyanın da, ağzına toprak doldurmasa da daha iyi şeyler yaptığını söylemek gerçekten güç.

Çok basit bir örnek gibi düşünülebilir ama bir za-

manlar yasal olarak çok ciddi suç sayılan şeylerin; mesela paranın değerini koruma kanunu çerçevesinde cebinizde döviz bulunduğunda olmadık cezaların ve hukuki süreçlerin ıstırabını yaşayan insanların milyonlarca halen hayattadır. Ancak böyle bir yasanın çeyrek yüzyıl önce son derece sert müeyyidelerle yürürlükte olduğunu şimdilerde gençlerin hangisine anlatsanız alaycı bir tebessümle karşılıyorsunuz. Küçük bir örnek... Maalesef toplumsal süreçler galiba biraz da komik olan ama son derece ağır işkence ve zulümlerin yaşandığı değişim süreçlerini ihtiva etmektedir.

Pek çok insanın saygı ve hürmetinden dolayı kendisine soru yöneltmekten bile hayâ ettiği vakur bir şahsiyet olan Hz. Peygamber'i, Medineli küçük kız çocuklarından biri elinden tuttuğu gibi ardı sıra istediği yere çekip götürürdü. En üst düzeyde erdem timsali, aynı zamanda protokolün bir numarası Zât'ın gösterdiği incelik, nezaket, zarafet, belki de geçmiş yıllarda uğradıkları zulüm ve haksızlıkların bedelini ödemek gereğini ima edencesine daha bir mahcup ve utangaç bir edayla, toplum nazarında itilmiş, kakılmış, ötelenmiş küçük bir kız çocuğunun elini uzatmasına hiç ses çıkarmadan boyun bükerek "emrin olur" tavrıyla, yaşayarak ve örnekleyerek, oradaki bütün kanaat önderlerinin önünde sergilediği bu sessiz çığlıklar, onlara uygulanan zulmün sonunu getirdi. Zira Hz. Peygamber'in sessizce elini tutup peşi sıra yürüdüğü küçük kız çocuğuna haddini bildirip onu azarlamak kimin haddine! Artık o herkesin hayranlık duyduğu, Hz. Peygamber'i elinden tutup, peşi sıra götüren sevimli küçük kız... Kim bilir, yumuk yumuk, boğum boğum küçücük elleriyle muhtemelen elini kavrayamadığı engin sevgi ve saygı abidesinin belki de parmak uçlarından birini sımsıkı kavrayarak peşi sıra alıp götürdüğü sevimli afacan... Ve "büyük zulmün" lağvedilmesinin isimsiz sembol kahramanı... Bu isimsiz yavruyu herkes, temsil ettiği binlerce hatta günümüz çağdaş! dünyasında milyonlarca mazlumun mağduriyetini gideren Hz. Peygamber'in, sanki sahabenin ileleri gelenlerinin de bulunduğu bir ortamda ilahî iradenin tecellisiyle kendiliğinden ortaya çıkan ve herkese ilan edilen "zulmün lağvediliş seremonisi" gibi

geçit resminde yer alan sevimli, şirin, cesur küçük kız olarak hatırlamakta ve kıyamete kadar da hatırlayacaktır... Ensârın hicrette müslümanlara gösterdiği hamiyetperverlik ve misafirperverliğin karşılığı olarak Hz. Peygamber onlara karşı çok candan, mütevazı, vefalı, medyun-i şükrandı. Hatta çocuklarına karşı bile... Özellikle ötelenip itilip kakıldıkları onlarla oturup kalkmanın, konuşup sohbet etmenin yadırgandığı bir sosyo-kültürel atmosferde kız çocuklarına daha çok ilgiydi. Genelde tüm çocuklara sevgi, mal-mülk paylaşımında eşit davranılmasını öğütleyen Nebi (a.s) özelde kız çocuklarıyla alakalı olarak "Eğer tercih etmem söz konusu olsaydı kız çocuklarını tercih ederdim" buyurmakla ayrıca "İki ya da üç kız çocuğu olup ta onları güzel bir eğitim-öğretim ve terbiyeden sonra hayata hazırlayıp iâşe ve ibadetleriyle en güzel şekilde ilgilenen ve sevgi muhabbetinde kusur etmeyen ebeveynin cehenneme girmemeleeri için siper olacaklarını" ifade etmekle belki de pozitif ayrımcılığın ilk uygulayıcısı idi.

Erkeklerin aksine kız çocuklarına uygulanan kötü muamele, haksızlık ve ayrımcılığın haklı ve adil bir zemine yükseltilmesi, bu haksızlığa son verilmesi için Hz. Peygamber'in bilfiil müdahil olduğunu ilan etmesi, halen mazlumların yüreğine teselli tohumları eken kurtarıcı bir kahramanın 'işte geldim' haykırışına denk bir teselli idi. Bu sebeple belki de Hz. Peygamber'i en yüksek tondan "Allah'ım! İki zayıf ve güçsüzün hakkını almaya ve korumaya kararlıyım: Yetim ve kadın..." diye haykırmaya mecbur eden ilahî irade, ona mevcut zulmü hem davranış hem de sözleriyle ortadan kaldırmaya yönelik olarak ümmetine örneklik sorumluluğu yüklemiştir.

Aşınan ve toza toprağa karışan daha nice yüce değerlerin, bizi biz yapan, bizi millet yapan, üstelik tarihin hafızasına silinmez harflerle kazınan övünç tabloları hediye eden bir millet haline getiren yüce değerlerin daha nicesi aşınmaya devam ediyor. Bunların ardından ağıt yakmaya devam etmek yerine onları tanıyıp anlamalıyız; aşınmalarına engel olmalıyız; onları güncellemeliyiz. Her dem taze, tap taze olan bu değerlerle güncellenmeliyiz.

ÖLÜM ve Mahiyeti

Prof. Dr. Süleyman Uludağ

İnsan, rûh ve bedenden oluşan bir varlıktır. Rûhu ile yukarı âleme, bedeniyle aşağı âleme bağlıdır. Rûh ilâhî, beden ise maddîdir. Beden topraktan gelir, yine toprağa gider. "Sizi ondan (topraktan) yarattık, oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız." (Taha, 20/55)

İnsan, hayvanlarda olan candan ayrı ve bambaşka bir cana/rûha sahiptir. Bu rûhun madeni, menbai ilâhî'dir. Yüce Allah buyurur: "Ben ona rûhumdan üfledim." (Hicr, 15/29; Sad, 38/72; Secde, 32/9) Yani Allahu Teâlâ insana kendi rûhundan bir nefha/üfürük vermiştir.

Sûfler: "Rûh, O'ndan geldi O'na dönüp gider" derler. Rûh, O'ndan tertemiz ve pak olarak gelmiştir. O'na dönmesi için de yine bu nitelikte olması lazımdır. Bu nitelikte olmayan kirlî rûhlar temizlenme işlemine tabi tutulur. Cehennem ateşi ise en iyi, en etkili temizleme vasıtasıdır.

Rûh bedenden ayrıldıktan sonra bir daha ondan haber alınır mı? Onunla irtibat kurulur mu? Bunun cevabı şu hadiste mevcuttur: Allah Rasûlü, Bedir'de öldürülen putperestlerin bulunduğu yere gider ve: "Ey falan, Ey filan! Allah'ın size vaad ettiği doğru çıktı mı? Allah'ın bana vaad ettiği şeyin doğru çıktığını gördünüz değil mi? Allah'a size hezimet, hüsrân, bana galibiyet ve zafer vaad etmişti. İkisi de doğru çıktı değil mi?" Hz. Ömer sorar:

'Ya Rasûlallah! Rûhsuz bedenlere nasıl böyle hitap ediyorsun? Onlar bundan ne anlarlar?' Cevaben:

'Söylediklerimi onlar sizden daha iyi duyarlar. Ancak cevap veremezler' (Buhârî, Megazî, 8, Cenâiz, 87; Müslim, el-Cennet, 76,77; Nesaî, Cenâiz, 117) buyurur.

Hız. Peygamber Mirac'ta birçok peygamberin rûhu ile görüşmüş, konuşmuş, cennette ve cehennemde olanları da görmüştü. Demek ki, İslâm itikadına göre insan bedensel olarak değil, ama rûhsal olarak yaşamayı ve varlığını sürdürür. Bazı kimseler rüya yoluyla bunlardan bazılarının bazı hallerini bilebilir. Çünkü rüya, nübüvvetin kırk altı parçasından bir parçadır. (İhyâ, IV, 491)

Ölüm acıdır. Hayat, insana âhirete hazırlanma fırsatı verir. Bunun için ölüm arzu edilmez. Peygamberimiz: "Ölümü temennî etmeyin" buyurmuştur. (Buhârî, Temennî, 6, Tirmizî, Kıyâmet, 40)

Şiddetli ağrılar içinde kıvranan bir hasta, düşünün ve bakacak kimsesi olmayan bir kişi: "Allah'ım! Bana yaşamak hayırlı ise hayat ver, ölüm hayırlı ise canımı al" (Müslim, Zikr, 10) diye dua edebilir. Can çekişmek, rûh teslim etmek, ölüm sarhoşluğu (sekerâtu'l-mevt) zordur. Mü'min bunu Allah'tan bilir ve sabreder. Eğer bu elem ve ızdıraba sabrederse günahları silinir. (Ebû Dâvûd, Cenâiz, 13)

Can çekişen ve muhtazar denilen mü'min Allah hakkında hüsnü zan besler, Hakk Teâlâ'nın kendisini affedeceğini ve lütufta bulunacağını umar. Hz. Peygamber son nefesini böyle vermeyi tavsiye etmiştir. (Ebû Dâvûd, Cenâiz, 13)

İhtizar halinde bulunan (son nefesini vermek üzere olan) kişi kelime-i tevhid getirir veya bunu zihninden geçirir ya da yanında bulunanlar hafifçe kelime-i tevhid getirir, o dinler. Yanında bulunanlar ona dua ederler, dua edilince melekler âmin, derler. (Ebû Dâvûd, Cenâiz, 14)

Ölüm haberini alan bir mü'min "innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciün / Biz O'na aidiz ve O'na dönüyoruz" der ve teslimiyet gösterir. Hakk Teâlâ, verdiği canı dilediği zaman ve dilediği şekilde geri alır. Mü'min buna rıza ve teslimiyet gösterir. Üzülür, gözyaşı döker, ama Allah'ın rızasına aykırı düşen bir söz söylemez, bir şey yapmaz ve yakınmaz. Allah Rasûlü, oğlu İbrahim vefat edince gözleri yaşarmış ve "Bizden ayrıldığı için hüznülyüz ey İbrahim" demiş, "Sen de mi ağlıyorsun" diyenlere: "Gönlümüz mahzun, gözümüz yaşlıdır ama Allah'ın rızasına uymayan bir söz söylemez, bir iş yapmayız" (Buhârî, Cenâiz, 43; Müslim, Fedâil, 62; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 42) buyurmuştur. Üzülme, hüznlenme, ağlamak ve gözyaşı dökmek İlâhî rızaya ve teslimiyet göstermeye aykırı değildir.

Can verme anında bazı kimselerin yüzünde bir te-bessüm hali görülür. Bu bir merak konusu olur. Ölümü arzu edilir kılan dayanılması güç ağrılar ve acılar olduğu gibi bazen onu çekici kılan öbür âlemdeki dostlara kavuşma özlemi de olabilir. Kutsi bir hadiste "Kullarım için gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, insanın hayal bile edemediği neler neler hazırladım!" (Buhârî, Tevhid, 35; Müslim, İmân, 312, Cennet, 35) buyrulur. Kur'ân'da ise: "Yaptıklarına karşılık olmak üzere ne mutluluk saklandığını kimse bilemez." (Secde, 32/17) ayeti dikkat çeker. Son nefesini veren bazı sâlih ve takva sahibi kimseler yüce Allah'ın vaat ettiği ödüllerin belirdiğini görünce sevinir ve bu hal yüzlerinde bir gülümseme şeklinde yansır. İşte bundan dolayı o anı ve o hali bir Allah, bir de onu yaşayan bilir.

İslâm'da ölümü hatırlamak, ölüm sonrasına hazırlanmak, kendine çeki düzen vermek bakımından

özendirilmiştir. Bunun için Hz. Peygamber (s.a.s): "Kabir ziyareti katı kalpleri yumuşatır, yufkalaştırır" buyurmuştur. Yine O (a.s): "Vâiz olarak sana ölüm yeter" (Tirmizî, Kıyâmet, 24; Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, II, 112) buyurur. Hz. Ömer'in bu ibareyi yüzüğüne yazdırdığı, ölümü hatırlamak için sık sık ona baktığı rivayet edilir.

Geride kalanların ölene karşı görevleri; cenaze namazını kılıp dua etmek, "Allah rahmet eylesin", demek ve onu hayırla anmaktır. "Ölülerinizi hayırla yâd ediniz." (Aclunî, I, 105)

Cennet bizimdir ve Allah bizim dostumuzdur, diyen kimsenin ölümden korkmaması ve kaçmaması lazımdır. Çünkü ölüm demek cennetin kapısının açılması ve dostun dosta kavuşması demektir. Cenneti ve İlâhî cemali temaşa etmek isteyen ölü mü temennî eder. Sûfi ve evliyânın ölümü dört gözle beklemelerinin, ölümü cana minnet bilmelerinin sebebi budur. Efendimizin: "Ölümü temennî etmeyiniz" sözü, tabii bir ölüm veya cihad gibi bir durum yokken ölümü temennî etmeyin, hayatta iken çalışın, ibadet edin, kulluk edin, hayır-hasenat yapın, böylece âhiretteki mevkiinizi yükseltin, anlamına gelir.

Dost dosta gider. Allah mü'minlerin dostudur, mü'minler de Allah'ın... Ölümle dost dosta kavuşur. Habibullah, yani Allah sevgilisi (a.s) vefat ederken son sözü şu oldu: "Refik-i A'lâ/En yüce Dost'a!" (İbn Hişam, Siyer, IV, 1069; Buhârî, Rikâk, 42; Müslim, Selâm, 46). Hakk Teâlâ, Habib-i Ekrem'e sormuş: "Dünya hayatını mı yoksa Dostun katında olmayı mı tercih ediyorsun? Seni muhayyer bıraktım, tercihini yap!" İşte o zaman Habib-i Kibriya: "En yüce Dostum'a!" demiş ve son nefesini vermişti.

Hz. Peygamberin yoldaşları ve can arkadaşları olan sahabiler Mekke'de puta tapanların işkenceleriyle şehid olurken, Medine döneminde cihada ve gaza-ya seve seve koşarken işte bu anlayışa sahip idiler.

Hz. Bilal can çekişirken eşi 'ah vah' etmeye başladı. Hz. Bilal dedi ki: "Oh! Ne hoş şey! Yarın dostlarım Muhammed (a.s) ve arkadaşlarına kavuşacağım!" (Kuşeyrî, Risâle, 591)

Dostlarından biri sefere çıkarken Süfyân Sevri'ye sordular: "İstedığınız bir şey var mı?" Süfyân: "Bir yer-

de ölümün satıldığını görürsen benim için satın al!" demiş, lakin can çekişme zamanı: "Ölümü temenni ediyorduk, ama gerçekten çetinmiş" dedi.

Suriyeli Mekhûl genellikle hüznü idi. Ölüm yatağında gülmekte olduğu görülünce sebebi soruldu.

"Neden gülmeyeyim ki sakınmakta olduğum dünyadan ayrılıyor, beklediğim ve umduğum bir âleme gidiyorum" diye cevap verdi.

Can vermekte olan Abdullah b. Mübarek gözlerini açtı, güldü ve:

"Çalışanlar böylesi bir kurtuluş için çabalasınlar!" (Saffât, 37/61) ayetini okudu ve son nefesini verdi.

Can çekişen Bısr Hafî'ye: "Hayata bağlı gibi görünüyorsun" dediklerinde, "Ulu ve yüce Allah'ın huzuruna çıkmak cidden zor!" diye karşılık verdi.

Can vermekte olan Cüneyd Bağdadi'ye: "Allah'ı hatırla ve kelime-i tevhid getir" dediklerinde dedi ki: "O'nu unutmadım ki hatırlayayım!"

Kimi üzülerek, kimi ağlayarak, kimi gülümseyerek, kimi sevinerek son nefesini verir. Kuşeyrî ve Gazalî bu konuda şunu söylerler: "Mü'minlerin ve evliyânın ölüm halinde farklı tepkiler göstermeleri hallerinin değişik olmasındandır. Can verirken kiminin üzerinde galib olan hal cehennem korkusu, kimininki cennete girme ümidi, kimininki sevgi, kimininki özlemdir. Bunlardan her biri etkisi altındaki hislere göre konuşur ve hepsi de doğrudur." (Risâle, 589; lhyâ, IV, 468)

Veliler ölüm döşeğinde iken bile şeriatın ahkâmına titizlikle uyarlar. Şibli can çekişirken: "Birinim üzerinde bir akçe hakkı kalmıştı. Şu anda gönlümdeki en büyük dert bu" demişti. Müslüman kul hakkına bu kadar önem verir ve üzerinde kul hakkı varken ölmek istemez. Onun için mü'min, mü'minle sık sık helalleşir, helallik diler, cenazenin karşısında saf tutan müslümanlara, "Âhiretle müteallik hakkınızı helal ediniz" dendiğinde, "Helal ettik" derler ve mevtayı aklarlar.

Ölüm esnasında bir takım olağanüstü haller de görülür: Ebû Tûrab Nahşebî çölde ayakta ölmüş, bir süre sonra bile Ebû İmran İstahrî onun naaşının çölde ayakta durmakta olduğunu görmüştü.

Öleceğini önceden hissedip hazırlık yapan sûfiler vardır. Ebû Yakub Nehrecarî anlatıyor: "Mekke'de iken elinde bir akçe bulunan bir fakir geldi. 'Yarın öleceğim şu parayı al, yarısıyla mezar, diğer yarısıyla kefen hazırla' dedi. Ertesi gün geldi, Kabe'yi tavaf etti. Sonra gidip bir yere yattı ve can verdi."

Yakîn sahibi doğru, dürüst ve inançlı sûfiler ölüme o kadar odaklanır, o kadar konsantre olurlar ki onlara, "öl" denildiğinde hemen rûhlarını teslim ediverirler. Bir gün, Abdullah b. Münâzil, Ebû Ali Sakafî'ye: "Ölüme hazırlan, çarnaçar öleceksin" dedi. O da: "Sen de hazırlan, çarnaçar öleceksin" dedi. Bunun üzerine Abdullah kollarını uzattı, başını yere koyup: "İşte öldüm" dedi ve son nefesini verdi.

Diri ölümler var, ölü diriler var. Bazılara öldükten sonra da yaşar, diğer bazıları yaşarken ölüdür. Tembel, avare, işsiz güçsüz, ibadetsiz ve inançsız kişiler sağdırlar ama ölü sayılırlar. Hak erenler ise öldükten sonra bile yaşarlar. Ölmek ama yaşamak, sonsuzca yaşamak, ölümsüzlüğü yakalamak ve ölümsüzlüğün sırrına ermek insanların hep amacı olmuştur. İsteddiği de olacaktır. Ya cennette veya cehennemde... "Hâlidîne fihâ ebedâ / Orada ebedi olarak kalacaklar." (Mâide, 5/119)

Hızır destanı insanın ebediyet arzusunu dile getirir. Âb-ı hayattan içip ölümsüzlüğün sırrına ermek nihaî gayedir. Kur'ân, Allah yolunda şehid olanlar için: "Onlara ölümler demeyin, aslında onlar diridirler ama siz bunu hissetmiyorsunuz" (Bakara, 2/154; Âl-i İmrân, 3/169) diyor. Demek ki, öldükten sonra ayrı ve farklı bir hayat var. Onlar ölümsüzlük diyarında ebedi olarak yaşarlar. Kiminin adı sanı bilinir, kiminin bilinmez, ismi cismi bilinmeyenler namsızlık ve ünsüzlük ülkesinde sonsuza dek yaşarlar.

Ebû Bekir Saydalanî anlatıyor: "Ebû Bekir Tamestanî'nin kabrine gider, kabri düzeltir, ismini yazdım. İsmi yazdığım levha sökülüyordu. Bu durum diğer kabirlerde görülüyordu. Hayret etmiştim. Sebebini Ebû Dekkak'a sordum. Dedi ki: 'O zat dünyada iken gizli ve bilinmeyen biri olmayı tercih etmişti. Sen ise onu bilinir ve tanınır hale getirmek istiyorsun. Hak Teâlâ ise buna razı olmuyor. Onun meçhul kalmasını diliyor.' Nitekim o Zatta bunu tercih etmişti." (Kuşeyrî, Risâle, 522) Böyle velilere "Ahfiyâ/Gizliler" derler. Bunlar ünsüz, namsız ve

sansız ermişler olup bilinmezlik ve tanınmazlık diyarında sonsuzca yaşarlar.

Pek çok kabir ve türbe zamanla yerle bir olmuştur ama gönüllerdeki tahtlar sapasağlam ayakta durmakta ve yıkılmamaktadır. Bundan dolayı melamet ehli kabirlerinin sıradan bir kabir olmasına önem verirler. Mevlevîler ise ölmeye "sır olmak" derler. Yani bilinmezlik ülkesine gitmek.

Bir hadiste şöyle buyrulur: "Allah'a hamd olsun ki sizden biriniz cennete girmeye vesile olan güzel işler yapar durur. Cennete girmesine bir arşın kalmışken kader etkisini gösterir, cehenneme gitmeye sebep olan kötü işler yapmaya başlar ve oraya gider. Diğer taraftan içinizden biri cehenneme girmeye sebep olan işler yapar, cehenneme girmesine bir arşın kalmış iken alın yazısı etkisini gösterir, cennete girmeye vesile olan işler yapar ve oraya girer." (Müslim, Kader, 1) Bunun için kimse cenneti garantilemiş gibi bir güven duygusu içinde olmamalı, hiçbir günahkâr da cennete girmekten ümit kesmemelidir.

Geridekilerin; "Ne iyi insandı!" deyip ağlamaları, ölenin ise "Mevlâm'a kavuştum" diye gülümsemesi ne hoştur! Mutasavvıflar ölümü: "Aşkın ma'şûkuna/Sevenin sevgilisine" kavuşması olarak değerlendirir, buna "urs" ve "îd" (düğün, bayram) derler. Buna göre ölüm olayı aslında sevinilecek bir şeydir. Çünkü dost, Dost'a kavuşmuştur. Mevlana'nın vefat ettiği (17 Aralık 1273) geceye Mevlevîler "Şeb-i urs" veya "Şeb-i arus" derler. Bu; gerdek gecesi, düğün ve zifaf gecesi demektir. Bu Hakk aşığının vefat ettiği gün genellikle bütün İslâm ülkelerindeki sûfiler tarafından "urs" (zifaf) diye adlandırılır ve her sene kutlanır.

Sûfilere göre, dünya zindandır. Vefat eden bu zindandan kurtulmuştur. Bir hadiste: "Dünya, mü'min için zindan, kâfir için cennettir" (Müslim, Zühd, 1; Tirmizî, Zühd, 16; İbn Mace, Zühd, 3) buyrulur. Dünya bir kafes, rûh da içinde kuştur. Ölen rûh kafesten çıkmış, özgürlüğüne kavuşmuş ve ebediyet semasına uçmuştur. Rûh bedende tutsaktır, ölümle hürriyetine kavuşur. Rûhun esas mekânı rûhlar âlemi ve bezm-i elesttir. Asli vatanından bu dünyaya geçici olarak gelmiştir ve esas vatanın özlemi içindedir, burada gariptir, ait olduğu diyarın hasretini çekmektedir.

Serrac şunu anlatır: "Bir hastayı ziyaret eden Zünnûn: 'Dostunun darbelerine sabretmeyen, onu sevme iddiasında sadık değildir' der. Hasta bu ifadeyi şu şekilde düzeltir: 'Darbelerinden haz almayan kimse, Dostu'nu sevme iddiasında sadık değildir.' (Luma, 271) Kazaya razı olmak ve şikâyeti olmamak tasavvufta esastır.

Hatim el-Asamm der ki: "Şu beş konu dışında acele etmek şeytandandır: Misafire yemek çıkarmada, ölüyü gömmede, bekârı evlendirmede, süresi dolan borcu ödemede ve tevbede acele ediniz." (Sülemî, 93)

Şu anlamda bir ifade cami duvarlarına asılır: "Vakit geçmeden evvel namazı, ölüm gelmeden evvel de tevbeyle acele ediniz."

Ahmed b. Hadraveyh, öğüt isteyen birine: "Nefsini öldür ki, onu diriltmiş olasın" (Sülemî,

105) demişti. Cüneyd Bağdadi tasavvufu şöyle tarif etmişti: "Hakk'ın seni sende öldürmesi ve kendisiyle diri kılmasıdır." (Risâle, 551)

Yani Hakk (c.c) seni senden alır, kendisiyle yaşatır. Diğer bir deyişle artık sen canının istediğini yapmaz, kendi iradene göre değil, Hakk'ın iradesi-

Veliler ölüm döşeninde iken bile şeriatın ahkâmına titizlikle uyarlar. Şibli can çekilirken: "Birinin üzerimde bir akçe hakkı kalmıştı. Şu anda gönlümdeki en büyük dert bu" demişti. Müslüman kul hakkına bu kadar önem verir ve üzerinde kul hakkı varken ölmek istemez. Onun için mü'min, mü'minle sık sık helalleşir, helallik diler, cenazenin karşısında saf tutan müslümanlara, "Âhiretle müteallik hakkınızı helal ediniz" dediğinde, "Helal ettik" derler ve mevtayı aklarlar.

ne göre hareket edersin. Nefsin arzu ve isteklerine egemen olmaya, Hakk'ın emir ve iradesine göre davranmaya sūfîler "nefsin ölümü" derler. Aslında ne nefis ölmüş, ne de nefsanî arzular yok olmuştur. Nefs itaat altına alınmış, arzularına gem vurulmuştur. Bu amaca ulaşmak için az yemek, az konuşmak, az uyumak, yalnızlığı tercih etmek, çok zikir ve fikir önemli ve etkilidir. Daha sonra bu husus "ölmeden evvel ölmek" şeklinde formüle edilmiştir.

Bazı kimseler ölmeden evvel ölmeyi sürekli olarak köşesine çekilip dünyadan el etek çekme, aile ve toplum hayatıyla ilgili sorumluluğu unutup işsiz güçsüz, tembel ve avare bir şekilde vakit geçirme olarak algıladılar. Bunlar Allah'ın insanı yaratmasındaki hikmeti bilmezler.

Rüyada ölüleri görmek ve onlarla konuşmak İslâm kültüründe önemlidir. Rüya, peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır. Rasûlullâh (s.a.s): "Rüyada beni gören gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez" (Buhârî, Ta'bir, 1, Müslim, Rüya) buyurmuştur.

El-Kettânî, rüyada Cüneyd-i Bağdadi'yi görür ve sorar: "Allah sana nasıl muamele yaptı?"

"O işaretler, o ifadeler uçup gitti. Yalnızca gece kalkıp kıldığımız iki rekât namazın faydasını gördüm." (İhyâ, 4/492)

Ömer b. Abdülaziz; Hz. Peygamber'i, Ebûbekir'i ve Ömer'i (r.anhümâ) rüyada görür. Sonra meclise Hz. Ali, ardından da Muaviye b. Ebî Süfyân gelir. İkisi bir odaya alınırlar ve sorgulanırlar. Odadan önce çıkan Hz. Ali: "Ben haklı çıktım" der, sonra çıkan Muaviye: "Affedildim" der. (İhyâ, 4/491) Böylece Şii-Sünnî ihtilafı hiç değilse rüya âleminde çözümlenmiş olur.

Rüyada görülen sahabîler, sâlih kişiler, takva sahipleri ve evliya kendilerini görenlere hep güzel şeyler söyler ve öğütlerde bulunurlar.

Sūfîler uyanık iken/yakaza halinde de bazen bazı ölülerin o âlemdeki hallerini keşf yoluyla bilirler. Ebû Cabir şehid düşünce Hz. Peygamber: "Allah Teâlâ, arada bir perde olmadan onu huzuruna alıp yanında yer verdi" demişti. Gazâlî bu olaya temas ettikten sonra: "Bunu bilme bir nebilere, bir de onlara yakın bir derecede bulunan velilere özgüdür" der. (İhyâ, IV, 488)

Ölüm olayı bir mersiye ve ağıt edebiyatının meydana gelmesine sebep olmuştur. Ölümle ilgili bir de taziye ve baş sağlığıyla ilgili bir edebiyat vardır. Baş sağlığı dileyenler ölünün yakınlarında güzel hitabede bulunur, etkili ve hisli konuşmalar yapar, böylece ölünün yakınlarını ve dostlarını teselli ederler. Bu eserlerde ölüm ve ölümlerle ilgili pek çok fıkra, hatıra, şiir ve olay anlatılır.

Ölüm; pek çok masal, destan ve efsanenin de önemli bir unsurudur. Hâlbuki İslâmî anlayışa göre ölüm doğal, cenaze kaldırma sade, kabir külfetsizdir.

İslâm dini; üzüntü, ağlama ve gözyaşı dökmeyi doğal ve insanî bulur. Ama bunun sürdürülmesini ve canlı tutulmasını istemez. Onun için İslâm'da ölüm yıl dönümü günleri ve ölüyü anma törenleri yoktur. Bir kişi yakın akrabası için en fazla üç gün matem/yas tutabilir; bu caiz ve mubahtır. Farz, sünnet ve müstahab olmadığından yas tutulmasa da olur. Sadece kocası ölen kadın dört ay on gün yas tutar. (Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, IV, 309-315) Acıyı sürdürmek, yaşatmak, tazelemek ve canlı tutmak İslâm'da yoktur. Bunun Hz. Peygamber vefat eden en yakınlarının bile ölüm yıldönümünü, onları anma vesilesi olarak düşünmemiş, kendisi vefat edince yakınları ve sahabe, O'nun bu konudaki âdetini sürdürmüşlerdir.

Belli bir gün ve vakit belirlememek şartıyla ölüleri çeşitli vesilelerle hatırlamak, rahmetle anmak ve onlara dua etmek dinimizin tavsiye ettiği bir şeydir. Böyle davranmak ölümler için faydalı olduğu gibi diriler ve toplum için de gerekli ve yararlıdır. Geçmişini tanımayan, anmayan ve onlara minnet duymayan bir toplum mazisi ve tarihi olmayan bir toplumdur. Peygamberimiz buyurur:

"İnsan nasıl yaşarsa öyle ölür ve nasıl ölürsa öyle haşr olunur."

"İnsanlar uyuyorlar, ölünce uyanırlar."

İyi ve güzel bir hal üzere son nefesini verenler iyi ve güzel bir tarzda yaşayanlardır. Âhirette iyi hal üzere olanlar da iyi hal üzere ölenlerdir. Dünyada dürüst olarak yaşayanlara rahmeti bol ve merhameti sonsuz olan Hakk Teâlâ hüsnü hâtıme nasip eder.

Sünnet'in Sünnet'e Sarılmayı Emretmesi

Yrd. Doç. Dr. Aynur Uraler

Hidayet rehberi ve tek örnek olarak gönderilmiş olan Hz. Peygamber'in (s.a.s), Allah yoluna çağırıcı vasfına binaen kendisine uyulmasını istemesi pek tabiidir. Kur'an'ın, sünnete ittibai emretmesinden sonra sünnetin de aynı emri tekrarlaması, onun Kur'an'dan aldığı gücü ifade ve teyit etmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.s), sünnet'e sarılmayı, Vedâ Hutbesi'nde ümmetine açıkça vasiyet etmiştir. "Size, kendilerine sarıldığınız takdirde ebediyen sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum. Allah'ın Kitâb'ı ve Nebî'sinin sünneti. Bunlar (Kitâb ve Sünnet), havzda (Kevser Havzı'nda) bana ulaşıncaya kadar ayrılmayacaklardır."¹ Hz. Peygamber (s.a.s), bu vasiyet ve tavsiyesi ile Kur'an yanında sünnete sarılmayı da teşvik etmiş ve ona uyulmasını istemiştir. Teşri' yetkisini hatırlattığı hadîste, i'tisâmın gereğini, sünnetin gücüyle ve konumuyla teyit etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) yine vasiyet niteliğinde kendisinden sonra sünnetine i'tisâmı tavsiye etmiştir. O (s.a.s), "Ben sizi, gecesi gündüzü gibi apaydınlık olan bir din üzerinde bıraktım. Benden sonra ancak helâk olanlar, o dinden sapanlar olur. Sizden kim yaşarsa birçok ihtilâfa şahit olacaktır. Onun için bilip tanıdığınız sünnetime ve hidayete erdirilmiş olan râşid halifelerin sünnetlerine yapışınız, bunlara sımsıkı sarılınız"² buyurmuştur.

Ümmetin firkalara ayrıldığı zamanlarda "kendisinin ve ashâbının yoluna uyanlar"ın kurtulan grup olacağını belirten Hz. Peygamber (s.a.s)³ her devirde ve her durumda olduğu gibi -özellikle zor zamanlarda-

sünnete i'tisâmın kurtarıcı niteliğine dikkat çekmiş olmaktadır.

Rasûlullâh'a (s.a.s) iktida/uyma da, sünnete i'tisâmı/sarılmayı gerekli kılar. "Bana iktida eden bendendir."⁴ hadisinde Hz. Peygamber (s.a.s), açıkça kendisine uyulmasını emretmektedir.

"Size bir şeyi yasaklarsam ondan derhal uzaklaşın. Bir şeyi emredersem, gücünüz yettiği kadar onu yerine getirin"⁵ hadisi de, her konuda sünnete i'tisâm gereğini ifade etmektedir. Görüldüğü üzere, Hz. Peygamber (s.a.s), genel bir ifade kullanmıştır. Buna göre O (s.a.s), her konuda uyulması gereken bir kimsedir. Zaten, bilhassa evrensel bir misyonla gelen bir peygamberin tek bir alanda örnek ve ölçü olması, bir alana sınırlanıp kalması mümkün değildir.

Hz. Peygamber (s.a.s), "Sözlerin en güzeli Allah'ın Kelâmı, yolların en doğrusu, en güzeli ise Muhammed'in yoludur"⁶ buyurarak, sünnetten daha doğru ve üstün yol olmadığını belirtmek suretiyle ona i'tisâmı teşvik etmiştir.

"Kim sünnetimi ihyâ ederse beni seviyor demektir. Kim de beni severse, Cennet'te benimle beraberdir"⁷ hadisinde ise Peygamber Efendimiz (s.a.s), hem sünneti yaşatma emri vermiş, hem de sünnetine sarılmayı kendisiyle ilişkilendirmiştir. "Kim benim fitratımı (yaratılıştan sahip olduğum özellikleri) severse, sünnetimi yol edinsin"⁸ hadisi de aynı doğrultudadır. O (s.a.s), kendisine duyulan sevginin de imanla ilgisi olduğunu belirtmiştir. "Allah'a andolsun ki, hiç bi-

riniz beni babasından ve evlâdından ve bütün insanlardan daha çok sevmekçe (gerçek manada) iman etmiş olamaz”⁹ hadîsi bunu açıkça ortaya koyar.

Sünnetin kaynağının vahiy olduğuna işaret eden hadîsler de sünnete itisâmı teşvik eder. Hz. Peygamber’in (s.a.s) “Dikkat edin! Bana Kitâb ve onun misli verildi. Dikkat edin! Bana Kur’ân ve onun misli verildi”¹⁰ hadîsi sünnetin önemine ve konumuna kaynak göstererek dikkat çekmektedir.

Hz. Peygamber’in (s.a.s) teşrî’ (dinî alan da hüküm koyma) yetkisinin olduğunu belirtmesi, konuya ait önemli delillerdendir. O, ileride sünneti inkâr edenlerin çıkacağını belirttiikten sonra “Dikkat edin! Allah’ın Rasûlû’nün haram kıldığı, Allah’ın haram kıldığı gibidir” buyurmuştur.¹¹

Hz. Peygamber (s.a.s), Kur’ân ile sünnetin birbirinden ayrılmayacağını belirtmiştir.¹² Bununla beraber, O (s.a.s), Kur’ân dışında da vahiy aldığını, buna rağmen teşrî’ yetkisini kabul etmeyip sünneti inkâr edenler olacağını, sünnete karşı çıkacak grupların türeyeceğini, hadîsleri önemsemeyen, her meseleyi Kur’ân’da aramak gibi bir temâyül gösterecek bozuk zihniyetlerin belireceğini haber vererek ümmetini ikaz eder ve böyle kimseleri, şu sözleriyle uyarır: “Benim emrettiğim veya nehyettiğim bir konu kendisine iletildiğinde sakın sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış olarak ‘Biz, onu bunu bilmeyiz, Allah’ın Kitâb’ında ne bulursak ona uyarız, o kadar’ derken bulmayayım.”¹³ Hz. Peygamber (s.a.s), böylece sünnetin, dinin iki kaynağından biri olduğunu inkâr edenleri teşhir etmiş¹⁴, sünnet inkârı ve sünnetsiz İslâm arayışlarının olacağını haber vererek ümmetini uyarılmış, İslâm Dini’nde sadece Kur’ân’la yetinmeyi tasvip etmemiştir. Hz. Peygamber’in bu kimseleri kınaması, bu iddida bulunanların Kur’ân’a sarılmakta da samimi olmadıklarını gösterir. Konunun önemi, hadîsin başka rivâyetlerine de yer vermeyi gerekli kılmaktadır.

“Sizden biriniz koltuğuna yaslanarak, Allah’ın şu Kur’ân’da haram kıldıklarından başka şeyleri haram kılmadığını mı zannediyor. Dikkat edin! Vallahi ben öğüt verdim, emrettim ve yasakladım. Bunlar (emirler ve yasaklar), Kur’ân’dakiler kadardır, hatta sayıca ondan da fazladır.”¹⁵

Konuyla ilgili başka bir rivâyet ise şöyledir: “Sizden birinin (koltuğuna, dirseğine) dayanmış olarak beni yalanlaması umulur mu? Benden bir hadîs rivâyet edilir

de ‘Rasûlullâh (s.a.s) bunu söylememiştir’ der.”¹⁶ Buna göre Hz. Peygamber (s.a.s), hadîs inkârının kendisini yalanlamak sayıldığını belirtir. Başka bir rivâyette ise inkârcıları şöyle anlatır: “Benden bir hadîs rivâyet edildiğinde ‘Rasûlullâh (s.a.s) bunu söylemedi. Bunu bize garanti edecek kim var?’ der.”¹⁷ Bu ifâde, hadîs rivâyetlerinin incelenmesiyle ilgili olmayıp, esasen sünnet inkârcılarının tavırlarını, onların kendilerinden başka kimseye güvenmediklerini teşhir etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s), sünnet inkârcısına hadîs ulaştığında, o koltuğuna gerine gerine oturmuş olduğu hâlde, hadîsi zikreden kişiye “Bizimle sizin aranızda Allah’ın Kitâb’ı vardır! Bu Kitâb’da neyi helâl bulursak onu helâl kabul eder ve neyi haram bulursak onu haram kılarız” diyeceğini haber verdikten sonra, “Oysa Allah’ın Peygamberi’nin haram kıldığı şey, Allah tarafından haram kılınan şey gibidir”¹⁸ buyurarak meselenin önemine ve sünnetin kaynağına dikkat çeker. Rasûlullâh (s.a.s), yine bir başka sözlerinde, sünnet inkârcılarının, “Bu Allah’ın Kitâb’ı, onda bulunan helâli helâl sayarız, onda bulunan haramı haram sayarız” diyeceklerine dikkat çeker ve “Dikkat edin, kime bir sözüm ulaşır ve o kimse sözümü yalanlarsa Allah’ı, Rasûl’ün kendisini, Rasûlullâh’ın sözünü de yalanlamış olur” buyurur.¹⁹

İnkârcı bu sözlerle, Allah’ın Peygamber’ine verdiği yetkiyi inkâr etmekte, dinde Peygamber’in (s.a.s) kendi kendine hareket ettiğini ve O’nun sözlerine güvenilemeyeceğini belirtmiş olmaktadır. Sünnet inkârcıları, hadîste bulunanlarla Kur’ân’da bulunanları sanki tıpatıp aynıymış gibi düşünerek Hz. Peygamber’in emri veya nehyi kendilerine ulaştığında, “Allah’ın Kitâb’ı yanımızda, bu onda yok” derler.”²⁰ İslâm âlimlerinden Şâtîbî, konuyla ilgili olarak “Sünnet, Kitâb’ı tefsir eder. Kim sünneti bilmeden Kur’ân’ı alırsa, sünnette sürçtüğü gibi Kur’ân’da da sürçer” diyerek, İslâmiyet’ten önceki milletlerin bundan dolayı dalâlete uğradığını belirtir.²¹ Begavî de, yukarıdaki hadîslerle ilgili olarak “Bu hadîsler, hadîsin Kitâb’a arzına ihtiyaç olmadığına delildir. Sünnetin, kendi başına hüccet olduğu sabit olmuştur. Bana Kitâb ve benzeri verildi’ hadîsi de bunu gösterir” mütalâasında bulunur. Hadîste geçen koltuk (el-erîke) ifadesi ile Hz. Peygamber’in, din ve âhret konusunda endişesiz, rahat düşkünü, ilimle meşgul bulunmayan ve refah içinde olanları murâd ettiği belirtilmiştir. Bu kimseler, rahat ve rehavet içinde bilmedikleri konularda konuşan kimselerdir.²²

Hız. Peygamber (s.a.s), kendisine itaati emreden (Nisâ/4: 13, 80) ve isyanı yasaklayan (Nisâ/4: 14) âyetleri tekrar ve teyit mâhiyetinde kendisine itaati emretmiş ve isyanı yasaklamış; "Kim bana itaat etmişse, Allah'a itaat etmiştir; kim bana isyan ederse Allah'a isyan etmiştir" buyurmuştur.²³ Aynı şekilde, "Ümmetimin hepsi cennete girecektir; ancak imtina edenler giremeyecektir" hadisinde Rasûlullâh (s.a.s), imtina edenlerin kimler olduğunu, "Kim bana itaat ederse cennete girecektir, kim bana isyan ederse, o imtina etmiştir"²⁴ buyurarak açıklamışlardır. Bu hadîs, Rasûlullâh'ın (s.a.s) sünnetinden imtina etmenin, O'na (s.a.s) isyan²⁵ sayıldığı anlamına gelir.

İbn Hibbân, Rasûlullâh'ın (s.a.s) sünnetine itaati; "uydurma gerekçelerle sünnetin def'i için yol arayanların söylediklerine aldırmaksızın, Allah'ın dini konusunda ileri-geri görüş belirtenlerin görüşlerini bir tarafta iterek, kemmiyet ve keyfiyetine bakmadan sünnete boyun eğmekten ibarettir" diye tanımlar.²⁶

Rasûlullâh'ın, "Burada bulunanlar bulunmayanlara duyursun"²⁷ ve "Allah, sözümü duyup ezberleyen, sonra da onu duymamış olana nakleden kimsenin yüzünü ağartsın!"²⁸ hadîsleri gibi, sünnetinin tebliğ edilmesine ve yayılmasına teşvikine dair emirleri de sünnete itisâmî âmidir. Bu arada Rasûlullâh'ın (s.a.s) kendi sözünün diğer sözlerden farklılığına işaret etmesi de sünnetin ve sünneti tebliğinin önemini göstermektedir. Hız. Peygamber'in (s.a.s), meselâ Veda Hutbesi'nde, tabii ki hepsi Kur'an'da en azından açık olarak bulunmayan bazı hususları da anlattıktan sonra, "Dikkat edin, tebliğ ettim mi?"²⁹ diye sorması ve farz ibadetler dışındaki ibadetleri de duyurma emrini vermesi³⁰, yine sünnete bağlanmak gereğini ortaya koymaktadır.

Rasûlullâh (s.a.s), kendi getirdikleri dışında başka dinlere ait bilgilerle ilgilenilmesine ya da kendi yerine bir başka peygamberin konulmasına kesinlikle müsaade etmemiştir. O'nun bu tavrı, itisâmın gereğini ortaya koyan güçlü delillerdendir. Meselâ O (s.a.s), "Yemin olsun ki ben size kusursuz bir din getirdim, Ehl-i Kitâb'a bir şey sormayın; kendileri sapmışken sizi hidayete erdiremezler, onlara sorarsanız ya bir bâtili tasdik eder ya da bir hakkı yalanlarsınız. Musa hayatta olsaydı, bana tâbi olmaktan başkası ona helâl olmazdı. Musa aranızda olsa, beni bırakıp ona tâbi olsanız dalâlete düşersiniz. Siz ümmetlerden benim payıma düşensiniz, ben de nebîlerden sizin payınızım"

buyurmuştur.³¹ "Kendilerine okunan bu Kitâb'ı sana indirmemiz onlara kâfi gelmedi mi?" (Ankebût/29: 51) âyeti de, bu hadîste ifade edilen gerçeğe işaret etmektedir.³²

Netice olarak Peygamber Efendimiz'in, kendi sünneti ile ilgili bu hadîsler, sünnet olmadan İslâm Dini'ni yaşamanın mümkün olmadığına ifadesidir. Dinimizin iki kaynağı vardır. Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin (s.a.s) sünneti. Sadece Kur'an ile dinin gereklerini yerine getirmek mümkün değildir. Kur'an'ın hayata geçirilişi, yaşanışı Hız. Peygamber tarafından gösterilmiştir. Rasûlullâh'ın, bir müslüman olarak nasıl yaşadığını göz ardı ederek müslümanca yaşamak mümkün değildir. Peygamber (s.a.s), dini yaşarken şüphesiz bu hayat tarzını kendi kendine uydurmamıştır. Zaten bir peygamberin, Allah Teâlâ'nın tasdikinden geçmeden din adına bir söz söylemesi, bir icratta bulunması imkânsızdır.

1. Muvatta', Kader 3; İbn Abdilber, Câmi', II, 24, 110, 180; Hâkim, Müstedrek, I, 93

2. Dârimî, Mukaddime, 16; İbn Mâce, Mukaddime 6.

3. Bkz: Tirmizî, İman 18.

4. Müsned, V, 409.

5. Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, İlim 2.

6. Buhârî, Tefsir 34/2, 111/2; Müslim, Cum'a 43.

7. Tirmizî, İlim 16.

8. Abdurrezâk, Musannef, VI, 169; Beyhakî, Sünen, VII/77.

9. Buhârî, İman 8; Müslim, İman 69-70.

10. Ebû Dâvûd, Süne 5; İbn Hibbân, Sahih, I, 173.

11. İbn Mâce, Mukaddime/2; Tirmizî, İlim/10.

12. Bkz: Dârakutnî, Sünen, IV, 245; Hâkim, Müstedrek, I, 93.

13. Dârimî, Mukaddime/49; Ebû Dâvûd, Süne/5.

14. İsmail Lütfî Çakan, Hadîslerle Gerçekler 2, s.138.

15. Ebû Dâvûd, Harac 31(33).

16. Abdurrezâk, Musannef, X, 453.

17. Abdurrezâk, a. g. e., X, 453.

18. Tirmizî, İlim 10.

19. Taberânî, el-Mu'cemu'l-ewsât, VII, 313; İbn Abdilber, Câmi' II, 189.

20. Müsned, VI, 8; İbn Hibbân, Sahih, I, 174.

21. Bkz: Şatbî, İ'tisâm, I, 59.

22. Bkz: Begavî, Şerhu's-Sünne, I, 201.

23. Buhârî, Ahkâm/1, Cihad/109.

24. Buhârî, İ'tisâm/2.

25. Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-bâri, XV, 180.

26. İbn Hibban, Sahih, I, 180.

27. Buhârî, İlim/37, 39.

28. Dârimî, Mukaddime 24.

29. Bkz: Müslim, Kûsûf/1.

30. Bkz: Ebû Dâvûd, Tatavvu' 10.

31. Abdurrezâk, Musannef, VI, 113, 114; X, 313-314; Müsned, III, 387, 338, 471; IV, 266.

32. Dârimî, Mukaddime 42.

Şanlı Selâhaddin ve Büyük Nûreddin

Dursun Gürlek

Şarkın Sultanı Selâhaddîn-i Eyyûbî, hem büyük bir kahraman hem de hayat kitabını ibret ve hikmet tablolarıyla süsleyen bir gönül adamıydı. Bu büyük insan, ölüm döşeğindeyken bile etrafındakilere gerekli dersi vermişti. Hastalığının ağırlaştığı son günlerinde kapısının önündeki devlet bayrağını kaldırıyor, aynı direğe kefenini astırıyor. Böyle hüznü verici bir görevle görevlendirdiği bayraktar, yüksek sesle ve devamlı bağırarak şu acı gerçeği dile getiriyor:

“Sultan Selâhaddîn’in dünyadaki fetihlerinden âhirete götürebileceği şey işte bu kefenden ibarettir!”

Selâhaddin Eyyûbî'nin fetihleri; elbette ki yeni topraklar ele geçirmekten, köyler ve şehirler kurmaktan, devletin ve mülkün sahibi olmaktan ibaret değildi. O, asıl kalpleri fethetmesini bilmişti. Bu özelliğinden dolayıdır ki hasm-ı bî amânı (amansız karşıtları) olan düşmanları bile kendisini takdir ediyor.

Hayat hikâyesi ve kahramanlıkları en fazla filme alınan, Avrupa'da hakkında en çok araştırma yapılan, roman yazılan İslâm hükümdarlarının başında Selâhaddîn-i Eyyûbî geliyor.

Ünlü Fransız romancısı Victor HUGO'nun “Roma'nın Napolyon'u” dediği Walter SCOTT bunlardan biridir. Batıda tarihî romanın mücidi kabul edilen Scott, otuzdan fazla tarihî romana imza attı. Bunlardan biri de “Selâhaddîn-i Eyyûbî ve Arslan Yürekli Rişar” adını taşıyor. Kitapta bu büyük İslâm hükümdarının kahramanlıkları, insanî ve İslâmî özellikleri, hattâ savaş meydanında bile kendini gösteren şefkati ve merhameti dile getiriliyor. Walter SCOTT'un romanından öğrendiğimize göre, Selâhaddîn-i Eyyûbî en büyük düşmanı kabul edilen İngiliz kralı ve müttefik orduların en kuvvetlisi olan Arslan Yürekli Rişar'ı, -tebdil-i kıyâfet ederek- tedavi ediyor.

Söylemeye bile gerek yok ki İslâm'ın müdafaasını en mukaddes vazife kabul eden, haçlı sürüleri-

ni sürüm sürüm süründüren, Kudüs'ü ve daha birçok İslâm şehri haçlılara karşı koruyan ve kollayan Selâhaddîn-i Eyyûbî, büyük şairimiz Mehmed Âkif'in ifadesiyle "Şark'ın en sevgili sultanı"dır. Burada, kendisinden uzun uzun söz edecek değilim. Sadece böyle âbide bir şahsiyetin yetişmesinde başrolü oynayan, onu İslâm dünyasına kazandıran Nüreddin Zengî'yi kısaca anlatmak ve son derece ilgi çekici bir menkıbesini nakletmek istiyorum.

Haçlı Seferlerine karşı göğüslerini siper eden Türk cengâverlerinin İslâm tarihinde oynadığı azim rolü ve onların ortaya koyduğu kahramanlık tablolarını bize nakleden kaynaklardan birini de, merhum Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi'nin kaleme aldığı; "İslâm Tarihi" teşkil ediyor. Günümüz tarihçilerinden Ziya Nur AKSUN tarafından yapılan zengin ilâvelerle daha engin bir tarih hazinesi hâline gelen bu eser;

"İslâm'ın kahraman ordusu Türklerin ne kadar hizmet ehli olduklarını, İslâm medeniyetinin asıl unsurunu teşkil ettiklerini bütün incelikleriyle ve olanca ayrıntısıyla gözler önüne seriyor. Bu eserden ve daha başka kaynaklardan anlaşıldığına göre Nüreddin Mahmud Zengî de, aynen Selâhaddîn-i Eyyûbî gibi büyük bir kahramandır. Selâhaddîn'i Mısır'a gönderen o idi. Dolayısıyla, Nüreddin için Eyyûbîler devletinin asıl kurucusu demek herhâlde doğru olur. Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Haçlı Seferleri karşısında kazandığı anlı-şanlı zaferler, gerçekte Nüreddin Zengî'nin açtığı büyük gazâların bir devamıydı.

Babası İmâdeddin Zengî'nin ruh asâleti, göz yaşartıcı kahramanlığı, yüksek ahlâkı verâset yolu-

la Nüreddin'e de intikal etti. O hem bir savaşçı hem de ilim ve kültür adamıydı. O zamanlar haçlıların ele geçirdiği ve büyük bir katliam yaptıkları Urfa'yı tekrar müslümanlara kazandırdı. Bu haber Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Papaz Sen Bernar Dö Klara, hıristiyanları yeni bir haçlı ordusu kurmaya teşvik etti. Milâdî 1147 yılında Alman imparatoru ile Fransa kralı birleşerek 900 bin kişilik büyük bir ordu ha-

zırlayıp müslümanlara hücum geçtiler. İslam âlemini kan gölüne çevirmek isteyen işbu haçlı ordusunu, yine Nüreddin Zengî ve kahraman askerleri durdurmayı başardı. Fransa Kralı XII. Lui, Babadağı civarında yapılan savaşta ordusunun dörtte üçünü kaybetti. Alman İmparatoru III. Konrad da aynı âkıbete uğradı. İkisi de zillet ve sefâlet içinde memleketlerine dönmek zorunda kaldı.

Suriye atabeylerinin hükümdarı olan Nüreddin Zengî, ikinci haçlı seferini püskürten İslâm kahramanı olarak tarihe geçti. Hıristiyanların işgal ettiği birçok şehri kurtardı. Başta İbnü'l-Esîr ve Ebu'l-Fidâ olmak üzere bütün tarih kitapları Nüreddin Zengî'nin üstün kişiliğinden sitâyîşle söz ediyorlar. Kaynakların verdiği bilgilere göre Nüreddin Zengî; uzun boylu, sevimli, güzel yüzlü, ablak çehreli ve seyrek sakallı bir zat idi. Askerlikteki iktidarı kadar teşkilâtçılıkta ve idarecilikte de büyük bir güce

sahipti. Adâlet konusundaki titizliği ve ortaya koyduğu medeniyet eserleri, düşmanları olan haçlıları bile şaşırtmıştı. Sadece müslümanların değil, hıristiyanların bile sevgisini kazanmıştı. Onun idaresi altında Şam, hıristiyanların âdeta bir sığınak yeriydi. Halkın şikâyetlerini dinlemek için "Dârü'l-Adl" adıyla bir de "Adâlet Evi" kurdu muştı.

Selâhaddîn Eyyûbî'nin fetihleri; elbette ki yeni topraklar ele geçirmekten, köyler ve şehirler kurmaktan, devletin ve mülkün sahibi olmaktan ibaret değildi. O, asıl kalpleri fethetmesini bilmişti. Bu özelliğinden dolayıdır ki hasm-ı bî amânı (amansız karşıtları) olan düşmanları bile kendisini takdir ediyor. Hayat hikâyesi ve kahramanlıkları en fazla filme alınan, Avrupa'da hakkında en çok araştırma yapılan, roman yazılan İslâm hükümdarlarının başında Selâhaddîn-i Eyyûbî geliyor.

Büyük Nûreddin'in büyüklüğü, kazandığı büyük zaferlerden ibaret değildi. Halefi ve selefi olan birçok değerli hükümdar gibi Nûreddin de; imar, ihya ve inşâ hareketlerine çok önem verdi. Şam, Halep, Humus gibi şehirleri camilerle, medreselerle, tekkelele süsledi. Yeni yollar, çeşmeler, kervansaraylar, hastahâneler yaptırdı. Düşman hareketlerini gözetlemek için sur boylarına kuleler inşâ ettirdi. Hayır müesseseleri için vakıflar kurdu. Şanlı Türk hükümdarı Nûreddin Mahmud Zengî, 1174'te Şam'da elli yedi yaşında vefat etti ve burada yaptırdığı medreseye gömüldü.

Nûreddin Zengî'nin hayatını anlatan kaynaklar onun Peygamberimize duyduğu büyük muhabbeti dile getiriyor. İsmail Hakkı Bursevi Hazretleri de "Tuhfe-i Atâiyye" isimli eserinde bu menkıbelerden birine yer verip, ez-cümle şunları söylüyor:

Şam meliklerinden Nûreddin Zengî; Efendimiz'in mübârek tırnaklarıyla, saç tellerini, büyük bir titizlikle muhafaza ediyor. Vefat edince; saç tellerini gözlerine, tırnaklarını da dudaklarına koymalarını vasiyet ediyor. Tabii ki bu vasiyet yerine getiriliyor. İşte bundan dolayı Şam'da bulunan Nûreddin Şehid'in türbesi, nûrâniyet ile doludur. Hâlen ziyaret edilir ve burada yapılan duâlar kabul olur.

1 Haziran 1950 tarihli "Tarih Dünyası" dergisinde Ahmet Bülend imzasıyla yayımlanan bir menkıbe ise şöyle:

On ikinci asırda, İslâm âleminin en büyük hükümdarlarından biri, milâdî 1146-1174 yılları arasında saltanat sürmüş olan Suriye atabeylerinden Nûreddin Mahmud Zengî'dir. 1162 yılındaydı. Sultan Nûreddin, bir gece rüyasında Hazret-i Peygamber'i görür. Rasûlullah kendisine üç adam göstererek;

"Mahmud! Beni bunlardan kurtar!" diye seslenir. Büyük bir heyecanla yatağından fırlayan Sultan Nûreddin sabah olmasını beklemez; yanına sâdik adamlarından yirmi cengâver alarak atına biner, ilgar ile on altı günde Medine'ye ulaşır. Varışının ertesi günü, genç-ihtiyar, erkek-kadın ve çocuk bütün Medine halkının teker teker huzurundan geçmesini, kendilerine bizzat eliyle sadaka ve ihsan dağıtacağını ilân ettirir.

Bütün Medine halkı sultanın önünden geçer, fakat Nûreddin Zengî, Peygamberimizin rüyasında gösterdiği adamları bunların içinde göremez.

Suriye atabeylerinin hükümdarı olan Nûreddin Zengî, ikinci haçlı seferini püskürten İslâm kahramanı olarak tarihe geçti. Hıristiyanların işgal ettiği birçok şehri kurtardı. Başta İbnü'l-Esîr ve Ebu'l-Fidâ olmak üzere bütün tarih kitapları Nûreddin Zengî'nin üstün kişiliğinden sitâyîşle söz ediyorlar.

"İhsânımı almaya gelmeyen oldu mu?" diye sorduğunda, Ravza-i Mutahhara'ya yakın bir evde oturan üç garip Mağripinin gelmediğini söylerler. Bu üç kişiyi zorla getirtince, rüyasına giren adamlar olduğunu hayret ve dehşet içinde görür. Derhâl tutuklatır. Sonra maiyetiyle beraber bu adamların oturdukları eve gidince şaşkınlığı bir kat daha artar. Evin zemini derin bir lâğım hâlinde kazılmış idi ve lâğım yeraltından Ravza-i Mutahhara'ya doğru hayli ilerlemiş bulunuyordu. Mağripliler gerekli kontrolden geçirildikten sonra sünnetsiz hıristiyanlar oldukları anlaşıldı. Bizzat Sultan Nûreddin tarafından sorguya

çekildiklerinde şu korkunç itirafta bulundular:

"Yerin altından Peygamberin kabrine girecek ve na'şını çalıp Avrupa'ya kaçıracaktık!" dediler. O yıllar haçlı seferlerinin en kızgın devriydi. Sultan Nûreddin bu herifleri derhâl idam ettirdi. Ravza-i Mutahhara'nın etrafına fır dolayı ve su çıkıncaya kadar gayet derin ve geniş bir hendek kazdırttı, kalay eritip akıtarak etrafını doldurttu...

Şanlı Selâhaddin'i yetiştiren büyük Nûreddin işte böyle bir âşık-ı sâdik idi.

Rahmetullâhi aleyh...

tasavvufî açıdan eğitim-öğretim

Mustafa Özdamar

Tarih boyunca bütün insanlık ve medeniyetler için, vahşi dünyanın en yırtıcı canavarları ile teknolojinin en tahripkâr silahları bile, yerince ve yeterince eğitilmemiş bir toplumun cahil birey ve barbarları kadar yıkıcı ve tehlikeli olmamıştır.

Dinî ve medenî terbiyesi verilmemiş, yerince ve yeterince eğitim-öğretim gösterilmemiş, politik, ekonomik ve sosyal yönden doyurulmamış aç bir toplum her türlü mikrobu kabule teşne, açık ve tehlikeli bir yaradan farksızdır.

Akılsızlığın, budalalığın, cehalet, dalalet, edepsizlik, ferasetsizlik ve gafletin kalın is, sis ve pisi altında uyuşup uyuyakalan bir toplumu bir takım dürtükleme, uyarma ve korkutmalarla uyandırmak, ayağa

kaldırmak ve çamurdan çıkarmak mümkün olabilir. Ancak böyle bir toplumu şuurlandırmak ve ortak hedeflerde birleştirerek çalıştırmak ve kaldırmak sürekli ve sağlıklı bir eğitime bağlıdır.

Öğrenmenin yaşı ve öğrenilecek şeylerin de "bilinmesi ve belenmesi gerekenler burada sona ermiştir" anlamını taşıyabilecek bir sınır taşı olmadığı için, yeryüzünü görüp göreceği en büyük eğitimci, cihan Peygamberi ve insanlığın önderi, evrenin erdemi Efendimiz *aleyhisselâm* bütün insanlığa "**beşik-ten mezara dek**" sürecek bir eğitim-öğretim tavsiye etmiş ve ayrıca **müsbet düşüncenin ibadet olduğunu** vurgulayarak insanlığın ihtiyaç duyduğu ve duyacağı dinî ve medenî aydınlığın, bunlara ba-

ğımlı huzur ve güven ortamlarını **düşünen ve öğrenen insanlarla** sağlanabileceğine dikkat çekmiştir. **Tekke ve zâviyelerdeki cihanşümül/evrensel terbiyenin esası, bu “dikkat”in “rikkat”e (incelik) dönüşmüş uygulamasıdır.**

“Ben bilginin şehriyim, Ali ise kapısı”, “Beşikten mezara dek ilim öğrenin”, “İlim Çin’de bile olsa arayın”, “Hikmet mü’minin yitik malıdır, nerede bulursa almalıdır” şeklindeki hadislerde dile getirilen husus, sadece “her eve, her müslümana lazım ilmihallik bilgiler” değil de, yeryüzündeki herhangi birinden Çin’e kadar her yan ve yönü kapsayan bir plan dâhilinde, “Bu kapıyı çalın, bu şehre girin ve bana gelin! Bu dünya ve öte dünya mutluluğu için gerekli olan bilgi ve belgeleri benden edinin. Beni izleyin! Ancak, yeryüzünün neresinde olursa olsun, hangi milletin patenti altında bulunursa bulunsun, müspet gelişmeleri de ihmal etmeyin!” anlamında bir mesaj taşısaya gerektir.

İlim, İrfan ve Tekkeler

Yeryüzünde insanla birlikte iki türlü eğitim ve öğretim tarzı belirmiştir. Bunlardan ilki **“ilim”** (bilme), ikincisi **“irfân”** (tanıma). Bilme ve tanıma birbirlerinin ikizleridir ama farklı yöntemlere sahiplerdir.

İlim, âlim ve malûm, bizde **“ilim bir noktadır, onu cahiller çoğaltmıştır”** vecizesindeki vahamete uğrayarak **“ilimle” “irfan”** arasındaki ince zar, çemenzâr iken bu çoğalma sebebiyle çöplüğe dönüşmüş ve böylece arada bir kopma ve kokuşma boşluğu meydana gelmiştir. Çağdaş batı uygarlıklarına zemin olan zengin bir maziye rağmen fakir bir âtî (gelecek) olmamız bu boşluktan kaynaklanıyor.

Din-dünya, İslâm ve insan ilişkilerinden ilim, âlim ve malûm çerçevesinde bir şeyler bilmek yetmiyor, bilinenin bütün incelikleriyle tanınması gerekiyor.

Dinin dünya ve İslâm’ın insan için olduğunu çok iyi bilen ve ilimle irfân arasındaki ince farkı çok iyi anlayan büyük atalarımız, kendilerine özel, güzel bir âriflik ve zarıflık içinde her yaştan ve her baştan insana eğitim ve öğretim götürerek, **bilen ve tanıyan insan** yetiştirmek maksadıyla, yerlerini çağdaş okul ve üniversitelere bırakan **“ilim ocağı”** mektep ve medreselerin yanı sıra, bugün **yeryüzünde ben-**

zerleri bulunmayan ve yerleri doldurulamayan “irfan ocağı” Tekke ve Zaviyeler tesis ederek bütün toplum katlarına hasbî hizmet götürmüşler ve bunu yaparken de herhangi bir ücret talep etmemişlerdir. Bu **“hasbî”**liğin kökenindeki **“insanî”**lik, bütün insanlığın dini olan İslâmiyet’in evrenselliğinden kaynaklanıyor.

Allah’ın sevip de yarattığını sevmek esasına dayanan İslâm Tasavvufu’nun eğitim kurumları olan tekke ve zaviyelerdeki cihanşümül terbiyenin esası; **Yunus’un** ezgi ve sezgilerinde **“İlim ilim bilmektir/ İlim kendin bilmektir/ Sen kendini bilmezsen/ Ya bu nice okumaktır?”** şeklinde tarif edilen **“bilir-bilmez”** insan tipinin **“Kendini bilen, Rab-bini bilir”**, **“Özünü tanıyan Rabbini tanır”** hadisinde imbiklenmeye tabi tutulması ve Mevlana’nın, **“Ârif, hiç bir bulanıklık, temiz olan meşrebini bulan-dırmayan kimsedir. Çünkü ârif değişmez ve ona gelen her bulanıklık onda durulur”** tarifindeki tabloya oturtulmasıdır.

Âlim-Ârif, Müderris-Mürşid

İnsan bir kâinattır ve kâinatta her şey bulunur. Düşünce-duygu ile ilim-irfân ile âlim-ârif ile ve müderris-mürşid ile özdeş olmalarına rağmen çatışma halindedir. Bu çatışma bir husûmetin ifâdesi değildir. **Ateşle su ve örsle çekiç arasında dövüle dövüle terbiye edilen demir, Allah’ın yeryüzündeki halifesi olan insan tabiatı kadar sert ve karmaşık değildir. Demirin ateşle su ve örsle çekiç arasında dövüle dövüle terbiye edilmesi, demirin lehinedir, ama bunun böyle olduğunu demire anlatmak, ve kabul ettirebilmek mümkün olmayabilir.**

Eğitim ve öğretimin **“Tanrı mesleği”** olduğunu söyleyenler yanılmamışlardır. **Rabbu’l-âlemîn** (bütün âlemleri, sıfırdan sonsuza her şeyi yoktan var eden, terbiye eden, besleyen, büyüten, koruyan ve kollayan) olan **Allah’ın sevip de yarattığı kâinatta böyle bir terbiye sistemi hâkimdir. Bu sistem içinde kendilerini, çok yanlış bir telakki ile mazlum hissedenler vardır. Tekke ve zâviyelerdeki cihanşümül terbiyenin esası, bu yanlışın düzeltilmesi ve hikmetlerin çözülmesidir.**

Harbiyeli-Tıbbiyeli

İnsanın yumuşatılarak eğitilmesi, demirin yumuşatılarak terbiye edilmesinden daha zordur. Temelde ilim-irfan, âlim-ârif ve müderris-mürşid tartışmalarına zemin olan medrese ve tekke tavırları arasındaki farklılaşma bu “zor”dan doğmuştur. Bu “zor”un kolaylaştırılması için bizim eğitim tarihimizde iki türlü tavır ortaya konulmuştur. Birisi “**Harbiyeli İnsan**” tavrı ki, buna ifrân, ârif, müderris ve medrese tavrı da denilebilir. İkincisi “**Tıbbiyeli İnsan**” tavrı ki, buna irfan, ârif, mürşid ve tekke tavrı demek lazım. Harbiyeli insan tavrı, yararlıyı müdafaa ve zararlı saldırınının, tıbbiyeli insan tavrı ise her halükarda tedavi ve şefkatin sembolü olmuştur. Medresenin dışladığını tekkenin kabullenmesi buna dayanıyor. Hiç kuşku yok ki, medrese de bütün insanlığa hitap etmiş ve onlara doğruyu göstermiştir. Ancak medresenin eğitim ve öğretim tarzı, eğer tabir caizse biraz “asker”ce olmuştur.

Harbiyelinin yaraladığını tıbbiyelinin tedavi etmesi ve bunların aynı kültür ve medeniyet zemininde meydana gelmesi, garipsenecek olaylar olmasa gerktir. Zira asker askerliğini, doktor da doktorluğunu yapmak mükellefiyeti içindedir. **Allah’ın sevip de yarattığı kâinattaki terbiye sisteminin karmaşık gözükmesi, evrenin ve devranın çözümsüz gizem dekorlarına malzeme olan bu yükümlülüklerdeki denge bileşenlerinin yerince ve yeterince kavranmamasından kaynaklanıyor. “Yetmiş iki buçuk millete bir göz ile bakmayan”ı “hakikate asi” kabul eden tekke tavrı, bu karanlığa ışık tutuyor. Yoksa yine çok yanlış bir telakki ile medresenin “basal” (soğan) dediğine tekke “asel” (bal) demiyor.**

Evrensel Terbiye

Dünya literatürüne “Tanrı mesleği” olarak geçen eğitim-öğretim, dinî, millî ve medenî terbiye, “İlahî” olabildiği ölçüde üniversal olabilmektedir. Politik, ekonomik ve sosyal çalkantılar içinde yorulan insanlığın her şeyden çok ihtiyaç duyduğu medenî terbiye, en zengin, en etkin ve en yetkin şekliyle bizim tekke kültürümüzün özünde vardır. İnsanlık her

döneminde olduğu gibi bu devirde de ve daha ziyadesiyle bu terbiyeye muhtaçtır.

Evrenselliği mektep ve medreseden ziyade tekke ve zaviye kültürlerinde boy gösteren güzelim İslâmiyet’in ilâhi terbiye sistemi içinde yetişen nice abide şahsiyetler, bu terbiyenin doruklarıdır. Şiddetle ihtiyaç duyulan dinî ve medenî terbiye ancak bu doruklarda verilebilmekte ve yorgun insanlık ancak bu doruklarda mutlu ve umutlu olabilmektedir.

Gerek yapılan ve gerekse fonksiyonları, ancak turistik kültür halinde devam eden vakıf tekkelerde tüten mana zenginliği, dinî ve medenî yönden fakir düşen insanlığı doyuracak kapasitede bir hazine niteliğine sahiptir. Yazık ki, bu hazineden son yüzyıllarda yerince ve yeterince istifade edilememiştir. Ve yazık ki, **her şey insan için ve insan Allah için** temel gerçeğinden hareketle, tarihler boyunca bütün dinler ve medeniyetlerce insanlığın ortak övüncü olarak abideleşen örnek şahsiyetler yetiştiren İslâm tasavvufunun eğitim kurumları vakıf tekkelerin fonksiyonlarını devralıp devam ettirebilen müesseselerin olmayışı sebebiyle çürüyen toplum katlarında çıkan sosyal yangınlar, bozulma ve çözümlenmenin artmasıyla neticelenmiştir. Medeniyet âlemine çok yönlü hizmetler veren, insanlığa her yerde ve her zaman muhtaç olduğu huzur, güven ve hasbîliği ikram eden, “**insanı insan eden**” bu kurumların, İslâmiyet’in her an yeni, her an taze ve her devirde çağdaş olan, evvel-âhir hep ileri hep ileri ilkelere içinde yeniden yorumlanarak gündeme alınması, eğitim ve öğretimin anlam ve önemini kavrayan herkesin en azından vefâ borcu olmalıdır.

Kendi yorumlarında yorulan insanlık şimdilerde çeşitli kımıldamalarla adını henüz koyamasa bile sözünü ettiğimiz tekke tavrını arıyor, ama buna rağmen insanlığa verdikleri çok yönlü hizmetlere kapatılan mahzun dergahlar, hala aynı ince hüznü yaşıyorlar.

Ey gönül

Dîvân-ı Kebîr'den

• Ey gönül, işlediğin suçlara, kusurlara karşılık, Hakk'tan özür dilemek için neler düşünüyorsun? O'ndan sayılamayacak kadar lutuflar, iyilikler, ihsanlar, vefalar gelmede, senden de bunca hatalar, kusurlar, cefalar görünmede...

• O'nun tarafından, bunca keremler, senden ise, manasız aykırı işler; O'ndan pek çok nimetler, senden ise sayılamayacak kadar çok hatalar, suçlar, günahlar..

• Senden bunca haset, bunca kötü düşünce, bunca dedikodu. O'ndan ise bunca ihsan, bunca lütuf, bunca iyilikler.

• Yaptığın kötülüklerden, işlediğin günahlardan pişman olup da, candan Allah dediğin zaman, seni belalardan kurtarmak için senin imdadına yetişen, sana o duyguyu veren, kendini hissettiren O'dur.

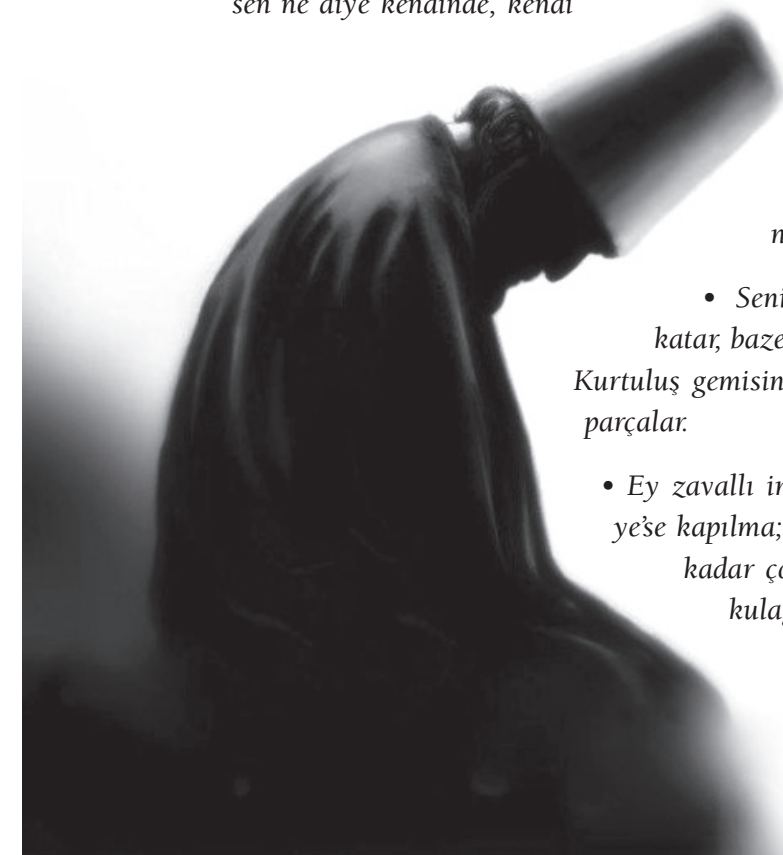
• İşlediğin günah yüzünden korkuyorsun, kurtulmaya çareler arıyorsun. Bir daha işlememeye karar veriyorsun, işte o anda bu duygularla için karıştığı, kendinden utandığın, kendini ayıpladığın, vicdanın sızladığı zaman düşünmüyor musun? Bu duyguları sana veren, bu pişmanlığa seni düşüren, sen ne diye kendinde, kendi

senin içindedir. Sana çok yakındır. O'nu içinde göremiyor, hissedemiyorsun?

• O, seni bazen yaratılışına, kötü tabiatına bırakır, seni gümüş, altın, kadın sevdasına düşürür. Bazen de canına Hz.Mustafa'yı hayal etmenin nürünü verir de içini aydınlatır.

• Seni bazen bu tarafa çeker, iyi adamlara katar, bazen de o tarafa çeker, seni kötülere ulaştırır. Kurtuluş gemisini korkunç dalgalarla hırpalır, onu kırar, parçalar.

• Ey zavallı insan! Bu düşüşlerden, bu hallerden sakın yeşe kapılma; gizli gizli o kadar çok dua et, geceleri, o kadar çok ağla, inle ki; sonunda yedi kat gökten kulağına kurtuluş sesleri gelsin.

Kur'ân Okuyor muyuz?

Dr. Yunus Akyürek

Diyanet İşleri Başkanlığı 15 Mayıs 2010 tarihi itibarıyla "Türkiye'de Kur'ân Araştırması" anketinin sonuçlarını açıkladı, rakamlar ürkütücü...

"22 bin kişi üzerinde yapılan bu çalışmada, %20'lik bir kesimin Kur'ân-ı Kerim'i hayatında eline almadığı, %60'ının Kur'ân-ı Kerim'i eline aldığı ancak yüzünden okuyamadığı, %40'lık kesimin Kur'ân-ı Kerim'i yüzünden okuyabildiği ve %80'lik bir kesimin ise yüzüne okuduğu Kur'ân-ı Kerim'in manasını bilmediği sonucu çıktı. Diyanet İşleri Başkanlığı olarak, ülkemizde yaşayan her müslümanın mutlaka Kur'ân-ı Kerim'i bilmesini isteriz. Ancak, %20'lik bir kesimin Kur'ân-ı Kerim'i hiç eline almamış olması bizleri çok üzdü. Bütün Kur'ân kurslarımızda, Kur'ân'ın mutlaka mealinin okunmasını istiyoruz ki insanlarımız okunan Kur'ân'ın anlamını bilsinler."

Tuhaf bir durum değil mi? Nüfusunun %99'u müslüman kabul edilen, tarihi ve kültürel bakımdan İslâmiyet'le yoğrulmuş aziz milletimizin içine düştüğü durum gerçekten çok, ama çok vahim!

Sorunun temelinde ağır hayat şartları mı, yetersiz kadro mu, vurdum duymalık mı, ilgisizlik ve isteksizlik mi ya da başka nedenler mi yatıyor bilemiyoruz ama şunu rahatlıkla söyleyebilir ki, şu an itibarıyla cennet vatanımızda Kur'ân-ı Kerim öğrenmek isteyenlere hiçbir engel bulunmamaktadır. Kur'ân kursları, camiler ve özel eğitim kurumları, kelâm-ı kadîmi talim muradında olan her mü'mine kapılarını ardına kadar açmış vaziyettedir.

Kur'ân, aslında ciddi bir çalışma ile yaklaşık iki-üç haftada rahatlıkla öğrenilebilir. Bilemediniz bir ay... Hele bir de fem-i muhsin (dili yatkın) bir hoca efendiden talim gördünüz mü bir ömür boyu zevkle okursunuz Kelâmullâh'ı. Kur'ân'ı anlamak mı? O da kolay. Ehl-i Sünnet bir âlimin yorumlarıyla bezenmiş bir meâl aldınız mı elinize artık sizden mutlusu yoktur! Hasan Basri Çantay, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ya da onların izinden giden âlimlerimizin meâlleri okunabilir.

Evet, hakikaten bir asır öncesine benzemiyor hayat şartları. Bazen yoğunluktan "iflahımız kesiliyor" âdeti... Ama ömür kilometresi de doluyor müslüman! An be an ölüme, kabre, iyi ya da kötü akıbetimize yaklaşıyoruz. Şöyle bir tefekkür edelim. Yürekerin ağzılara geldiği o çetin hesap gününde, bizi bizden çok seven Rabbimiz: "Ey kulum! Sana okuyup anlam için bir kitap ve o kitabı hayatı ve sözleriyle en güzel biçimde yorumlayan bir de Peygamber gönder-

dim. Kitabımı okudun mu, aziz Peygamberimi yakından tanıdın mı?" diye sorsa nasıl bir cevap verebiliriz acaba! "Ya Rabbi! Gerekli-gereksiz o kadar çok şeye zaman ayırdım ki, Kitabı'na ve Peygamberine hiç vakit kalmadı?" diyemeyeceğimize göre şu andan itibaren bu işin takipçisi olalım. Önümüz yaz tatili. Çocuklarımızı da Kur'ân öğrenimine teşvik edelim. Nitekim "Çocuğu yeryüzünde benim ismimi zikrederken kabirde babasına azap etmekten hayâ ettim ve onu bağışladım" buyurmuştur yüce Mevlâ...

Efendim, küçükken okumuştum unuttum. Babam, dedem hacıdır, hocadır. Soyumuz seyyiddir. Benim kalbim temiz kardeşim. Dinde zorlama yoktur vb. bahaneler emin olunuz, rûz-i mahşerde/mahşer yerinde aklımıza bile gelmeyecek. Utanacağız, sıkılacağız ve kahrolacağız hafazanallah.

"Sizden biri Rabbiyle konuşmak isterse Kur'ân okusun" (Kenzü'l-Ummâl, Hadis no: 2257) buyuruyor Efendimiz (s.a.s). Düşünün, Cenâb-ı Hakk ile günlük konuşan bir müslümanın stres, sıkıntı, dert ve tasası olabilir mi? Oluysa da bu Kur'ân'ın mahiyetinden bihaber olduğu içindir. "Ey insanlar! Rabbimizden size bir öğüt, kalplerinize bir şifa, inananlar için bir rehber ve rahmet gelmiştir" (Yûnus, 57) "Kur'ân, inananlar için bir şifa ve rahmettir" (İsrâ, 82) buyuruyor çünkü bizi bizden iyi tanıyan Yaradan. "Yaş-kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır" âyeti ile de bir iddiada bulunuyor Kitabımız. Aklınıza gelebilecek her türlü sorunuz, ana hatlarıyla bende mevcut, diyor lisân-ı haliyle. O, bu yönüyle derinliği bilinmeyen engin bir okyanusa benzer. Zaten böyle olduğu için yüzyıllardır yüzlerce tefsiri yapılmıştır, hala da yapılmaktadır.

Kur'ân tilâvet olunan bir ailede ve toplumda huzur, güven, bereket ve manevî bir atmosfer oluşur okunanın hürmetine. Okuyana, okutana, hizmetinde bulunana elhasıl diriye ve ölüye bir rahmettir o... Okumayı bilmemek de, okumaya zaman ayırmamak da her gün kapağını açıp ibadet niyetiyle bir göz gezdirsek, hiç değilse yanından geçerken şöyle bir saygıyla baksak bu bile yetebilir belki sorumluluktan kurtulma adına.

Rabbimiz, güzel ve faydalı işler yapabileceğimiz bir ömür bahşetmiş bizlere. Kıymetini bilmek gerekir. Öyleyse sizleri yüce Allah'ın kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerim'i okumaya ve içeriğini öğrenmeye davet ediyoruz.

H. İbrahim Durgutluoğlu

Tasavvuf yolu, insanın derûnunda pek çok manevî haller meydana gelmesine sebep olan bir yoldur. Bu manevî hallerden biri de vecddir.

İlim amele, amel de kişiyi manevî zevk ve irfana taşır. Bir elma ağacı yere dikilir, bu amelle sulanır, neticesi olarak meyve verir. İşte insan o meyveyi yerken aldığı lezzet, bu manevî hallere benzetilebilir.

Vecd, kelime anlamıyla "bulmak" demek olup, kişinin yaptığı amelin neticesinde ruhunda manevî bir coşku bulmasıdır. Bir anlamda da hâlin galebesiy-le kendinden geçme derecesine varmak şeklinde vuku bulan bir dalış ve heyecandır.

Vecdin başlangıcı "tevâcüd", ortası mevâcid, sonu ise "vecd" ve "vucûd"dur. Tevâcüd; "ağlayamıyorsanız ağlamaya çalışın" kelamıyla işaret edilen, manevî haleti celbetme yoludur.

Vecd, bu manevî hallerin neticesinde bir nevi erimək o hallerin kemâlini yaşamaktır. Vucûd ise yok olmak anlamında, bu hallerin derûnunda meydana getirdiği hali kontrol altına almak, yani geldiğini bile hissetmemektir. Vecd'in çoğulu "mevâcid"dir. Vecde gelene de "vâcid" denir, Vecdin basit şekli "tevâcüd", en mükemmel şekli ise "vucûd"dur. Der-iş; Allah'ı temâşa etmek arzusuyla tutuşarak kendinden geçer. Onun bu hali "vecd"dir. Vecdin sonunda aradığını bulması ise "vucûd" tabiriyle ifade edilmektedir. Bunlarla yakından ilgili bulunan "tevâcüd" tabiri ise, insanın kendisini zorlayarak (zikir veya diğer hareketlerle) vecdi araması demektir. Tevâcüd; içten olmayıp dış vasıtalarla sağlandığı için bir çeşit gösteri mahiyetindedir. Bu yüzden kibir ve gurur verdiği (çünkü başkaları görmekte) söylenerek pek hoş görülmez.

Bu bağlamda kişi vecd halinde sayha atabilir, gayri ihtiyari bağırabilir. Bir nevi tazyikle boşalan suyun kovadaki sarsıntı etkisiyle kovanın titremesi ve ses çıkarması gibidir. Kalb; feyz-i İllâhi ile dolup taşıdığında bunun etkisi azaları etkisi altına alır ve kişi derin bir ruhanî hal neticesinde sayha atabilir, "Allah" diye bağırabilir. Fakat bu hali yaşamayan kişilerin göstermelik olarak vecd izhar etmesi doğru değildir. Bunlar amaç değil, araç halleridir.

Pir Seyyid Abdulkâdir-i Geylânî (k.s) vaaz ederken bir kimse "Allah" diye bağırır. Geylânî Hz.leri (k.s) o kişiye dönerek buyurdu ki: "Bunu ne için söyledin. Neden bağırdın? Yarın kıyamet günü bu yaptığının hesabını vereceksin!" (Fethu'r-Rabbânî-Geylânî Hz.lerinin vaazları)

Yani Gavsu'l-Azam (k.s) Hz.leri o kişinin bunu manevî bir halle yapmadığına vakıf olmuş ve onu gösterişten men etmiştir.

Zülcenâheyn Hz.leri bu durumu:

Aşk, vecd ve de istiğrak

İner hep sağnak sağnak

Hakk bir tecelli etse

Olur mu hiç bağırmamak...

Mısralarında ifade etmiştir. Tabii burada dikkat edilecek nokta, sayhanın ancak Hakkânî bir tecelli neticesi olmasının güzel olduğudur.

Sohbet ve zikrullah meclislerinde sayha atmanın şartını tasavvuf büyükleri şu şarta bağlamışlardır: "Sayha atan kişi, o anda ne kendisinden ne çevresinden, yanındakinden habersiz hale gelmeli."

H. Mustafa Hayri Öğüt (k.s) Hz.leri de "Aşka gelerek sayha atmak caiz, ama 'bana cezbeli derviş desinler' diye sayha atmak doğru değildir" buyurmuşlardır. Zikrullah anında çok şiddetli sallanmak, kişideki unsurların sıkışmasına sebep olur ve gayri ihtiyari titremeler olursa da buna itibar edilmez. Zikir; tam bir huzur ve huşu ile hazin hazin, ağır ağır, kalbe sindire sindire, buğday başaklarının rüzgârda hafif hafif sallanışı, ağaç yapraklarının ahenkle salını-

şı gibi yapılır. Darbeli olarak şiddet göstermek, aşırı derecede öne arkaya sallanmak kişide manevî huzuru bozar. Âhenk de sağlanamaz. Usûlüne uygun yapılan zikrullahta, gelen manevî hale itibar edilir, bu hal içinde kalp coşar, ruh o amelin nurunda erir ve bir sayha vuku bulursa bu haktır, gerçektir. Bu; zikrin kalbe eriştiğine, sardığına işarettir.

Vecd; karşılaşma, yüz yüze gelme, buluşmadır. Kalbin karşılaştığı hüzn ve neşe gibi şeylerin hepsi birer vecddir. Vecd; Hakk'tan gelen mükâşefeler, tecellilerdir. Vecd; daha çok, kendinden geçme ve istiğrak manasında kullanılmaktadır. Bu anlamdaki vecd bir sır olup, tarifi mümkün değildir, ancak yaşamla öğrenilir.

Amaç hiçbir zaman vecd veya başka bir hal değildir. Haller gelir geçer, asıl olan istikamettir.

Ama bunlar manevî zevklerdir ki, yapılan işlerin lezzet olarak yapılmasıdır. Bir nevi insanın ağzının tadıdır. Amaç elmayı yemektir ama lezzet olarak yemek de ayrıca bir nimettir.

Nâr-ı uşşâkı hoş gör

Atma taş ey zahidâ

Bir tecelli olsa kalbe

İhtiyar elden gider...

Parlatırsa zikr-i Hakk

Âşıkların dilhânesin

Âh çeker, sayha vurur

Nâm u vakar elden gider...

Cezbe-i Rahmân gelir de

Gaşyederse aklını

Sanki bir mecnûn olur

Her ne var elden gider...

Gönül Âlemi

Arabî lisanında “fuâd”, Fârisî’de “dil” olarak ifade edilen “gönül”, insanın özüdür. Gönül tasavvufta kalbin mertebelerinden bir mertebe olup ayet ve hadislerde gönülden bahsedilmiştir.

Nitekim sûre-i Necm’in 11. âyet-i kerîmesinde “Kalb, gördüğünü yalanlamadı” buyrulmuştur.

“Ben, yere göğe sığmam, ancak mü’min kulumun kalbine, gönlüne sığarım” (Aclunî, Keşfu’l-Hafâ, II, 255, Gazâlî, İhyâ, III, 127) kudsî hadisi de gönlün ulviyetini bize bildirmiştir. Gönül Allah’ın (c.c), muhabbetini içine alabilen yegâne varlıktır. Deyimlerimizde de “gönül alma, gönül kırma” olarak kullanılmıştır.

Gönül nazargâh-ı İllâhî’dir. Mevlânâ Hz.leri bu konuyu;

Kabe bünyâd-ı İbrahim-i Halilest / Kabe, İbrâhim aleyhisselâmin yaptığı bir binadır.

Dil nazargâh-ı Celil-i Ekberest /Gönül ise Aziz ve Celil olan Hakk’ın nazrettiğı evdir.

beyti ile ifade etmiştir. Allah’ın nûru en çok mâsivâdan arınmış gönüllerde tecelli eder, parlak. Gönül aynası pâk, sâf ve cilalanmış olanlar, nûru İllâhî’nin şimşeginin çakışını buradan seyrederek.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s): “Allah sizin suretinize ve mallarınıza değil, kalplerinize ve amellerinize bakar” (Müslim, Birr, 33) buyurmuştur.

Yunus Emre’nin (k.s): “Bir kez gönül kırdın ise bu kıldığın namaz değil” ifâdesinin bir benzerini Hz. Mevlânâ (k.s) şöyle dile getirir:

“Ahmaklar, mescide (secde edilen yer) hürmet gösterirken, secde edenin kalbini kırmaya çalışırlar.”

Niyet gönüldedir, aşk gönüldedir, ilm ü irfân gönüldedir, korku ve heyecan gönüldedir. Gönlün dışında ne vardır? Her ne varsa gönüldedir. Gir gönle bulacağını orada bul.

Kuşun rengi yeşil sarı

Çiçekte bal arar arı

Buldum ben gönlümde Yâri

Ben yine İllallah derim

Yûnus Emre (k.s) Hz.leri de;

Bu kibr u kini götür / Gönüller ele getir

Bir gönül ele almak / Bin Kabe ziyarettir

Gönül Çalab’ın tahtı, Çalab gönle baktı

Ki cihan bedbahtı, her kim gönül yıkar ise

Hakk’ın (c.c) kıymet verdiği gönüldür. Zikir gönüldedir. İman gönül işidir. Beden ölüyor, çürüyor gider, zikirle yaşayan gönül ölmez. Denebilir ki insan, gönülden ibarettir. Geri kalanı et ve kemiktir. Gönlünü imar etmeye çalışmayıp, dış âlemini imara çalışanın hali, içi perişan, pis bir evi temizlemeyip dışını cilalayan kişinin haline benzer. Halbu-

ki evin dışı kadar hatta daha fazla olarak, içinin de tertemiz olması gerekmektedir.

İsmail Hakkı Bursevî de bunu şöyle ifade eder.

Dil beyt-i Hüdâ’dır, âni pâkeyle sivâdan

Kasrına nüzûl eyleye Rahmân gecelerde

Bir başka ârifâne beyitte de bu konu pek güzel ifade edilmiştir.

Sür çıkar ağıyârı dilden tâ tecelli ede Hakk

Pâdişah saraya konmaz hâne mamûr olmadan

Yani, gönül evini temizle ki, padişahlar Padişahı olan Allah (c.c) Hz.lerinin nûru, aşkı o eve yerleşsin. Çünkü içi pis dağınık eve değil padişah, hiç kimseler gelmez.

Gönül birlikteliği de çok önemlidir. Büyüklerimiz buyurmuştur ki: “Gönül birliğiyle dua eden kırk kişinin duası, bir veli duası gibi kabul olur.”

Necip Fâzıl merhûm bu konuda,

Akıl akıl olaydı adı gönül olurdu

Gönül gönlü bulsaydı bozkırlar gül olurdu

Gönül; Allahu Azimüşşân Hazretlerinin acayip bir sırrıdır. Kapısı zikrullah anahtarı ile açılan bir hazine odasıdır. Bu anahtar “Mürşid-i Kâmil” tarafından kişiye verilir. Alıp kullananlar gönül kapısından girer ve manevî hazinelere nâil olurlar. Zamanımızda gönüller hastadır. Eczane-i Muhammedî’den (s.a.s), işi bilen bir doktordan, eczacıdan Kelime-i Tevhid ilâcını alıp kullanmalı ve hasta gönlü iyileştirmelidir.

“Gönlünü dünyaya veren, bir parça ekmeğe imanını satan gibidir. Dünyaya bağlanan insan, âleme sultan olsa da gerçekte ölüdür.”

Gönül; Hakk’tan gayrına yabancıdır. Onun sevgilisi, yâri, dostu Allah’tır. Eğer gönül evine Hakk’tan gayrı oturtulursa o gönül hastalanır, kahrından ölüyor. Onun içini bu sefer nefis istila eder. Nefis, hemen kendi arkadaşlarını çağırır. Bunlar, kibr u gurûr, hırs, hased, ucb, riyâ, benlik vs. vs.dir. Bunlardan Allahu Azimüşşân Hazretlerine sığınınız.

Bir Mürşid-i Kâmilin terbiyesiyle, bunlar gönül evinden kovulur, nefsin yerine rûh oturur. Rûh; arkadaşları olan, güzel ahlak, sabır, şükür, aşk, rızâ, tevâzû, ihlâs, itaat, teslimiyeti davet eder. İşte gönül âleminin aslı sahipleri bunlardır.

Şairin ifadesiyle:

Sanma ey Hâce, kim senden zer u sîm (altın, gümüş) isterler

Yevme lâ yenfe’u (hiçbir şeyin fayda vermediği kıyamet anında) da kalb-i selfim isterler

Kalb-i Selfim; zikrullah ile huzura kavuşmuş, aşk haline gelmiş iman ile dolu samimi gönüldür. Allah (c.c) cümlemizi gönül âlemine dalan, gark olan, o âlemin güzelliklerini yaşayan kullarından eylesin.

Âmin . . .

KİTAP TANITIMI

Hazırlayan: Selçuk DAŞDAN

HACI VEYİSZÂDE Mustafa ÖZDAMAR

Eser Hakkında

Mustafa Özdamar hocamızı ilim, irfan ve okuma-yazma ile alakası olanlar ekseriya tanırlar. Yazdığı eserlerin çoğunda hâl ehli zevât-ı kirâmı tanıtır, anlatır. Onun eserlerini okumadınız ise kesinlikle bir an evvel bu eserlerle tanışın. Çünkü Özdamar, Allah (c.c) dostlarının hayatını anlatırken, onlarla gönül ehli zevâtı tanıştırır.

Kirkkandil Yayınlarından çıkan "HACI VEYİSZÂDE " isimli eserde, 73 yıllık hayatından kesitler verilen Hacı Veyiszâde Hacı Mustafa Kurucu'nun (1887-1960) en yakınları da dâhil herkesi şaşırtan, acze düşüren hikmetli, naif ve örnek hayatı anlatılıyor.

Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi:

İslâh-ı Medâris-i İslâmîye adlı üniversite çalışmalarıyla, yeni bir İslâmî hareketin öncüsü,

Vefatına kadar dinî ve müspet ilimlerin birlikte öğrenebileceği ilim ve irfan abidelerinin kurulabilmesi için çaba gösteren; bu uğurda Allah'tan aldığı güçle, manevî otoritesini kullanan, toplumu hayır ve hasenatta yarışa sevk eden bir ORGANİZATÖR,

Binlerce talebe yetiştirmesi ve bu talebelerinin yüzlercesinin de yine binlerce talebe yetiştirmesi mü-nasebetiyle hocaların HOCASI,

Az okuyandan çok okuyana kadar kendi döneminde, kendisi ile temas kuran ve kurmayan cemaate ir-şat görevi yapmasıyla büyük bir MÜRŞİD,

İlmini kendisinden faydalanmak isteyen herkese ulaştırmasıyla, ilmi ile âmil bir ÂLİM,

Kendisine başvuran herkese bi-iznillâh şifaya vesile olan manevi bir HEKİM,

Ölüye-diriye selam vermesiyle sevgi ve barışın ÖNDERİ,

Özellikle hassas bir dönemde İmam-Hatip Okulu binasının yapımından açılmasına, öğrencisinden öğ-retmen teminine kadar büyük bir organizeyi cesaret ve ferasetle, Allah'ın inayetiyle gerçekleştirmiştir.

Bütün bu yönleriyle O, Rasûlullâh sallâllâhu aleyhi ve sellemi bize hal ve hareketiyle, sohbet ve ders-leriyle en güzel bir şekilde anlatan, gerek Konya ve Konyalı için ve gerekse insanlık için pek faydalı ve ÖNDER BİR ZAT...

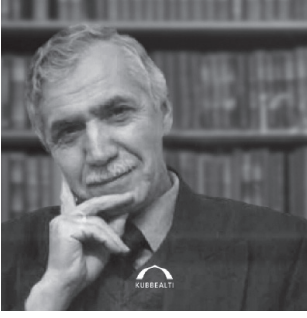
Dostlarının ifadesiyle, onun en büyük kerâmeti, kendisini insaniyete ve İslâmîyet'e adanmış olması ve 73 yıllık hayatında kendi nefsi için yaşanmış bir tek dakikasının bulunmamasıdır.

Eseri okuduğunuzda; sizi vecd ile titreten bir manâ cereyanının içinde bulacaksınız kendinizi.

Saygılarla...

TEBESSÜM VE TEFEKKÜR

Dursun Gürlek

TEBESSÜM VE TEFEKKÜR

Dursun GÜRLEK

Kültür Tarihçisi Dursun Gürlek hocamızın kaleme aldığı, Kubbealti Yayınlarından çıkan TEBESSÜM VE TEFEKKÜR; gönül sultanlarının, pâdişahların, şâirlerin, tarihçilerin, mutasavvıfların latîfeleri ve zarif sözleri ile tarihî eserlerin ilgi çekici hikâyelerinin zarâfetle sunulduğu ve tebessümle tefekkür ettiren bir eser.

Değerli Hocamızın anlatımıyla...

Eser Hakkında

...Şurası bir gerçektir ki herkes fıkrâ anlatamaz, ibretli ve hikmetli sözler söylemek, kulaklara küpe hazırlamak, insanları hem güldürmek hem de düşündürmek için keskin zekâ kadar, ilim ve irfan hazinesine de ihtiyaç var. Dağarcığı dolu olan ve bu arada zekâsı da tatlı tatlı kaşınan bir bilginin, bir şâirin, bir sanatkârın sözleri hiç şüphe yok ki altın ve mücevher değerindedir. Onun içindir ki bazı pâdişahlar, bir takım önemli devlet adamları, dinledikleri ve beğendikleri söz ustalarının, mizah üstâdlarının, şâirlerin ve ediplerin ağızlarını altınla doldurmak istemişlerdir.

Sadece Nasrettin Hoca, Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi meşhur mizahçılar değil, ünlü tefsir âlimleri, hadis bilginleri, tasavvuf erbâbı da kitaplarında latîf latîfelere, zarif nüktelere bol miktarda yer veriyorlar. Molla Câmî'nin, Sâdi'nin Mevlâna'nın kitapları hisse alınması gereken kitaplarla dolup taşıyor. Bostan ve Gülistan'ı okurken önce tebessüm sonra tefekkür ettiğiniz gibi, Hazreti Pir'in şâheseri olan Mesnevî'nin sayfalarını çevirirken de âdeta kendinizden geçiyorsunuz. Okurken de dinlerken de hem gülümsüyorsunuz, hem de derin derin düşünmekten kendinizi alamıyorsunuz.

Mesnevî şerhlerinden birinde rastladığım şu cümle, bu hakikati dile getiriyor: "Yüksek ve gönül aşına şahsiyetlerin sözlerinde ve eserlerinde yaptıkları latîfeler hakikatlerin şakaya bürünen en ciddi ifadesidir. Bu sözler birer talimdir ki her noktası insana bir şey öğretir ve gözünü açar. Bu sözlerin iç yüzüne nüfuz edemeyenler bunları şaka zannederler, sadece gülüp geçerler. Hâlbuki ehlullâh için her şey ciddidir."

İşte efendim, bundan da anlaşılıyor ki şaka, ciddi bir iştir. Kelâm-ı kibâr, kibâr-ı kelâm olduğu gibi mizahın izahı da düşündürürken güldürmesi, güldürürken de düşündürmesidir. Unutmamalım ki Allah'ın yarattığı canlılar içerisinde sadece insan tebessüm etmek, tefekkür etmek gibi iki önemli özelliğe ve güzelliğe sahiptir. Gülümsemenin önemi, düşünenin lüzumu hakkındaki ayetleri, hadisleri, büyük zatların bu husustaki tavsiyelerini birer birer ele alsak ciltler dolusu kitaplar yazmak gerekir. Mütefekkir insan, mütebessim insandır. Kalpteki iman nuru sahibinin yüz çizgilerine tebessümle yansır. Allah güzeldir, güzelleri sever. Güzeller güzeli ise Efendimiz'dir. Hz. Enes diyor ki: "Rasûlullâh'ın yüzü çok güzel ve daima mütebessim idi."

Tebessümü ve tefekkürü öne çıkaran bu naçiz kitabımı tenezzül edip okuyanlara şimdiden teşekkür ederim!